

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Kreatywność
i innowacje
Europejski Rok 2009

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie

ul. Pszczelińska 99, 05-840 Brwinów

tel.: (0-22) 729 66 34-38 wew.130

DG Edukacja i Kultura
Program „Uczenie się przez całe życie”
Leonardo da Vinci

INTERNATIONALE

**LEHRANSTALT FÜR LANDWIRTSCHAFT UMWELT
UND TECHNIK
BERLIN – BRANDENBURG E.V.**

**Projekt PL/08/LLP-LdV/VETPRO/140237
finansowany ze środków Wspólnot Europejskich
w ramach programu Leonardo da Vinci**

*„Organizacja i prowadzenie gospodarstw
ekologicznych
jako potrzeba europejskiego rynku konsumentów”*

Pakiet edukacyjny

Materiały szkoleniowo – dydaktyczne
dla organizatorów i realizatorów szkoleń

Projekt zrealizowano we współpracy

**z Internationale Lehranstalt für Landwirtschaft
Umwelt und Technik
Berlin – Brandenburg e.V.**

Brwinów – Paulinenaue
2009

Beneficjent:

Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie

Dyrektor KCEK - Ryszard Winter

Europejski Partner zagraniczny:

*Internationale Lehranstalt für Landwirtschaft Umwelt und Technik
Berlin –Brandenburg e.V.*

Dyrektor – Walter Siegmunt

Za wszelkie treści rozpowszechniane w ramach projektu odpowiada wyłącznie jego Beneficjent: Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie.

Narodowa Agencja oraz Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za sposób wykorzystania informacji, publikacji i materiałów powstałych związku z realizacją projektu.

Projekt nr

PL/08/LLP-LdV/VETPRO/140237

*„Organizacja i prowadzenie gospodarstw ekologicznych
jako potrzeba europejskiego rynku konsumentów”*

zrealizowany ze środków Wspólnot Europejskich

w ramach programu Leonardo da Vinci

Opracowanie redakcyjne na podstawie wypracowanych materiałów:

Krzysztof Salamon

**Brwinów – Paulinenaue
2009**

Uczestnicy:

20 nauczycieli przedmiotów zawodowych szkół rolniczych

- 1. Biłską Jolanta*
- 2. Bednarz Bożena*
- 3. Caliński Jan*
- 4. Chmieliński Andrzej*
- 5. Ciszakiewicz Jolanta*
- 6. Czaplicka Teresa*
- 7. Gryc Teresa*
- 8. Kobyłecka Teresa*
- 9. Kulka Andrzej*
- 10. Matuszczak Zygmunt*
- 11. Milewska Marianna*
- 12. Salamon Krzysztof*
- 13. Snarska Teresa*
- 14. Sroga Barbara*
- 15. Sroka Mirosław*
- 16. Strzałkowski Andrzej*
- 17. Tomaszewska Marzena*
- 18. Torbicz Elżbieta*
- 19. Walczak Hanna*
- 20. Wrzesińska – Kopciak Monika*

Spis treści

	strona
	5
Rozdział I	17
Rozdział II	26
Rozdział III	36
Rozdział IV	50
Rozdział V	70
Rozdział VI	85
Rozdział VI	100
Rozdział VII	116
	128
Załączniki	136

Wstęp

Beneficjentem projektu pt.: „Organizacja i prowadzenie gospodarstw ekologicznych jako potrzeba europejskiego rynku konsumentów”, było Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie. Partnerem zagranicznym był niemiecki ośrodek kształcenia i doskonalenia zawodowego ILLUT Berlin – Brandenburg (Internationale Lehranstalt für Landwirtschaft Umwelt und Technik Berlin –Brandenburg e.V.)

W projekcie dofinansowanym ze środków Wspólnot Europejskich w ramach Programu Leonardo da Vinci uczestniczyło dwudziestu nauczycieli przedmiotów zawodowych. Była to grupa osób o różnorodnych doświadczeniach zawodowych w różnych branżach sektora rolniczego, co powodowało wysoki poziom zainteresowania zagadnieniami z zakresu produkcji ekologicznej, prowadzenia gospodarstw ekologicznych, prezentowanymi przez specjalistów z branży. Osoby będące po raz pierwszy w niemieckich gospodarstwach rolnych szczególnie interesowały się ich funkcjonowaniem, organizacją pracy. Szczególne zainteresowanie uczestników dotyczyło ekologicznych gospodarstw rolnych, warunków ich funkcjonowania, współpracy z instytucjami zewnętrznymi.

Nauczyciele uczestniczący w wymianie poznane zagadnienia będą wdrażać do własnej praktyki edukacyjnej. Udział nauczycieli umożliwi już na etapie nauki zawodu eksponowanie istotnych aspektów dotyczących zagadnień ekologicznych podczas eksploatacji maszyn i urządzeń z uwzględnieniem ergonomii, bezpieczeństwa i higieny pracy. Stanowiąc to będzie inspirację do przekazywania nowych treści kształcenia podczas realizowanych szkoleń i zajęć dydaktycznych. Jest to również impuls do podjęcia działań w gospodarstwach rolnych, zakładach pracy (miejscach zatrudnienia uczniów) zmierzających do poprawy/modernizacji stanowisk pracy.

Wysoki poziom bezrobocia w Polsce, a także zwiększający się na terenie Niemiec i innych krajów europejskich, wymusza częstą zmianę miejsc pracy nie tylko w wymiarze lokalnym, ale i europejskim. Obywatele Europy przemieszczają się w poszukiwaniu miejsc zatrudnienia w różnych krajach. Istnieją pewne możliwości zmniejszenia bezrobocia poprzez wygenerowanie miejsc pracy podczas produkcji ekologicznej, która wymaga większych nakładów pracy ludzi. Powinno to również zmniejszyć powierzchnię nieużytków rolnych, poprzez wprowadzenie ekologicznych upraw roślin na terenach niezdegradowanych. Problem ten ma charakter europejski. Wymiana poglądów, doświadczeń, dyskusje dotyczące ujawnionych różnic i zbieżności potwierdziły obszary, które wymagają szczególnej uwagi.

Założone cele projektu - w ocenie Partnera i Beneficjenta - zostały osiągnięte. Oznacza to, że dokonała się wymiana doświadczeń pomiędzy nauczycielami polskich szkół oraz pracownikami niemieckiego ośrodka szkolenia i doskonalenia zawodowego. Wymiana doświadczeń obejmowała:

- funkcjonowanie rolnictwa w Niemczech,
- funkcjonowanie systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego w Niemczech, z uwzględnieniem kształcenia rolników i pracowników sektora rolniczego,
- prawne uwarunkowania produkcji ekologicznej w Polsce i Niemczech,
- ekologiczne technologie upraw roślin, hodowli zwierząt,
- analizę ekonomiczną kosztów i możliwości produkcji, przetwarzania i dystrybucji surowców produkowanych metodami ekologicznymi
- system certyfikacji gospodarstw i produktów ekologicznych,
- rozwój rynku produktów ekologicznych w Europie, Niemczech i Polsce,
- upowszechnianie idei produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej.

Pracownicy niemieckich zakładów pracy i gospodarstw rolnych zweryfikowali swoje dotychczasowe wyobrażenia o polskim pracowniku, jego umiejętnościach, rynku pracy, edukacji. Nauczyciele podczas wizyt studyjnych w niemieckich gospodarstwach rolnych, zakładach pracy, poznali rzeczywiste warunki prowadzenia procesów pracy, wymagania stanowisk pracy i występujące na nich zagrożenia. Ponadto poznali systemy prowadzenia szkoleń doskonalących oraz uwarunkowania organizacyjne wynikające z rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej poszczególnych zakładów (gospodarstw rolnych) o różnych kierunkach działalności. W trakcie seminariów z przedstawicielami różnych instytucji funkcjonujących na niemieckim rynku pracy, a także rynku edukacyjnym, uczestnicy wymiany bezpośrednio wymieniali poglądy i wypracowywali wnioski z uwzględnieniem własnych obserwacji i doświadczeń zawodowych dotyczących możliwości wdrożenia zagadnień produkcji ekologicznej i jej wykorzystania w warunkach polskich. Podczas realizacji programu wymiany był on elastycznie dostosowywany i uzupełniany o elementy merytoryczne wynikające z indywidualnych potrzeb uczestników wymiany doświadczeń.

Partner niemiecki chętnie współpracował w realizacji takich przedsięwzięć, ponieważ spełniały oczekiwania i życzenia uczestników wymiany doświadczeń. Oprócz różnych gospodarstw rolnych, zakładów przetwórczych, uczestnicy poznali również inne placówki kształcenia zawodowego i ustawicznego (szkołę rolniczą, centrum kształcenia zawodowego), z którymi współpracuje partner niemiecki. Pozwoliło to ukształtować obiektywny obraz stanowisk pracy, a także stanowisk dydaktycznych, na których szkoleni są przyszli pracownicy oraz osoby odbywające dalsze kształcenie ustawiczne z różnych branż rolniczych.

Partner niemiecki wykazał bardzo duże zaangażowanie w wypracowywany efekt materialny, udostępniając uczestnikom wymiany

wszystkie potrzebne materiały, a także pozyskiwał je z innych instytucji, które odwiedzali uczestnicy wymiany i od osób prowadzących seminaria. Podczas szkolenia omówiono różnice w wyposażeniu baz dydaktycznych w Niemczech i Polsce, z uwzględnieniem pomocy dydaktycznych, jakimi dysponują szkoły. Przedstawiono możliwości dalszej współpracy w zakresie doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz organizacji praktyk uczniowskich i staży, finansowanych ze środków Unii Europejskiej. Organizatorzy szkolenia umożliwili uczestnikom zapoznanie się z kulturą oraz obiektami historycznymi w okolicach Brandenburga.

Wypracowany efekt materialny w postaci niniejszego opracowania, stanowi dla uczestników istotną pomoc dydaktyczną i egzemplifikującą nabyte doświadczenia podczas pobytu w niemieckim ośrodku kształcenia i doskonalenia zawodowego. Opracowanie to jest udostępniane również wszystkim zainteresowanym uczestnikom organizowanych i prowadzonych przez uczestników projektu szkoleń i zajęć dydaktycznych. Elektroniczna forma opracowania efektu materialnego umożliwia łatwą adaptację jego potrzebnych fragmentów do różnych form prezentacji, w zależności od potrzeb prowadzącego zajęcia dydaktyczne lub szkolenie.

Opracowane (materiały dydaktyczne) obejmują zagadnienia dotyczące:

- funkcjonowania rolnictwa w Niemczech,
- funkcjonowania systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego w Niemczech, z uwzględnieniem kształcenia rolników i pracowników sektora rolniczego,
- prawnych uwarunkowań produkcji ekologicznej w Polsce i Niemczech,
- ekologicznych technologii upraw roślin, hodowli zwierząt,

- analizy ekonomicznej kosztów i możliwości produkcji, przetwarzania i dystrybucji surowców produkowanych metodami ekologicznymi,
- systemu certyfikacji gospodarstw i produktów ekologicznych,
- rozwoju rynku produktów ekologicznych w europie, Niemczech i Polsce,
- upowszechniania idei produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej.

Opracowanie to jest ilustrowane dokumentacją fotograficzną obrazującą istotne elementy opisywanych treści. Jest to istotnym walorem, szczególnie przydatnym podczas prowadzonych zajęć dydaktycznych, umożliwiającym upogłądowanie prezentowanych treści. Integralną częścią opracowania jest przygotowana prezentacja dotycząca projektu.

Podpisanie umowy z NA zostało dokonane jeszcze we wrześniu 2008r., co pozwoliło przygotować realizację projektu u partnera zagranicznego. Załączniki do umowy wielostronne podpisano w dwóch językach: polskim i niemieckim, w czterech egzemplarzach: trzy dla stron umowy (beneficjent, instytucja przyjmująca i uczestnik) i czwarty dla NA (Narodowej Agencji) Programu Leonardo da Vinci.

Uczestnicy po powrocie z wymiany doświadczeń potwierdzili całkowite wykorzystanie czasu przeznaczonego na realizację programu. Każdy dzień pobytu był szczegółowo zaplanowany i zgodnie z planem realizowany. Każdy uczestnik projektu otrzymał certyfikat od ILLUT Berlin - Brandenburg potwierdzający udział w wymianie doświadczeń z zakresu tematu projektu w terminie od 31.05.2009 do 13.06.2009r. w ośrodku, wystawiony w języku niemieckim. Uczestnicy spotkania wysoko ocenili prezentowany program szkolenia oraz profesjonalizm pracowników ILLUT Berlin - Brandenburg w omawianiu poszczególnych zagadnień.

Ponadto, Beneficjent projektu wystawił zaświadczenia uczestnikom projektu potwierdzające udział w całym projekcie w terminie od

01.03.2009r. – 31.08.2009r. Zaświadczenia te – oprócz wymaganych umową zapisów (w tym logo FRSE, Programu Leonardo da Vinci) – zawierają program merytoryczny wymiany, nazwy instytucji współpracujących w realizacji projektu w Polsce i w Niemczech.

Wszyscy uczestnicy otrzymali przygotowywany już dokument Europass Mobility, potwierdzony przez Krajowe Centrum Europass, Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr.

Die Einführung

Emilia Zamkowska

Der Begünstigte des Projektes „Organisation und Führung der ökologischen landwirtschaftlichen Betrieben als ein Bedürfnis des europäischen Verbrauchermarkts“ war Nationales Zentrum der Landwirtschaftlichen Bildung in Brwinów. Der ausländische Partner war deutsches Zentrum für Berufsausbildung und Weiterbildung ILLUT Berlin-Brandenburg (Internationale Lehranstalt für Landwirtschaft, Umwelt und Technik e.V.).

Im Projekt, das im Rahmen des „Leonardo da Vinci“ Programms aus EU-Mitteln finanziell gefördert wurde, nahmen zwanzig Berufslehrer teil. Im Projekt nahm eine Gruppe von Personen mit unterschiedlicher Berufserfahrung aus verschiedenen Branchen des landwirtschaftlichen Sektors teil, welche für Thematik der ökologischen Produktion und der Führung der landwirtschaftlichen Ökobetriebe, die von Branchenspezialisten präsentiert wurde, sehr interessiert waren. Personen, die deutsche Betriebe zum ersten Mal besuchten, interessierten sich besonders für deren Tätigkeit und Arbeitsorganisation. Besonderes Interesse der Teilnehmer richtete sich auf die landwirtschaftlichen Ökobetriebe und deren Tätigkeitsbedingungen und Zusammenarbeit mit anderen Außeninstitutionen.

Die am Austauschprojekt beteiligten Lehrer werden die neuen Erkenntnisse über diese Thematik in die eigene Lehrerpraxis umsetzen. Die Beteiligung der Lehrer wird ermöglichen, dass wesentliche Aspekte der ökologischen Probleme, bereits in der Phase der Berufsausbildung, beim Betrieb von Maschinen und Anlagen, unter Beachtung der Ergonomie, Arbeitssicherheits- und hygiene, präsentiert werden. Das wird zur Anregung für Weitergabe der neuen Bildungsinhalte bei

durchgeführten Schulungen und Lehrgängen. Das ist auch ein Impuls, um in landwirtschaftlichen Betrieben, Arbeitsbetrieben (wo Schüler beschäftigt werden) Handlungen zur Verbesserung/ Modernisierung der Arbeitsstellen zu unternehmen.

Hohe Arbeitslosigkeit in Polen sowie wachsende Arbeitslosenzahl in Deutschland und anderen europäischen Ländern erfordern, dass Arbeitsstellen häufiger nicht nur im lokalen sondern auch im europäischen Rahmen gewechselt werden müssen. Die Bürger Europas verlagern sich auf der Suche nach den neuen Arbeitsstellen in den verschiedenen Ländern. Es gibt Möglichkeiten die Arbeitslosigkeit durch Generieren der Arbeitsplätze bei ökologischen Produktion, die einen größeren Menschenarbeitsaufwand erfordert, zu vermindern. Das sollte auch die Fläche des Brachlandes reduzieren durch Einführung der ökologischen Pflanzenzüchtung auf undegradierten Gebieten. Dieses Problem ist für Europa aktuell. Austausch von Meinungen, Erfahrungen, Diskussion über erkannte Differenzen und Gemeinsamkeiten haben bestätigt, welche Gebiete der besonderen Aufmerksamkeit bedürfen.

Angesetzte Ziele des Projektes –nach Beurteilung der Partner und des Begünstigten – wurden erreicht. Das bedeutet, dass zwischen den Lehrerinnen der polnischen Berufsschulen und den Mitarbeitern des deutschen Zentrums für Berufsausbildung und Weiterbildung ein Erfahrungsaustausch erfolgte. Der Erfahrungsaustausch erfasste folgende Problemstellungen:

- Tätigkeit der Landwirtschaft in Deutschland,
- Tätigkeit des Ausbildungssystems und Berufsw Weiterbildung in Deutschland, unter Berücksichtigung der Bildung für Landwirte und Arbeiter des landwirtschaftlichen Sektors,
- Rechtliche Grundlagen der ökologischen Produktion in Polen und in Deutschland,

- Ökologische Technologien der Pflanzenzüchtung und der Tierzucht,
- ökonomische Analyse der Kosten und der Möglichkeit der Produktion, der Verarbeitung und der Distribution der mittels der ökologischen Methoden produzierten Rohstoffe,
- System der Zertifikation der landwirtschaftlichen Betriebe und der ökologischen Produkte,
- Entwicklung des Markts der Ökoprodukte in Europa, Deutschland und Polen,
- Verbreitung der Produktionsidee und des Konsums der Ökolebensmittel.

Mitarbeiter der deutschen Betriebe und der landwirtschaftlichen Betriebe verifizierten ihre bisherige Vorstellung über den polnischen Arbeitnehmer, dessen Fähigkeiten, und auch über den Arbeitsmarkt und die Ausbildung. Die Lehrer hatten beim Studienbesuch in deutschen landwirtschaftlichen Betrieben und Arbeitsbetrieben reale Bedingungen bei Führung von Arbeitsprozessen, die Anforderungen für die Arbeitsstellen und dort auftretende Gefahren kennen gelernt. Außerdem lernten sie das System der Weiterbildung sowie organisatorische Bedingtheiten, die aus dem Gegenstand geführter Wirtschaftstätigkeit einzelner Arbeitsbetriebe (landwirtschaftlicher Betriebe) aus verschiedenen Branchen folgen. Bei Seminaren mit Teilnahme der Vertreter verschiedener Institutionen aus dem deutschen Arbeitsmarkt, sowie dem Ausbildungsmarkt, tauschten die Projektteilnehmer ihre Meinungen direkt aus und hatten anhand der Beobachtungen und eigener Berufserfahrung über Möglichkeiten für Einführung der Thematik der ökologischen Produktion und deren Verwertung unter polnischen Bedingungen, Schlussfolgerungen ausgearbeitet. Bei der Realisierung wurde das Austauschprogramm flexibel angepasst und mit sachlichen

Elementen, die sich nach individuellen Bedürfnissen der Teilnehmer des Projektes richteten, vervollständigt.

Der deutsche Partner arbeitete bei Durchführung dieser Vorhaben gern mit, weil sie den Erwartungen entsprachen und Wünsche der Teilnehmer des Austauschprojektes erfüllten. Neben den landwirtschaftlichen Betrieben und Verbreitungsbetrieben lernten die Teilnehmer auch andere Berufsausbildungs- und Weiterbildungsstellen (Landwirtschaftsschule, Zentrum für Berufsbildung), mit denen der deutsche Partner zusammenarbeitet. Das ermöglichte ein objektives Bild über Arbeitsstellen, sowie didaktische Stellen, zu schaffen, an denen die potenziellen Mitarbeiter sowie Personen, die eine Weiterbildung aus verschiedenen landwirtschaftlichen Branchen absolvieren, geschult werden.

Der deutsche Partner zeigte sehr großen Einsatz am erzielten materiellen Effekt. Er stellte den Teilnehmern des Austauschprojektes alle nötigen Unterlagen zur Verfügung und gewann diese aus anderen Institutionen, die die Teilnehmer besuchten sowie von Personen, die die Seminare durchführten. Bei der Schulung wurden die Unterschiede in der didaktischen Basis in Deutschland und Polen bei Berücksichtigung der Unterlagen, die den Schulen zur Verfügung stehen, besprochen. Möglichkeiten der weiteren aus EU-Mitteln geförderten Zusammenarbeit im Bereich der beruflichen Weiterbildung für Lehrer, sowie der Berufspraktika und Probezeiteinsätze für Schüler, wurden präsentiert. Die Organisatoren der Schulung schafften den Teilnehmern die Möglichkeiten, die Kultur und historische Objekte in Umgebung von Brandenburg kennen zu lernen.

Der materielle Effekt stellt für die Teilnehmer eine wesentliche didaktische Hilfe dar und exemplifiziert die Erfahrung, die beim Besuch im deutschen Zentrum für Berufsausbildung und Weiterbildung erworben wurde. Der materielle Effekt wird auch allen interessierten Teilnehmern

von Schulungen und Lehrgängen, die von Projektteilnehmern veranstaltet und geführt werden, zur Verfügung gestellt. Die elektronische Form der Ausarbeitung des materiellen Effektes ermöglicht leichte Adaptation deren benötigten Abschnitten, für verschiedene Präsentationsformen, je nach Bedarf des Lehrenden, der die Schulung oder den Schulunterricht führt.

Die Ausarbeitung (das Lehrmaterial) umfasst Probleme betreffend:

- Tätigkeit der Landwirtschaft in Deutschland,
- Tätigkeit des Ausbildungssystems und Berufsbildung in Deutschland, unter Berücksichtigung der Bildung für Landwirte und Arbeiter des landwirtschaftlichen Sektors,
- Rechtliche Grundlagen der ökologischen Produktion in Polen und in Deutschland,
- Ökologische Technologien der Pflanzenzüchtung und der Tierzucht,
- ökonomische Analyse der Kosten und der Möglichkeit der Produktion, der Verarbeitung und der Distribution der mittels der ökologischen Methoden produzierten Rohstoffe,
- System der Zertifizierung der landwirtschaftlichen Betriebe und der ökologischen Produkte,
- Entwicklung des Markts der Ökoprodukte in Europa, Deutschland und Polen,
- Verbreitung der Produktionsidee und des Konsums der Ökolebensmittel.

Diese Ausarbeitung wird mit Bilderdokumentation illustriert, die wesentliche Elemente der beschriebenen Inhalte abbildet. Das ist ein Vorzug, der besonders beim Unterricht anwendbar ist, welcher die Veranschaulichung präsentierter Inhalte ermöglicht. Zum integralen Bestandteil der Ausarbeitung gehört eine Präsentation über Projekt.

Die Unterzeichnung des Vertrages mit NA (Nationale Agentur) erfolgte bereits im September 2008, was eine Vorbereitung auf die Realisierung

des Projektes beim ausländischen Partner ermöglichte. Die Anlagen zum mehrseitigen Vertrag wurden in zwei Sprachen in Polnisch und Deutsch in vier Ausfertigungen unterzeichnet: drei für die Vertragsparteien (Begünstigter, eine aufnehmende Institution und Teilnehmer) und vierte Ausfertigung für NA des Leonardo da Vinci Programms.

Die Teilnehmer bestätigten nach der Rückkehr vom Austauschaufenthalt, dass die Zeit für Realisierung des Programms vollständig ausgenutzt wurde. Jeder Aufenthaltstag wurde detailliert geplant und planmäßig realisiert. Jeder Teilnehmer dieses Projektes bekam von ILLUT Berlin-Brandenburg ein Zertifikat - in deutsch ausgestellt-, dass die Teilnahme am Erfahrungsaustausch im Bereich der Projektthematik in dem Termin vom 31.05.2009 bis zum 13.06.2009 im Zentrum bescheinigt. Die Teilnehmer des Treffens haben das präsentierte Schulungsprogramm, sowie die Fachlichkeit der Mitarbeiter von ILLUT Berlin-Brandenburg bei Besprechung der einzelnen Probleme hoch bewertet.

Zusätzlich stellte der Begünstigte des Projektes den Teilnehmern eine Bescheinigung aus, welche die Teilnahme am gesamten Projekt im Termin vom 01.03.2009 bis zum 31.08.2009 bestätigt. Diese Bescheinigungen enthalten - neben Eintragungen, die aus dem Vertrag folgen (darin Logo FRSE, des Programms Leonardo da Vinci) – das sachbezogene Programm des Erfahrungsaustausches, Namen von Institutionen, die bei Realisierung des Projektes in Polen und in Deutschland mitgearbeitet hatten.

Alle Teilnehmer erhalten ein ausgestelltes Dokument „Europass Mobility“, das durch (Landes Zentrum Europass, Koordinationsbüro für Weiterbildung) anerkannt wurde.

FUNKCJONOWANIE ROLNICTWA W NIEMCZECH

Andrzej Chmieliński – Zespół Szkół Rolniczych w Potoczku

Zygmunt Matuszczak – Zespół Szkół Licealnych i Zawodowych
w Karolewie

Ogólnogospodarczy rozwój Niemiec

Gospodarka światowa zanotowała w latach 2004-2007 około 4% wzrost, ale w 2008 już tylko 2,8 %. W roku 2009 oczekiwany jest dalszy spadek rozwoju gospodarczego, nawet do poniżej 2% produkcji światowej.

Szokująca fala kryzysu finansowego w USA rozprzestrzeniła się na cały świat. Wzrost cen surowców wpłynął na spadek siły nabywczej konsumentów.

Opinie ekspertów gospodarczych zapowiadają również dla Niemiec stagnację gospodarczą. Eksport ma wzrosnąć tylko o 0,5%, w porównaniu do roku 2007 wyniósł 7,5 %.

Na rynku pracy w 2009 roku zatrudnionych jest 40,3 miliona osób, a liczba bezrobotnych wynosi 7,8 %, co oznacza lekki wzrost bezrobocia w Niemczech. Jednak porównując, w roku 2005 było przeciętnie 4,9 miliona bezrobotnych, a w 2009 szacuje się około 3,9 miliona, czyli relatywnie sytuacja na rynku pracy jest lepsza.

Niemieckie społeczeństwo spodziewa się niższej inflacji i spadku stóp procentowych, co spowodowane może być tzw. pakietem ratunkowym państwa dla rynku finansowego (banki), czyli ekspansywne wsparcie państwa w tym sektorze. Efektem tego będzie niższy wzrost cen (o 2,1 %) w porównaniu do roku 2008, który wyniósł 2,8 %.

Sytuacja i funkcjonowanie niemieckiego rolnictwa

Niemcy są jednym z największych producentów rolnych w Unii Europejskiej. Według danych statystycznych udział Niemiec w całkowitej produkcji rolnej w UE wynosił 13,1 % w roku 2007, zajmując drugie miejsce wśród największych producentów rolnych. Ogólna powierzchnia użytków rolnych wynosi około 17 mln ha, z czego 12 mln ha to grunty

orne, a pozostała część to użytki zielone. Z areалу przeznaczonego na zasiewy ok. 60 % zajmowały zboża (pszenica, żyto, pszenżyto i jęczmień), ponad 19 % rzepak, kukurydza i słonecznik oraz około 19 % rośliny okopowe – ziemniaki, buraki cukrowe oraz inne rośliny jak groch, fasola, łubin, winorośl, chmiel itp., zaś 2 % gruntów była ugorowana.

Na wymienionej już powierzchni prawie 17 mln ha użytków rolnych gospodarowało w roku 2007 349000 gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 2 ha. Oprócz tego odnotowano w tym roku 25000 gospodarstw rolnych o powierzchni niższej niż 2 ha, posiadających różnorodne kierunki produkcji np. produkcja zwierzęca, rośliny specjalne i zasoby leśne. Gospodarstwa te były również ewidencjonowane w ogólnej liczbie gospodarstw.

W strukturze wielkości gospodarstw i zajmowanych przez nie powierzchnię stwierdzono następujące zależności:

Gospodarstw o pow. 2 – 10 ha	było 32,1 %	i zajmowały 3,5 % pow. UR
10 – 20 ha	było 19,5 %	i zajmowały 6,1 % pow. UR
20 – 50 ha	było 24,2 %	i zajmowały 16,7 % pow. UR
50 – 100 ha	było 15,4 %	i zajmowały 22,6 % pow. UR
powyżej 100 ha	było 8,7 %	i zajmowały 51,2 % pow. UR

(źródło: BMELV stan z 2008)

W 2007 roku liczba gospodarstw o powierzchni 100 ha i więcej wynosiła 31900, co stanowi prawie 9 % ilości gospodarstw, ale zajmują one prawie 52 % powierzchni UR.

Według form prawnych własności dominują w Niemczech gospodarstwa rodzinne (indywidualne gospodarstwo rolne), co w strukturze form prawnych wynosi 94 % liczby gospodarstw. Pozostałe 6% stanowią spółki osobowe, sp. z o.o. oraz spółdzielnie produkcyjne. Te ostatnio wymienione formy prawne gospodarstw gospodarują na powierzchni około 31 % UR i przeważnie występują w nowych landach

(była NRD). Tendencja do powiększania gospodarstwa jest różna w poszczególnych landach, ale najczęściej gospodarstw zwiększających swoją powierzchnię zauważa się w nowych landach. Jest to efektem dzierżawy gruntów z zasobów państwa po byłych LPG (spółdzielniach produkcyjnych w NRD).

Porównując ilość i wielkość gospodarstw w latach 1991 i 2005 w „starych” i „nowych” landach należy stwierdzić, że liczba gospodarstw w tzw. „starych” landach spadła z 526000 do 338000, a ich powierzchnia średnia wzrosła z 22,1 ha do 33,8 ha. W tzw. „nowych” landach liczba gospodarstw w 2005 roku, porównując do 1991, wzrosła z 15000 do 28000, ale ich średnia powierzchnia spadła z 346 ha do 202 ha.

W produkcji zwierzęcej obserwuje się lekki wzrost ilości bydła opasowego o 2 % w porównaniu do roku 2007. W 2008 roku wg spisu rolnego stwierdzono 13,0 mln sztuk bydła opasowego, z tego prawie połowa bydła opasowego jest w Bawarii (27 %) i Dolnej Saksonii (20 %).

Stan ilościowy trzody chlewnej uległ lekkiemu spadkowi w porównaniu do 2007 roku o 1 % i wynosił w 2008 roku 26,8 mln sztuk.

W Niemczech dominują gospodarstwa wytwarzające własne pasze dla bydła mlecznego, opasowego i owiec, co stanowi prawie 44 % ilości gospodarstw, natomiast 22 % gospodarstw zajmuje się produkcją płodów rolnych na gruntach ornych takich jak zboża, okopowe, przemysłowe i inne, a 11 % to trwałe uprawy jak winorośla, sady oraz warzywnictwo. Tylko 3 % gospodarstw zajmuje się produkcją mięsa wieprzowego i drobiowego oraz jaj.

Rolnictwo niemieckie odznacza się dużą różnorodnością uzyskiwania dochodów. W roku 2007 47 % gospodarstw, uzyskiwało dochody tylko z rolnictwa, natomiast 55 % gospodarstw stanowiły te, które uzyskiwały swoje dochody również poza sektorem rolniczym. Są to właśnie gospodarstwa, które mają duże znaczenie w gospodarce

Niemiec. Gospodarstwa dwuzawodowe, czyli te, które uzyskują dochody poza sektorem rolniczym, mogą zarówno stać się formą przekształcenia gospodarstwa lub formą przejściową, jak też formą dążącą do prywatnego rodzinnego gospodarstwa rolnego. I tak z grupy gospodarstw o powierzchni 13,9 ha prawie 23 % powierzchni rolnej uprawianej przez te gospodarstwa stanowi tzw. dwuzawodowców. Najwięcej jest takich gospodarstw w Hessji 34 %, mniej, bo 13 % w Szlezwiku Holsztynie.
(źródło: *Urząd BMELV ds. rolnictwa*)

Do całokształtu warunków wytwarzania produktów rolnych należą między innymi:

- wielkość gospodarstwa,
- forma własnościowa, dochody, struktura produkcji,
- sposób wykorzystania ziemi,
- produkcja zwierzęca.

Dlatego struktura agrarna rolnictwa ulega ciągłym zmianom, szczególnie wyraźnie widać to w Niemczech, w poszczególnych landach.

Po drugiej wojnie światowej w Niemczech zachodnich były politycznie preferowane i uznawane gospodarstwa rodzinne. Natomiast w Niemczech wschodnich (była NRD) dominowały po 1945 roku gospodarstwa małe i po powstaniu NRD – 1949 r. musiały te gospodarstwa wstąpić czyli zrzeszyć się w tzw. LPG (rolnicze spółdzielnie produkcyjne). W późniejszych latach wyspecjalizowały się w kierunku hodowli zwierząt lub produkcji roślinnej, tworząc nowe jednostki organizacyjne.

Po zjednoczeniu Niemiec w 1990 roku nastąpiły istotne zmiany w formach prawnych własności rolnej. Szczególnie we wschodniej części Niemiec, gdzie obok prywatnych gospodarstw rodzinnych funkcjonują różne rodzaje spółek np. GmbH (tj. Sp. z o.o.), spółki cywilne, pracownicze i spółdzielnie. Udział gospodarstw o powierzchni powyżej

100 ha wynosi w tej części Niemiec prawie 30 %, natomiast w części zachodniej Niemiec takich gospodarstw jest około 5 %.

W części północnej Niemiec gospodarstwa rodzinne są większe niż w części południowej. Jest to związane z formą dziedziczenia gospodarstwa, tzn. na północy Niemiec prawo do dziedziczenia ma tylko jedna osoba, np. dziecko i to dotyczy całego gospodarstwa. Natomiast na południu Niemiec prawo do dziedziczenia mają wszystkie dzieci i może nastąpić podział gospodarstwa.

Rynek ziemi w Niemczech

Wartość nabycia ziemi rolniczej w Niemczech jest różna. W zachodniej części Niemiec cena nabycia 1 ha ziemi rolniczej w 2007 roku wynosiła 16400 Euro – wzrost 2,8 % w porównaniu do 2006 roku, a w części wschodniej Niemiec, czyli tzw. „nowych” landach cena 1 ha ziemi rolniczej wynosiła 4100 Euro i wzrosła o 2,3 % w porównaniu z 2006 rokiem.

Po zjednoczeniu Niemiec ponad 1 mln ha ziemi w „nowych” landach zostało sprywatyzowane przez agencję państwową BVVG (nasz odpowiednik AWRSP).

Podstawową zasadą tej reformy było usatysfakcjonowanie byłych właścicieli tych ziem oraz umożliwienie dzierżawienia lub kupna pozostałej części gruntów innym zainteresowanym kontrahentom. Umowy dzierżawne gruntów w „nowych” landach kończą się w roku 2014, a nabywanie ziemi (kupno) z 35-procentową obniżką ceny za 1 ha obowiązuje do końca roku 2009. Ceny dzierżawy gruntów w poszczególnych regionach Niemiec są różne. Za 1 ha dzierżawionych gruntów tzw. „starych” landach płacił dzierżawca w 2007 r. 279 Euro a w „nowych” landach 129 Euro, czyli połowę ceny obowiązującej w części zachodniej Niemiec. Średnia cena dzierżawy 1 ha wynosiła

w tym czasie 183 Euro, co przy prawie 10,5 mln ha dzierżawionych gruntów daje obroty z tytułu dzierżawy ogółem 1,93 mld Euro.

Rynek pracy w rolnictwie niemieckim

W rolnictwie niemieckim w 2007 r. było ogółem czynnych zawodowo 1,251 mln osób, co przeliczając na pełnozatrudnionych stanowiło 530000 osób i w 58 % jest to tzw. „rodzinna siła robocza”. Ponad 0,5 mln ludzi jest pracobiorcami w rolnictwie jednak nie przez cały rok. Tylko 187000 osób zatrudnionych jest w pełnym lub niepełnym wymiarze godzin pracy, pozostałe ponad 336000 osób są pracownikami sezonowymi. Są to osoby nie pochodzące z Niemiec, czyli ponad 80 % pracowników zatrudnionych sezonowo pochodzi z innych krajów. Najczęściej są to Polacy.

Po przystąpieniu nowych 12 krajów do UE mogą obywatele tych krajów pracować sezonowo w Niemczech po uzyskaniu zezwolenia na pracę sezonową. Duża część pracowników podlega od 1.07.2005 obowiązkowemu ubezpieczeniu. Od 2011 obowiązywać będzie w Niemczech wolny dostęp do rynku pracy.

W strukturze zatrudnienia dominują kobiety. Prawie 39 % zatrudnionych w rolnictwie stanowiły kobiety, lecz najczęściej zatrudniane są w niepełnym wymiarze godzin pracy. Jeżeli chodzi o przedziały wiekowe zatrudnionych to 50 % pracowników jest w wieku powyżej 45 lat, co przy średniej ok. 40 lat całego zarobkującego społeczeństwa niemieckiego, świadczy o starzeniu się społeczności pracującej w rolnictwie. Jednak porównując średni wiek rolników z innych krajów UE niemieccy rolnicy należą do młodszych w Europie. W 2007 roku udział 55–59-latków w strukturze zatrudnionych w rolnictwie wynosił 16,9 % i był dość wysoki, a 35-latków spadł z 17 % w 2005 do 6 % w 2007 roku. Młodzi nie są zainteresowani pracą w rolnictwie.

Odwrotną sytuację obserwuje się w liczbie uczniów uczących się w tzw. „zielonych” zawodach, która wzrosła o 1,3 % w 2007 roku, porównując do roku poprzedniego i wynosiła 41800 młodych dziewcząt i chłopców. Corocznie 16000 młodych ludzi zawiera umowy z pracodawcami na odbycie nauki zawodu. Porównując ofertę odbycia nauki zawodu w innych działach gospodarki np. przemysłu, gdzie brakuje miejsc do odbycia nauki zawodu, dla „zielonych” zawodów jest jeszcze szacunkowo 1000 wolnych miejsc.

W ramach programu Leonardo da Vinci „Uczenie się przez całe życie” w realizowanym temacie „Organizacja i prowadzenie gospodarstw ekologicznych jako potrzeba europejskiego rynku konsumentów” umożliwiono uczestnikom projektu bliższe poznanie rolnictwa Niemiec, a szczególnie jego nowych kierunków zainteresowań i rozwoju.

Gospodarstwa ekologiczne gospodarują przeciętnie na powierzchni 5,1 % użytków rolnych w Niemczech, a najwyższy udział, tj. 10,1 % występuje w Brandenburgii. Dlatego udział uczestników tego projektu padł na ILLUT Berlin-Brandenburg (Międzynarodowy Ośrodek Szkoleniowy w zakresie Rolnictwa, Ochrony Środowiska i Techniki) w Paulinenaue oddalonym około 45 km od Berlina.

Pobyty w tym ośrodku pozwolił na poznanie funkcjonowania niemieckiego rolnictwa ekologicznego. W szczególności szeroko zaprezentowano system niemieckiego szkolnictwa zawodowego, podstawy prawne funkcjonowania rolnictwa ekologicznego w ramach prawodawstwa UE, rynek produktów ekologicznych, system przekształcania gospodarstw konwencjonalnych na ekologiczne i sposób certyfikacji i kontroli gospodarstw, wykorzystanie produktów rolniczych do wytwarzania energii alternatywnej jako ekologicznego produktu ubocznego rolnictwa. Zwiedzając Krajowy Urząd ds. Zagospodarowania Przestrzennego Rolnictwa i Ochrony Konsumenta w Gueterfelde

uczestnicy projektu poznali zasady przekształcania gospodarstw tradycyjnych na ekologiczne, sposób wspierania finansowego, certyfikację i kontrolę gospodarstw ekologicznych. Pozwoliło to uczestnikom porównać niemieckie realia rolnictwa ekologicznego z warunkami funkcjonowania rolniczych gospodarstw ekologicznych w Polsce.

Źródła:

1. Statistisches Bundesamt, BMELV
2. Deutscher Bauernverband, BMELV

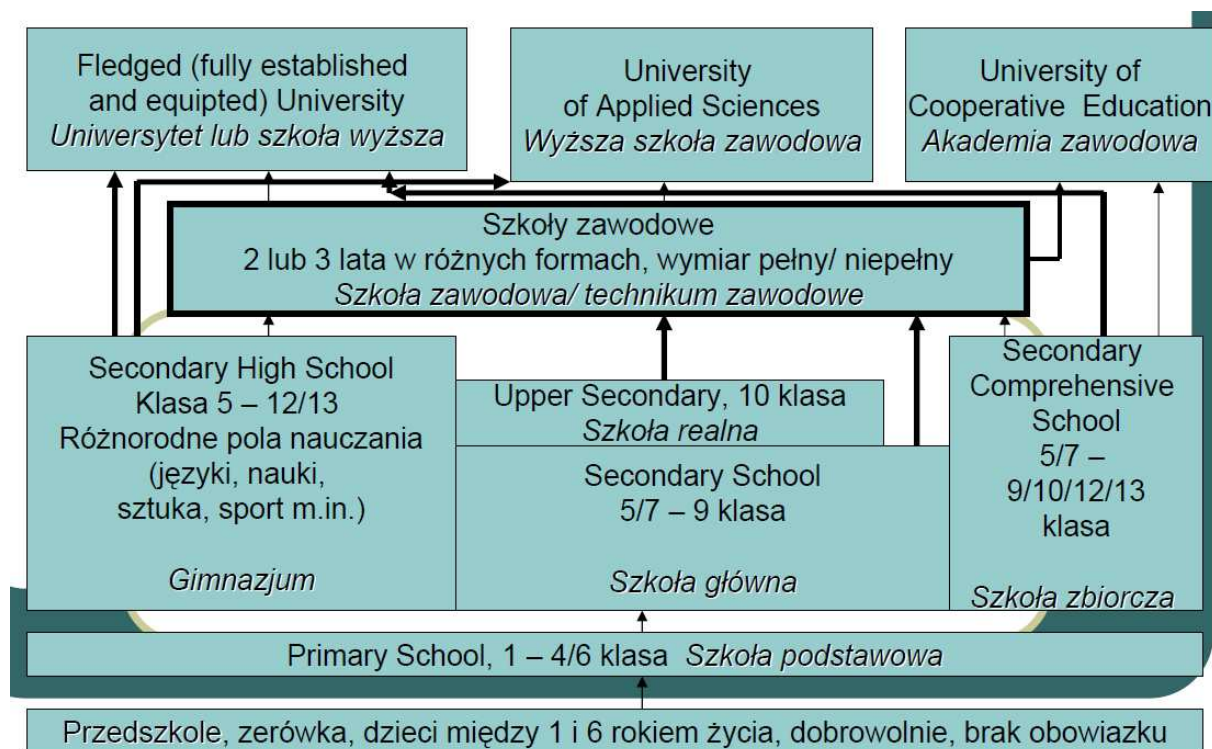
**FUNKCJONOWANIE SYSTEMU
KSZTAŁCENIA I DOSKONALENIA
ZAWODOWEGO W NIEMCZECH,
Z UWZGLĘDNIENIEM KSZTAŁCENIA
ROLNIKÓW I PRACOWNIKÓW
SEKTORA ROLNICZEGO**

Andrzej Strzałkowski – Zespół Szkół Rolniczych w Studzieńcu

Mirosław Sroka – Zespół Szkół Agrobiznesu w Bystrej

System oświaty w Niemczech

Schematycznie organizację systemu oświaty w Niemczech, można przedstawić według przedstawionego poniżej schematu na rys. 1.

Rys. 2.1. System kształcenia zawodowego w Niemczech

Jak widać w nim dużą rolę pełnią szkoły zawodowe, a wśród nich szkoły kształcące w systemie dwutorowym (tzw. „dual system”). Większość młodych Niemców wybiera ten system kształcenia (60%, czyli ok. 1,6 mln w 2008 roku).

Organizacja procesu kształcenia dualnego w Niemczech

W niemieckim systemie kształcenia dualnego bierze udział kilka rodzajów szkół. W uproszczeniu są to odpowiednio:

- szkoła podstawowa: dla uczniów w wieku 6-10 lat; (w klasach piątej i szóstej uczniowie są szczególnie wspierani i obserwowani. Obserwacje i ocena skierowana jest

w szczególności na gromadzeniu informacji dotyczących dalszego kierunku kształcenia);

- szkoła średnia I stopnia - odpowiednik polskiego gimnazjum: dla uczniów w wieku 10-15/16 lat; (po ukończeniu tej szkoły uczeń wybiera naukę w szkole zawodowej bądź w szkole wyższej);
- szkoły zawodowe kształcące w systemie dualnym: w połowie wymiaru czasu nauki (ok. 51%), w pełnym wymiarze czasu (ok. 12%) i szkoły średnie II stopnia- odpowiednik polskiego liceum (ok. 37%) - dla uczniów w wieku 15-19 lat .

Osoby powyżej 19 roku życia mają do wyboru kontynuowanie nauki w ramach systemu szkolnictwa wyższego (uniwersytet) lub wejście na rynek pracy i ewentualne korzystanie z systemu ustawicznego kształcenia zawodowego. Bardzo istotnym elementem systemu kształcenia dualnego są praktyki odbywane w przedsiębiorstwach.

Poza różnymi typami szkół, niemiecki system ponadgimnazjalnej edukacji zawodowej opiera się na współpracy wielu partnerów. Różne podmioty zaangażowane w ten proces przyjmują na siebie różne funkcje i wynikające z nich zakresy odpowiedzialności. Ponadto szczególną rolę odgrywa zarówno procedura poszukiwania praktyk przez adeptów zawodu, jak i potem odbywanie samych praktyk.

Podmioty zaangażowane w system dualnego kształcenia i zakres ich odpowiedzialności

Niemiecki model edukacji zawodowej, tzw. system dualny (dual system) zakłada połączenie nauki teoretycznej z praktyczną nauką zawodu, która stanowi wstępne szkolenie zawodowe. Osoby zdobywające wykształcenie zawodowe w drodze kształcenia dualnego przechodzą na ogół trzyletnią naukę zawodu w szkole i w zakładzie pracy zgodnie z wybranym zawodem lub też w specjalistycznych szkołach zawodowych

podlegających wyłącznemu nadzorowi państwa. W system kształcenia dualnego w Niemczech zaangażowani są zarówno partnerzy z poziomu federalnego, jak i z poziomu landowego. Są nimi: państwo, partnerzy społeczni - reprezentanci pracodawców i pracowników oraz izby przemysłowo-handlowe czy też izby rzemieślnicze.

Poziom federalny

Organami państwowymi zaangażowanymi w system dualnego kształcenia zawodowego na poziomie federalnym są przede wszystkim Ministerstwo Badań i Edukacji oraz Ministerstwo Pracy i Gospodarki. Odpowiedzialnością państwa na poziomie federalnym jest ustanowienie ogólnych zasad dotyczących organizacji procesu edukacji ponadgimnazjalnej. Zasady te przyjęły formę Ustawy o szkoleniu zawodowym (Berufsbildungsgesetz). Zgodnie z zapisami tej ustawy regulaminy nauki ustalane przez reprezentantów grup zaangażowanych w proces - pracodawców i pracowników - są wprowadzane w życie przez właściwego ministra na szczeblu federacji, najczęściej ministra gospodarki. Istotnym załącznikiem ustawy jest obowiązująca klasyfikacja zawodów, która w roku 2008 liczyła ok. 340 zawodów.

Poziom landów

Wszelkie inne działania związane z wdrażaniem systemu odbywają się na poziomach landów, dlatego też każdy z landów reguluje powyższe kwestie zgodnie ze swoją wewnętrzną polityką. Na tym poziomie istnieje "dualizm instytucjonalny": edukacja zawodowa jest finansowana ze środków landów oraz przez przedsiębiorstwa - finansują one praktyczną część nauki zawodu (**16% kosztów kształcenia pokrywa ministerstwo, aż 84 % - pracodawca!**).

Na poziomie landów ważną rolę pełnią izby przemysłowo-handlowe czy też izby rzemieślnicze. Funkcjonuje ich ok. 430 we wszystkich sektorach gospodarki, głównie w handlu, przemyśle oraz rzemiośle. Zadaniem izb przemysłowo-handlowych i rzemieślniczych jest certyfikowanie kwalifikacji, a więc opracowywanie w porozumieniu z zakładem pracy, wytycznych co do kształcenia oraz zawartości programów nauki. Ponadto izby opracowują i przeprowadzają egzaminy, powołują komisje egzaminacyjne oraz wydają świadectwa. W skład komisji egzaminacyjnych wchodzi przedstawiciele szkoły i przedstawiciele zakładów pracy, którzy mają przygotowanie pedagogiczne. Przeprowadzanie egzaminów w izbach zapewnia utrzymanie odpowiednich standardów kształcenia. Dodatkowo izby mają w swych zasobach serwisy informacyjne (platformy wymiany informacji), które w wyraźny sposób ułatwiają nawiązanie kontaktu pomiędzy studentami i zakładami pracy, gdzie mogą się odbywać praktyki. Izby współpracują także ze szkołami. W ramach tej współpracy przeprowadzają szkolenie z zakresu sporządzania dokumentów aplikacyjnych i przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej.

Poziom przedsiębiorstwa

System niemiecki zobowiązuje wszystkie przedsiębiorstwa do zrzeszania się w izbie przemysłowo-handlowej, ale nie zobowiązuje ich do przyjmowania uczniów na praktyki. Mimo braku takiego wymogu prawnego, większość firm przyjmuje uczniów na praktyki uważając to za naturalną kolej rzeczy. System praktyk pozwala na wykształcenie relatywnie niewielkim kosztem określonej liczby młodych ludzi zaznajomionych z praktycznymi aspektami pracy, a nie tylko z jej częścią teoretyczną. Warto dodać, że przez cały czas trwania praktyki przedsiębiorstwo korzysta z pracy świadczonej przez "tańszego"

pracownika. Dodatkowe zalety tego systemu to realny wpływ przedsiębiorstw na ofertę i sposób organizacji systemu edukacji zawodowej, a w efekcie na kompetencje absolwentów. Inaczej wygląda sytuacja w przypadku młodych, niewykwalifikowanych robotników. Poza dobrowolnym wsparciem ze strony pracodawców, system dualny jest dodatkowo wzmocniony federalnymi regulacjami prawnymi, które nakładają na pracodawców obowiązek finansowania lub wspierania organizacji szkoleń dla przedstawicieli tej grupy.

Praktyki w ramach procesu dualnego kształcenia

Na poziomie landów dochodzi do zdefiniowania szczegółowych zasad organizacji procesu edukacji zawodowej i zawartości programów nauki określonego zawodu. Dla każdego zawodu zbudowany jest ramowy plan kształcenia, zawierający podział na zajęcia teoretyczne i praktyczne wraz z liczbą godzin przeznaczoną na każdą z tych kategorii. Plan praktyk musi być kompatybilny z programem szkolnym, a dobre opracowanie go stanowi nie lada wyzwanie. Część teoretyczna nauki odbywa się dla wszystkich uczniów w tym samym czasie, ale praktyki zakładają rotację w firmie i czasami trudno jest opracować spójny program praktyk dla wszystkich uczniów jednej klasy, którzy rzadko kiedy przebywają na praktykach w tym samym czasie.

Praktyka trwa 3 lata i odbywa się przez 3 (lub 4) dni w tygodniu. W tym czasie adept zawodu ma okazję popracować we wszystkich działach danej firmy istotnych dla zawodu, do którego podjęcia się przygotowuje. Takie podejście wyposaża praktykanta nie tylko w praktyczną znajomość zagadnień określonego zawodu, ale także w umiejętność pozycjonowania tych zagadnień w perspektywie całości funkcjonowania przedsiębiorstwa. Praktyki odbywają się głównie w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Umowa o praktykę zawierana jest między zakładem pracy a uczniem. Każda umowa zawiera okres próbny, po którym pracodawca stwierdza czy uczeń nadaje się do określonego zawodu. W umowie wyszczególnione są prawa i obowiązki ucznia, czas pracy, urlopy, wynagrodzenie (przeciętne wynagrodzenie ucznia wynosi około 310 € w pierwszym roku nauki, w następnych latach jest wyższe).

Praktyki mają nie tylko dokładnie ustalony program, ale poziom jego realizacji jest dokładnie monitorowany. W dzienniczkach praktyk musi być co tydzień raportowany ich przebieg. Dzienniczek ten wraz z podpisem opiekuna praktyk zostaje przedłożony w odpowiedniej izbie, cztery tygodnie przed przewidzianym terminem egzaminu.

Organizacja procesu kształcenia

Organizacja nauczania w szkole zawodowej odbywa się w oparciu o plan nauczania ministerstwa Rolnictwa określonego landu. Poniżej został przedstawiony plan nauczania szkoły zawodowej kształcącej w zawodzie rolnik. Czas trwania nauki wynosi 3 lata. Poniżej został przedstawiony plan nauczania w zawodzie rolnik, realizowany w szkole rolniczej w Gueterfelde, w landzie – Brandenburgia.

W landzie Brandenburgia, wielkością porównywanym z województwem mazowieckim, znajduje się 6 szkół rolniczych o różnych profilach specjalności:

- Tetlow – szkoła agrobiznesu
- GroBbeeren – szkoła ogrodnicza
- Gueterfelde – szkoła rolnicza
- Paulinenaue – szkoła rolnicza o profilu ekologicznym
- GroB Kreutz – szkoła rolnicza o profilu produkcji zwierzęcej

- Wuensdorf – szkoła rolnicza o profilu nasiennym

Ramowy plan kształcenia w zawodzie: rolnik

Przedmioty	Liczba godzin w poszczególnych latach nauki		
	1	2	3
Blok przedmiotów zawodowych			
Produkcja roślinna	160	160	140
Produkcja zwierzęca	160	160	140
Przedmioty ogólnokształcące			
Język niemiecki	40	40	40
Język angielski	40	40	40
Wiedza o społeczeństwie	40	20	20
Zajęcia sportowe	40	20	20
Zajęcia wyrównawcze	-	40	40
Ogółem godzin	480	480	480

W niemieckiej szkole zawodowej kształcącej w systemie dualnym zajęcia teoretyczne trwają 1-2 dni w tygodniu. Pozostały czas, czyli 3-4 dni, przeznaczony jest na zajęcia praktyczne i organizowane są w warsztatach szkolnych. Oprócz tego 12 tygodni w roku uczeń kierowany jest do gospodarstw rolnych w celu odbycia praktyki zawodowej.

W szkole uczniom „słabym” pomaga nauczyciel-korepetytor, natomiast nauczyciel-pedagog pomaga im organizować proces efektywnego uczenia się.

Zasady egzaminowania

Egzamin w połowie trwania czasu kształcenia (egzamin cząstkowy). Egzamin końcowy dla określonego zawodu jest taki sam w całym kraju. Składa się z dwóch części przeprowadzanych w kolejnych dniach:

- Egzamin pisemny
 - czas trwania 4 godziny
 - konstrukcja testu:
 - Część A testu – 40 pytań typu otwartego i zamkniętego (w przypadku pytań zamkniętych – 5 odpowiedzi, z których nie tylko jedna może być prawidłowa)
 - Część B testu – pytania otwarte – 5 zadań

Waga tej części egzaminu wynosi 40 % całości.

- Egzamin praktyczny
 - czas trwania – 6,5 godziny
 - na podstawie dostarczonej dokumentacji uczeń ma zaplanować i wykonać zadanie.

Waga tej części egzaminu wynosi 60%.

Egzamin jest zaliczony, jeśli uczeń z obu części otrzyma co najmniej 50 % punktów (średnia ważona). Uczeń, który pozytywnie złoży egzamin otrzymuje certyfikat w danym zawodzie, honorowany w całych Niemczech. Zdawalność egzaminu zawodowego w Niemczech wynosi około 85 %.

Podsumowanie

Cechą charakterystyczną niemieckiego systemu kształcenia zawodowego jest połączenie teoretycznej nauki zawodu z intensywnym systemem praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach. Ten system wyposaża ucznia w niezbędne w dzisiejszych czasach doświadczenie zawodowe, które uelastycznia jego kwalifikacje i gwarantują ich związek z rynkiem pracy. W odróżnieniu od systemu dualnego edukacja zawodowa w Polsce pozbawiona jest systemowego rozwiązania praktyk w przedsiębiorstwach⁰. Praktyki takie są traktowane jako element

dotatkowy i nie stanowią trwałego elementu programów kształcenia. W konsekwencji polski uczeń nie dysponuje żadnym lub też, niektórych przypadkach, dysponuje bardzo znikomym doświadczeniem zawodowym, co czyni znalezienie przez niego pierwszej pracy trudniejszym. Wobec powyższego wydaje się więc, że propagowanie systemu dualnego (zwanego w Polsce przemianym) kształcenia lub choćby jego elementów mogłoby unowocześnić polski system edukacji zawodowej i związać go bliżej z realiami rynku pracy.

Literatura

Helmig R.: *System kształcenia zawodowego w Niemczech* - TU Dresden, 2008

Kwiatkiewicz A.: *Edukacja zawodowa w niemieckim systemie dualnym* – e-Mentor, 1/2006

Produkcja i wykorzystanie biopaliw jako warunek europejskiej gospodarki energetycznej. KCER Brwinów, 2008

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 lipca 2002r. w sprawie praktycznej nauki zawodu. (Dz.U. z 2002r. Nr 113, poz. 988,z późn. zm.);

Wykłady z ILLUT Berlin Brandenburg – opracowania własne, 2009

PRAWNE UWARUNKOWANIA PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ W POLSCE I NIEMCZECH

Barbara Sroga – Zespół Szkół Rolniczych w Bobowicku

Bożena Bednarz – Zespół Szkół Rolniczych w Hańczowej

Wstęp

Rolnictwo ekologiczne w Niemczech podobnie jak we wszystkich innych krajach Unii Europejskiej, w tym również w Polsce opiera się na wspólnych podstawach prawnych, zatwierdzonych przez Instytucje Unijne.

Przegląd historyczny

W 1991 r. Europejska Rada Ministrów Rolnictwa przyjęła rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 w sprawie rolnictwa ekologicznego i odpowiedniego znakowania produktów rolnych i środków spożywczych. Wprowadzenie tego rozporządzenia stanowiło kolejny etap reformy wspólnej polityki rolnej UE i oznaczało zakończenie procesu, w którym rolnictwo ekologiczne zostało oficjalnie uznane w 15 państwach będących członkami ówczesnej UE.

Początkowo rozporządzenie ekologiczne dotyczyło jedynie produktów roślinnych. Później wprowadzono dodatkowe przepisy w zakresie produkcji zwierzęcej. Zasady te obejmowały pasze dla zwierząt, zapobieganie chorobom, leczenie weterynaryjne, ochronę zwierząt, hodowlę bydła w ujęciu ogólnym i stosowanie nawozów naturalnych otrzymywanych w wyniku hodowli zwierząt.

Stosowanie organizmów modyfikowanych genetycznie i produktów z nich wytwarzanych zostało kategorycznie wyłączone z produkcji ekologicznej. Jednocześnie zatwierdzono import produktów ekologicznych z krajów trzecich, których kryteria produkcji i systemy kontroli mogły zostać uznane za równoważne z unijnymi.

W wyniku tego ciągłego procesu uzupełnień i nowelizacji przepisy zawarte w rozporządzeniu (EWG) nr 2092/91 stały się bardzo złożone i rozbudowane.

Ranga, jaką miało oryginalne rozporządzenie unijne o rolnictwie ekologicznym, wynikała z faktu, że ów akt prawny tworzył minimalne

wspólne normy dla całej UE. Dzięki temu procesowi wzrosło zaufanie konsumentów, którzy mogli nabywać produkty ekologiczne z innych państw członkowskich, mając pewność, że wyroby te spełniają te same minimalne wymogi. Uchwalenie własnych dodatkowych i bardziej restrykcyjnych norm zostawiono w gestii państw członkowskich i organizacji prywatnych.

Pozostałe akty prawne Unii Europejskiej:

- Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 94/92 z dnia 14 stycznia 1992 r. ustanawiające szczegółowe zasady wprowadzenia w życie uzgodnień dotyczących przywozu z państw trzecich przewidzianych w rozporządzeniu (EWG) nr 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych.(Dz. U. L 11 z 17.01.1992, z późn. zm.)
- Council Regulation (EEC) No 2078/92 of 30 June 1992 on agricultural production methods compatible with the requirements of the protection of the environment and the maintenance of the countryside.(Dz. U. L 215 z 30.07.1992)
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) oraz zmieniające i uchylające niektóre rozporządzenia.(Dz. U. L 160 z 26. 06. 1999)
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1804/1999 z dnia 19 lipca 1999 r. uzupełniające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych

i środków spożywczych w celu włączenia produkcji zwierzęcej.(Dz.U. L 222 z 24.08.1999)

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001 z dnia 22 maja 2001 r. ustanawiające zasady dotyczące zapobiegania, kontroli i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii.(Dz.U. L 147 z 31.05.2001 r.)
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1788/2001 z dnia 7 września 2001 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania przepisów dotyczących świadectwa kontroli w odniesieniu do przywozu z państw trzecich, na podstawie art. 11 rozporządzenia Rady (EWG) nr 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych.(Dz. U. L 243 z 13.09.2001, z późn. zm.)
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 2491/2001 z dnia 19 grudnia 2001 r. zmieniające rozporządzenie Rady (EWG) nr 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych.(Dz. U. L 337 z 20.12.2001)
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 178/2002 z dnia 28 stycznia 2002r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności.(Dz. U. L 31 z 1.02.2002)
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1452/2003 z dnia 14 sierpnia 2003 r. utrzymujące odstępstwo przewidziane w art. 6 ust. 3 lit a)

rozporządzenia Rady (EWG) nr 2092/91 w odniesieniu do niektórych gatunków nasion i roślinnego materiału rozmnożeniowego oraz ustanawiające zasady proceduralne i kryteria dotyczące tego odstępstwa. (Dz. U. L 206 z 15. 08. 2003)

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1782/2003 z dnia 29 września 2003 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników oraz zmieniające rozporządzenia (EWG) nr 2019/93, (WE) nr 1452/2001, (WE) nr 1453/2001, (WE) nr 1454/2001, (WE) nr 1868/94, (WE) nr 1251/1999, (WE) nr 1254/1999, (WE) nr 1673/2000, (EWG) nr 2358/71 i (WE) nr 2529/2001. (Dz. U. L 270 z 21.10.2003)
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 392/2004 z dnia 24 lutego 2004 r. zmieniające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych. (Dz. U. L 65 z 3.03.2004)
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 852/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych. (Dz. U. L 139 z 30.04.2004)
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1831/2003 z dnia 22 października 2003 r. ustanawiające wymagania dotyczące higieny pasz. (Dz. U. L 35 z 8.05.2005)
- Dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa. (Dz. U. L 103 z 25.04.1979)

- Dyrektywa Rady 1982/471/EWG z dnia 30 czerwca 1982 r. dotycząca niektórych produktów stosowanych w żywieniu zwierząt. (Dz. U. L 213 z 21.07.1982)
- Dyrektywa Rady 86/278/EWG z dnia 12 czerwca 1986 r. w sprawie ochrony środowiska, w szczególności gleby, w przypadku wykorzystywania osadów ściekowych w rolnictwie. (Dz. U. L 181 z 4.07.1986)
- Dyrektywa Rady 91/414/EWG z dnia 15 lipca 1991 r. dotycząca wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin. Dz. U. L 230 z 19.08.1991)
- Dyrektywa Rady 91/629/EWG z dnia 19 listopada 1991 r. ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt. (Dz. U. L 340 z 11.12.1991)
- Dyrektywa Rady 91/630/EWG z dnia 19 listopada 1991 r. ustanawiająca minimalne normy ochrony świń. (Dz. U. L 340 z 11.12.1991)
- Dyrektywa Rady 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego. (Dz. U. L 375 z 31.12.1991)
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. (Dz. U. L 206 z 22.07.1992)

- Dyrektywa Rady 92/102/EWG z dnia 27 listopada 1992 r. w sprawie identyfikacji i rejestracji zwierząt. (Dz. U. L 355 z 5.12.1992)
- Dyrektywa Rady 96/22/WE z dnia 29 kwietnia 1996 r. dotycząca zakazu stosowania w gospodarstwach hodowlanych niektórych związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym i uchylająca dyrektywy 81/602/EWG, 88/146/EWG oraz 88/299/EWG. (Dz. U. L 125 z 23.05.1996)
- Dyrektywa Rady 98/58/WE z dnia 20 lipca 1998 r. dotycząca ochrony zwierząt hodowlanych. (Dz. U. L 221 z 8.08.1998)
- Ramowa Dyrektywa Wodna Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej. (Dz. U. L 327 z 22.12.2000)
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylająca dyrektywę Rady 90/220/EWG. (Dz. U. L 106 z 17.04.2001 r.)

Akty prawne międzynarodowe:

Deklaracja z Rio - Deklaracja Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie środowiska i rozwoju z dnia 14 czerwca 1992 r., Rio de Janeiro.

W dniu 1 stycznia 2009 r. weszły w życie nowe przepisy unijne dotyczące produkcji, kontroli i znakowania produktów ekologicznych. Jednak niektóre nowe przepisy w zakresie znakowania produktów wejdą w życie dopiero 1 lipca 2010 r.

W czerwcu 2007 r. Europejska Rada Ministrów Rolnictwa uzgodniła nowe rozporządzenie Rady w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych. Nowe rozporządzenie zawiera jasno sprecyzowane cele, założenia i ogólne zasady produkcji ekologicznej.

Te nowe ramy prawne mają ustalić nowy kierunek ciągłego rozwoju rolnictwa ekologicznego. Celem jest zapewnienie zrównoważonych systemów upraw oraz różnorodnych produktów wysokiej jakości. W tym procesie należy w przyszłości położyć jeszcze większy nacisk na ochronę środowiska, różnorodność biologiczną i wysokie normy ochrony zwierząt.

Poza nowym Rozporządzeniem Rady w 2008 r. przyjęto także dwa nowe rozporządzenia Komisji regulujące produkcję ekologiczną, import i dystrybucję produktów ekologicznych oraz ich znakowanie. Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91

Rozporządzenie to ustala ramy prawne dla wszystkich szczebli produkcji, dystrybucji, kontroli i znakowania produktów ekologicznych, które mogą być sprzedawane i znajdować się w obrocie handlowym w UE. Określa ono ciągły rozwój produkcji ekologicznej dzięki ustanowieniu jasno zdefiniowanych celów i zasad. Ogólne wytyczne w zakresie produkcji, kontroli i znakowania zostały ustalone przez rozporządzenie Rady i dlatego też mogą zostać zmienione jedynie przez Europejską Radę Ministrów Rolnictwa. Jednocześnie uchylone zostało poprzednie rozporządzenie (EWG) nr 2092/91.

Nowe przepisy w zakresie znakowania produktów w połączeniu z obowiązkowym stosowaniem ekologicznego logo UE zostały na mocy poprawki do rozporządzenia Rady odroczone do dnia 1 lipca 2010 r.

Rozporządzenie Rady obejmuje następujące produkty ekologiczne, w tym akwakulturę i drożdże:

- produkty żywe i nieprzetworzone,
- żywność przetworzoną,
- pasze dla zwierząt,
- nasiona i materiał rozmnożenia owy.

W zakres tego rozporządzenia wchodzi również zbiór dzikich roślin i wodorostów. W zakres rozporządzenia nie wchodzi produkty pochodzące z myślistwa i poławiania zwierząt żyjących dziko.

Rozporządzenia Komisji

Do tej pory przyjęto następujące rozporządzenia Komisji:

- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady w odniesieniu do produkcji, znakowania i kontroli, w tym pierwsza poprawka o zasadach produkcji drożdży ekologicznych Pierwsze rozporządzenie zmieniające, ustanawiające nowe zasady produkcji drożdży ekologicznych.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1235/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady dotyczące przywozu produktów ekologicznych z krajów trzecich

W rozporządzeniu Komisji (WE) nr 889/2008 zamieszczono regulacje dla wszystkich szczebli produkcji roślinnej i zwierzęcej, od uprawy gleby i hodowli zwierząt do przetwarzania ekologicznych produktów żywnościowych, ich dystrybucji i kontroli. Przepisy zawierają istotne szczegóły techniczne i stanowią w dużej mierze rozszerzenie oryginalnego rozporządzenia w sprawie produkcji ekologicznej, z wyjątkiem odmiennych przepisów zawartych w rozporządzeniu Rady.

Rozporządzenie Komisji zawiera liczne załączniki. Wśród nich można znaleźć następujące dokumenty:

- Produkty dozwolone w rolnictwie ekologicznym, jak nawozy, środki poprawiające właściwości gleby i pestycydy.
- Minimalne wymagania w zakresie powierzchni pomieszczeń i przestrzeni wybiegowych, w tym pastwisk dla bydła hodowanego ekologicznie, w zależności od gatunków zwierząt i etapu rozwoju.
- Nieekologiczne materiały paszowe, dodatki paszowe i substancje pomocnicze w przetwórstwie, stosowane do produkcji pasz złożonych oraz mieszanek pierwotnych dozwolonych w hodowli ekologicznej.
- Nieekologiczne składniki, dodatki i substancje pomocnicze w przetwórstwie, dozwolone w produkcji żywności ekologicznej (w tym produkcji drożdży).
- Wymagania dotyczące logo wspólnotowego.

Te załączniki i inne części rozporządzenia Komisji mogą być uzupełnione przez Komisję w celu ich aktualizacji w związku z ciągłym rozwojem w zakresie technologii, nauki i rynku ekologicznego.

Aby ułatwić wdrażanie nowych zasad i włączanie niektórych wygasających wyłączeń zawartych w uprzednio obowiązującym rozporządzeniu ekologicznym, ustalono pewne środki przejściowe.

Oprócz prawodawstwa UE w zakresie rolnictwa ekologicznego i produkcji ekologicznej rolnicy i przetwórcy stosujący metody ekologiczne muszą także przestrzegać ogólnie obowiązujących zasad w zakresie produkcji rolniczej i przetwarzania produktów rolnych. Oznacza to, że ogólnie obowiązujące zasady o regulacji produkcji, przetwórstwa, wprowadzania do obrotu handlowego, znakowania i kontroli produktów rolniczych stosują się także do żywności ekologicznej.

Nowe rozporządzenia w zakresie importu

Zwyczajowe wzajemne uznawanie krajów trzecich przez Komisję we współpracy z państwami członkowskimi zostanie utrzymane w mocy. W ramach tego założenia Komisja, przy wsparciu państw członkowskich, nadzoruje produkcję i kontrolę produktów ekologicznych, przy czym konieczna jest zbieżność z celami i zasadami prawodawstwa ekologicznego, chociaż nie muszą się one ściśle pokrywać. Listę uznanych krajów trzecich można znaleźć w Załączniku III rozporządzenia w sprawie przywozu.

Nowe przepisy importowe gwarantują, że produkty ekologiczne mogą być importowane z krajów trzecich, które nie osiągnęły jeszcze statusu państw wzajemnie uznawanych.

Produkty wytwarzane i kontrolowane w sposób ściśle identyczny do norm UE powinny w przyszłości również uzyskać dostęp do wspólnego rynku. Organy nadzorcze planujące podejmowanie takich działań kontrolnych muszą złożyć wniosek w Komisji Europejskiej oraz otrzymać zezwolenie Komisji i państw członkowskich w tym względzie. Nadzór nad nimi spoczywa bezpośrednio na Komisji we współpracy z państwami członkowskimi.

Jednak ze względu na zazwyczaj bardzo odmienne warunki produkcji w krajach trzecich w porównaniu do warunków panujących w Europie często niemożliwe jest zastosowanie dokładnie tych samych reguł produkcji lub kontroli. Z tego względu należy również dopuścić podobne regulacje, które w zasadzie odpowiadają celom i zasadom prawodawstwa ekologicznego.

Uprzednio konieczne było sprawdzenie powyższych punktów przez państwo członkowskie w przypadku każdego pojedynczego produktu w ramach procedury uzyskiwania pozwolenia na przywóz. Ten skomplikowany system zostanie obecnie zastąpiony prostszym

mechanizmem. W przyszłości odpowiednio upoważnione organy nadzorcze będą w stanie przeprowadzić tę inspekcję na miejscu. Owe jednostki nadzorcze muszą także uzyskać w tym celu bezpośrednio zezwolenie od Komisji Europejskiej i państw członkowskich oraz pozostawać pod ich bezpośrednim nadzorem. Opublikowano wytyczne wyjaśniające, w jaki sposób organy nadzorcze mogą ubiegać się o uzyskanie zezwolenia, jak powinien przebiegać ich nadzór i jakie inne środki są niezbędne w związku z przywozem produktów ekologicznych oraz ich kontrolą.

Cykle robocze w UE

Decyzje dotyczące na przykład nowych rozporządzeń w zakresie rolnictwa ekologicznego są podejmowane przy udziale różnych instytucji europejskich.

Nowe ustawodawstwo unijne, np. rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007, zostało zarekomendowane przez Komisję (za pośrednictwem Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich), uchwalone przez Europejską Radę Ministrów Rolnictwa i ostatecznie zatwierdzone po konsultacjach w Parlamencie. Dopiero wówczas zyskało moc prawną.

Komisja wystąpiła z wnioskiem o przyjęcie Rozporządzenia Komisji (WE) nr 889/2008. Następnie ten akt prawny musiał uzyskać poparcie państw członkowskich w Komitecie regulacyjnym, Stałym Komitecie ds. Rolnictwa Ekologicznego. W tym procesie przedstawiciele państw członkowskich w Stałym Komitecie muszą zatwierdzić wniosek kwalifikowaną większością głosów.

Stały Komitet ds. Rolnictwa Ekologicznego

Stały Komitet ds. Rolnictwa Ekologicznego składa się z przedstawicieli państw członkowskich. Komitetowi przewodniczy przedstawiciel Komisji.

Komitet został ustanowiony w celu zapewnienia bliskiej współpracy z organami odpowiedzialnymi za sektor rolnictwa ekologicznego i zagwarantowania jednorodnego stosowania unijnego prawodawstwa ekologicznego.

Prawne uwarunkowania produkcji ekologicznej w Polsce

Działalność w rolnictwie ekologicznym jako sposobie gospodarowania została ujęta w rozporządzeniu Rady (EWG) nr 2092/91 z dnia 24 czerwca 1991 roku w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. U. L 198 z 22.7.1991, str. 1; z późn. zm). W Polsce rozporządzenie to wprowadzono w życie: Ustawą o rolnictwie ekologicznym z dnia 20 kwietnia 2004 roku (Dz. U. Nr 93 poz. 898 z późn.zm.)

Następnie pojawiały się rozporządzenia:

1. MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 1 lipca 2004r. w sprawie określenia jednostki organizacyjnej kwalifikującej środki ochrony roślin do stosowania w rolnictwie ekologicznym oraz prowadzącej wykaz tych środków (Dz. U. Nr 164, poz. 1719).
2. MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 1 lipca 2004r. w sprawie określenia jednostki organizacyjnej kwalifikującej nawozy i środki poprawiające właściwości gleby dostosowania w rolnictwie ekologicznym oraz prowadzącej wykaz tych nawozów i środków (Dz. U. Nr 164, poz. 1720).

3. MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 13 października 2004r.w sprawie wzoru formularza wykazu producentów, którzy spełnili wymagania dotyczące produkcji w rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 232, poz.2336).
- 4.MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 17 lutego 2005r. w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz. U. Nr 34, poz. 312).
5. RADY MINISTRÓW z dnia 25 kwietnia 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich.
6. USTAWA z dnia 30 marca 2007r. o zmianie ustawy o ochronie roślin oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 80,poz. 541).

Od 1 stycznia 2009r. rozporządzenie Rady (EWG) nr 2092/91 z dnia 24 czerwca 1991r. zostało zastąpione – rozporządzeniem Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającym rozporządzenie (EWG) nr 2092/91.

EKOLOGICZNE TECHNOLOGIE UPRAW ROŚLIN, HODOWLI ZWIERZĄT

Teresa Gryc – ZSTR im. Stanisława Staszica w Sejnach

Andrzej Kulka – Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia
Ustawicznego w Wojsławicach

Marzena Tomaszewska - Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia
Ustawicznego w Okszowie

Wstęp

Rolnictwo ekologiczne (określane także jako: biologiczne, organiczne lub biodynamiczne) oznacza system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa. Zapewnia wytwarzanie żywności o najwyższych walorach biologicznych, przy zachowaniu biologicznej równowagi w środowisku. Temu celowi podporządkowane jest nawożenie, uprawa roli i płodozmian. Produkcja oparta jest na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego nieprzetworzonych technologicznie. Podstawową zasadą jest odrzucenie w procesie produkcji środków chemii rolnej, weterynaryjnej i spożywczej dzięki czemu:

- unika się negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne obszaru rolniczego: wody, gleby, krajobrazu - poprzez dążenie do biologicznej samoregulacji układu biologicznego;
- uzyskuje się wysoką jakość biologiczną płodów rolnych, wynikającą ze zrównoważonego odżywiania roślin zapewniającego ich harmonijny rozwój, a w konsekwencji wysoką wartość surowców spożywczych i pasz dla zwierząt;
- następuje poprawa żyzności gleby poprzez uaktywnienie procesów rozkładu i syntezy substancji organicznych z udziałem mikroorganizmów glebowych, a w rezultacie zwiększenie zdolności produkcyjnych;
- wzrasta różnorodność biologiczna (gatunkowa), sprzyjająca przywracaniu stanu równowagi w środowisku produkcji rolniczej;
- dochodzi do zamknięcia obiegu materii w gospodarstwie poprzez zrównoważenie produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Główną zasadą rolnictwa ekologicznego jest szacunek dla wszelkich form życia: od najmniejszych mikroorganizmów żyjących w glebie, poprzez organizmy roślinne, zwierzęce do człowieka włącznie. Każdy

element w łańcuchu ekologicznej produkcji żywności jest nastawiony na zachowanie, a jeśli jest to możliwe, na zwiększanie różnorodności roślin i zwierząt. Utrzymanie wysokiego poziomu różnorodności biologicznej jest często rezultatem dobrych praktyk rolniczych, jak również działań przewidzianych we Wspólnotowym Rozporządzeniu dotyczącym rolnictwa ekologicznego. „Różnorodność biologiczna” w kontekście rolnictwa ekologicznego nie oznacza wyłącznie tego, że utrzymywanych jest więcej gatunków roślin uprawnych i ras zwierząt, ale również to, że występuje więcej rodzimych roślin i zwierząt na danym terenie w naturalny sposób. Oprócz dbałości o żyzność gleby do zadań rolnika należy również kształtowanie i pielęgnacja krajobrazu rolniczego, na który składają się pola, łąki, zadrzewienia śródpolne, pasy zadrzewień ochronnych, miedze. Te miejsca bytowania różnych gatunków roślin i zwierząt pełnią funkcję buforów biologicznych w środowisku (zmniejszają ryzyko inwazji chorób i szkodników, utrzymują większą wilgotność w przyległym obszarze, ograniczają prędkość wiatru, przeciwdziałają erozji i przywracają harmonię w krajobrazie). Szczególną uwagę przywiązuje się do ochrony zagrożonych i ginących gatunków zwierząt i roślin.

Praktyki stosowane w rolnictwie ekologicznym mają pozytywny wpływ na bioróżnorodność środowiska poprzez następujące działania:

- stosowanie nawozów naturalnych zwiększa w glebie populację mikroorganizmów, dżdżownic i innych bezkręgowców glebowych.
- stosowanie właściwego płodozmianu i odpowiednich odmian roślin zdolnych konkurować z chwastami i odpornych na choroby i szkodniki zwiększa szanse roślin uprawnych względem gatunków niepożądanych.
- rozbudowany płodozmian oznacza poszerzenie listy upraw o gatunki o znaczeniu towarowym, rośliny bobowate i paszowe.

- priorytetowe traktowanie lokalnych odmian roślin i ras zwierząt podtrzymuje różnorodność biologiczną w regionie.
- wprowadzanie naturalnych wrogów szkodników i chwastów zamiast stosowania pestycydów wzbogaca różnorodność świata zwierzęcego.
- zakładanie zadrzewień śródpolnych i żywopłotów, sadzenie drzew.
- utrzymywanie starych łąk.
- utrzymywanie naturalnych cieków wodnych.
- ochrona drzew i innej lokalnej roślinności.

Wprowadzenie zakazów stosowania sztucznych nawozów, syntetycznych pestycydów i innych syntetycznych środków produkcji oznacza też, że przed potencjalnym zanieczyszczeniem spływającym z pól chronione są ciek wodne i żyjące w nich organizmy. Ograniczenia przyczyniają się także do zmniejszania zagrożeń bio-akumulacji.

Nawożenie i nawozy

Istotą nawożenia w rolnictwie ekologicznym jest utrzymanie lub podwyższenie żyzności i biologicznej aktywności gleby oraz stworzenie optymalnych warunków rozwoju roślin poprzez gospodarowanie składnikami pokarmowymi w obiegu zamkniętym. Nawozi się glebę, dostarczając „pokarm” mikroorganizmom glebowym, a nie bezpośrednio roślinie uprawnej. Dopiero mikroorganizmy glebowe udostępniają korzeniom roślin składniki pokarmowe w odpowiedniej formie, ilości i proporcjach. Podstawą nawożenia w rolnictwie ekologicznym jest próchnica uzyskiwana w procesie kompostowania obornika lub innych materiałów organicznych pochodzenia roślinnego i zwierzęcego. Humifikacja nawozów organicznych odbywa się poza glebą, bo wprowadzenie nie rozłożonej materii organicznej do gleby powoduje szereg przejściowych wstrząsów biologicznych, a korzenie roślin unikają

jej sąsiedztwa. Nawozy organiczne powinny być wytworzone w gospodarstwie, dozwolony jest ograniczony zakup nawozów organicznych z ekstensywnych gospodarstw, przy czym powinny one zostać przekompostowane w gospodarstwie ekologicznym. W bilansie nawozowym bardzo ważną rolę odgrywają rośliny bobowate uprawiane zarówno w plonie głównym a także w mieszankach i poplonach, wzbogacają glebę w azot. Nawozy organiczne pochodzące z własnej obsady zwierząt w gospodarstwie nie są w stanie wyrównać poziomu wszystkich składników mineralnych, jeżeli obsada zwierząt jest zbyt mała (prawidłowa obsada to od 0,5 do 2 sztuk dużych na 1 ha użytków rolnych).

W celu pokrycia zapotrzebowania upraw na składniki pokarmowe i utrzymania żyzności gleby powinno się stosować odpowiednie nawożenie mineralne. Rozporządzenie Rady Europy nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej daje państwom członkowskim UE możliwość kwalifikowania do stosowania w rolnictwie ekologicznym produktów innych niż nawozy, środki ochrony roślin i pasze (pod warunkiem, że zawierają substancje, które można stosować w produkcji ekologicznej zgodnie z prawem unijnym). Jest to korzystanie z regulacji, w myśl której prawo unijne stoi ponad krajowym.

Podstawowymi nawozami w gospodarstwach ekologicznych są:

- obornik stosowany pod pług;
- kompost wprowadzany powierzchniowo i płytko mieszany z glebą kultywatorem lub broną;
- nawozy zielone.

Nawozami uzupełniającymi w gospodarstwie ekologicznym są:

- nawozy mineralne - mielone skały takie jak: bazalt, bentonit, gips, kizeryt, dolomit, wapno magnezowe, wapno węglanowe, kreda

nawozowa (pojezierna, łąkowa, margiel); boraks; nawozy potasowe: kainit, kalimagnezja, siarczan potasu; skały fosforytowe (mączki); popiół drzewny;

- nawozy organiczne: skorupy jaj, odpady z własnego gospodarstwa; makuchy, kora drzewna i trociny;
- nawozy wytwarzane na bazie suszonych glonów morskich;
- muł i osady z naturalnych zbiorników wodnych; torf w ilości do 20% w podłożach do produkcji rozsąd;
- „EM” Efektywne Mikroorganizmy – preparat zawierający „uśpione” pożyteczne mikroorganizmy glebowe (występujące w środowisku naturalnym);

Niedozwolonymi nawozami w gospodarstwie ekologicznym są:

- syntetyczne nawozy azotowe, guano, nawozy przemysłowe (w tym chelatowe, mikroelementowe i dolistne), nawozy o spowolnionym działaniu itp.;
- gnojowica, komposty z odpadów komunalnych, osady ściekowe spoza gospodarstwa, nie przekompostowanie fekalia, komposty z udziałem fekalii w uprawie warzyw, odchody z ferm zwierząt futerkowych, nawóz popieczarkowy (podłoże) z konwencjonalnych pieczarkarni;
- produkowane przemysłowo nawozy organiczne (w tym tzw. biohumus), nawozy organiczno-mineralne (w tym na bazie węgla brunatnego), popioły węgla z elektrociepłowni, kotłowni i zakładów przemysłowych.

Uprawa gleby

Zabiegi uprawowe ogranicza się do niezbędnego minimum i powinny być wykonywane z myślą o stałym podwyższaniu żyzności

gleby. Gleby nie należy niepotrzebnie odwracać, ponieważ niszczone jest naturalny układ mikroorganizmów a odbudowanie aktywności biologicznej wymaga czasu. Zupełne zaniechanie orki jest jednak niemożliwe ze względu na jej rolę w ograniczaniu zachwaszczenia. Ogólne zasady uprawy obejmują:

- płytkie odwracanie i głębokie spulchnianie (na glebach lekkich i żyznych orkę zastępujemy kultywatorowaniem);
- ograniczanie liczby przejazdów (agregatownie narzędzi);
- przemienne stosowanie narzędzi pracujących na różną głębokość;
- maksymalne skracanie czasu, w którym gleba pozostaje bez okrywy roślinnej.

Czynniki warunkujące dobór metod uprawy gleby to:

- aktualny stan gleby;
- planowane nawożenie;
- roślina następcza;
- wysokość spodziewanych plonów;

Płodozmian

Odpowiednio zaplanowany płodozmian o kilkuletniej rotacji (minimum 4 lata) charakteryzuje się tym, że:

- rośliny bobowate w plonie głównym uprawiane są na minimum 25% gruntów ornych, aby zachować niezbędną ilość azotu i próchnicy w glebie oraz pokryć straty składników pokarmowych;
- rośliny okopowe nie powinny przekraczać 25% powierzchni gruntów ornych;
- stosuje się wsiewki i międzyplony chroniące glebę przed erozją;
- stosuje się przemienną uprawę zbóż ozimych i jarych;

Właściwie zaplanowany płodozmian spełnia następujące funkcje:

- utrzymanie odpowiedniej zawartości próchnicy oraz żyzności gleby;
- zapobiega nadmiernemu rozwojowi chorób i szkodników;
- nie dopuszcza do niekontrolowanego rozwoju chwastów.

Pielęgnacja i ochrona

W gospodarstwie ekologicznym niedozwolone jest stosowanie jakichkolwiek herbicydów. Odchwaszczanie wykonuje się wyłącznie mechanicznie, przy użyciu bron, obsypników, pielników i narzędzi ręcznych. Dużą rolę w ograniczaniu zachwaszczenia odgrywają następujące działania zapobiegawcze:

- odpowiedni dobór i następstwo roślin uprawnych (właściwy płodozmian),
- kompostowanie materiałów ogrodniczych,
- odpowiedni dobór odmian roślin uprawnych,
- uprawa międzyplonów (ozimych, ścierniskowych) i śródplonów (wsiewek),
- oczyszczanie materiału siewnego,
- przedsiewna uprawa gleby,
- ściółkowanie i mulczowanie gleby.

W rolnictwie ekologicznym preferowane są odmiany genetycznie ustalone, o tzw. szerokiej odporności na choroby i szkodniki, jak również konkurencyjne wobec chwastów formy lokalne, które ukształtowały się w ciągu wielu lat uprawy w danym regionie.

Wymogiem w gospodarstwach ekologicznych jest nabywanie materiału siewnego lub sadzeniowego reprodukowanego w gospodarstwach ekologicznych lub rozmnażanie we własnym gospodarstwie. Niedozwolona jest uprawa roślin genetycznie modyfikowanych. Można również przedsiewnie traktować nasiona preparatami biodynamicznymi i dojrzałym kompostem. Dopuszczalne są

zabiegi fizyczne przyspieszające kiełkowanie, takie jak: moczenie ziarna siewnego gorącą wodą.

W rolnictwie ekologicznym dozwolone są naturalne substancje, jak: preparaty biodynamiczne, wyciągi kompostowe, ekstrakty roślinne. Niedozwolone jest stosowanie substancji syntetycznych o charakterze hormonów roślinnych, takich jak: antywylegacze, substancje stymulujące rozkrzewianie, stymulujące zapłodnienie i inicjujące partenokarpiczne zawiązywanie owoców, przyspieszające lub opóźniające dojrzewanie, hamujące kiełkowanie bulw i cebul, pobudzające ukorzenianie sadzonek i inne.

Ochrona roślin

Ochrona roślin to głównie działania zapobiegające nadmiernemu rozwojowi chorób i szkodników roślin. Składają się na nie: ograniczenie występowania chwastów, zabiegi odchwaszczające i ochrona roślin przed chorobami i szkodnikami. Ograniczanie występowania chwastów realizuje się poprzez działania zapobiegawcze oraz bezpośrednio ich zwalczanie. Stosowanie herbicydów jest niedozwolone zarówno na polach uprawnych, jak również na miedzach, brzegach pól, w rowach, przy drogach oraz pasach zadrzewień śródpolnych. Działania zapobiegające nadmiernemu zachwaszczeniu to:

- stosowanie w płodozmianie roślin dobrze zacieniających glebę oraz o wysokiej dynamice wzrostu,
- uprawa roślin odchwaszczających,
- pokrycie gleby roślinami uprawnymi przez cały okres wegetacji, uprawa międzyplonów i śródpłonów, ściółkowanie gleby,
- stosowanie materiału siewnego wolnego od nasion chwastów.

Bezpośrednie zwalczanie chwastów, polega przede wszystkim na:

- stosowaniu uprawek mechanicznych przy użyciu bron, obsypników i pielników,
- stosowaniu herbicydów biologicznych,
- wrywaniu chwastów,
- odchwaszczaniu termicznemu, przy użyciu specjalistycznych urządzeń, zwłaszcza przed wschodami wolno kiełkujących gatunków warzyw, np. marchwi i cebuli.

Fot. 1. Kukurydza przed opielaniem

Zboża – regulowanie zachwaszczenia przy siewach wiosennych:

- wczesne włókovanie pola;
- zabiegi w okresie przedwschodowym (do szpilowania roślin) opielanie broną zębatą, chwastownikiem.

Fot. 2. Kukurydza po mechanicznym zwalczaniu chwastów

Przy nierównej powierzchni pola należy:

- wyrównać glebę wałem, który pokruszy bryły i skruszy skorupę glebową;
- zastosować bronę zgrzebło do pielęgnacji upraw jedlinowych lub bronę siatkową do pielęgnacji zbóż, buraków pastewnych, roślin drobnonasiennych;
- zastosować bronę chwastownik lub bronę przegubową do pielęgnacji przedwzchodowej nasion głęboko sianych i sadzeniaków (fasola, ziemniak – później także obsypnik);
- zastosować bronę chwastownik do pielęgnacji przedwzchodowej nasion sianych na średnią głębokość (pozostałe strączkowe uprawiane na nasiona, kukurydza)
- oziminy – pszenica bronować wiosną broną lekką.

Pole należy wałować przed siewem lub przed wschodami w celu skruszenia zaskorupiałej gleby. Na dobrze wyrównanej i ugniecionej glebie narzędzia mogą pracować intensywnie i efektywnie. Po wysianiu

nasion roślin uprawnych na odpowiednią głębokość, pozostają one poza zasięgiem działania narzędzi uprawowych, które niszczą wówczas jedynie nasiona i rośliny chwastów.

Po wschodach rośliny uprawne są bardzo delikatne i wrażliwe, w związku z tym nie wykonujemy zabiegów mechanicznych:

- w zbożach do stadium trzeciego liścia;
- w burakach, roślinach strączkowych i warzywach do wykształcenia drugiej pary liści.

Później, do momentu zwarcia międzyrzędzi można :

- w uprawie zbóż – wałować, bronować broną chwastownik i broną zębatą;
- kukurydza uprawiana w szerokich międzyrzędziach – uprawa międzyrzędowa;
- żyto, które rozkrzewia się jesienią i ma węzeł krzewienia płytko pod powierzchnią gleby nie można bronować w celu niszczenia chwastów, samo szybko zakrywa międzyrzędzia wiosną i skutecznie konkuruje z chwastami;
- inne gatunki - opielacz, chwastownik rzędowy lub glebogryzarkę w uprawie pasowej.

Ziemniaki – zabiegi pielęgnacyjne zaczynamy kilka dni po posadzeniu:

- wysokie obredlanie płaskich redlin uformowanych podczas sadzenia;
- trzy lub czterokrotne(w zależności od pogody) bronowanie broną sprężynową i obsypywanie.

Działania mające na celu ochronę roślin przed chorobami i szkodnikami polegają na:

- kształtowaniu środowiska gospodarstwa i jego otoczenia w sposób sprzyjający rozwojowi i ochronie naturalnych wrogów szkodników roślin uprawnych,
- wprowadzaniu do uprawy odmian roślin odpornych na choroby i szkodniki,
- odpowiednim doborze terminów siewu i zabiegów pielęgnacyjnych, tak aby zminimalizować rozwój chorób i szkodników,
- przykrywaniu roślin uprawnych osłonami (folią, siatkami, włókniną) w okresie nasilenia chorób lub inwazji szkodników,
- stosowaniu substancji odstrasżających lub zwabiających,
- stosowaniu pułapek, barier, emitorów impulsów dźwiękowych lub świetlnych,
- wprowadzaniu do uprawy roślin odstrasżających lub zwabiających szkodniki.

W rolnictwie ekologicznym stosuje się środki ochrony roślin zawierające wyłącznie substancje biologicznie czynne, mikroorganizmy oraz organizmy żywe.

Choroby zbóż – zapobieganie:

- w uprawie pszenicy ozimej to prawidłowy płodozmiar (po roślinach liściastych, po nawozach zielonych jako poplony ścierniskowe) zabezpiecza przed chorobami podsuszkowymi, łamliwością źdźbeł, zgorzelą podstawy źdźbła;
- staranne przyorywanie resztek poźniwnych;
- ograniczenie występowania mszyc poprzez pobudzanie występowania organizmów pożytecznych;
- niewysiewanie zbyt wczesne i zbyt głębokie;

- czyszczenie materiału siewnego z drobnych nasion;
- staranna uprawa i dobre przewietrzanie gleby;
- nawożenie organiczne;
- zmniejszanie udziału zbóż w płodozmianie;
- niewysiewanie zbóż jarych zbyt późno;
- zachowanie odpowiedniej przerwy w uprawie pszenicy na tym samym polu;
- dokładna uprawa (podorywka i orka);
- staranne suszenie i przechowywanie materiału siewnego.

Agrotechnice ziemniaka najgroźniejsza choroba to zaraza ziemniaka. Zapobieganie jej występowaniu i rozprzestrzenianiu polega na:

- usuwaniu porażonych sadzeniaków;
- podkiełkowaniu;
- racjonalnym nawożeniu;
- uprawie bardziej odpornych odmian;
- uprawie na otwartych stanowiskach;
- szerokie i wysokie obredlanie(ostatni zabieg pielęgnacyjny).

Zwalczanie zarazy ziemniaka:

- oprysk wyciągiem z kompostów; preparatem „EM” Efektywnych Mikroorganizmów;
- zaprawianie bulw preparatem „EM” Efektywnych Mikroorganizmów.

Zwalczanie stonki ziemniaczanej to:

- staranne niszczenie pierwszego pokolenia;
- wprowadzanie chrząszczy biegaczowatych;
- zbieranie maszyną lub ręcznie;

- stosowanie preparatów bakteryjnych.

Produkcja zwierzęca

Chów zwierząt w gospodarstwie ekologicznym zapewnia utrzymanie równowagi paszowo – nawozowej i stanowi ogniwo w zamkniętym obiegu materii w gospodarstwie. Obsada zwierząt należy do podstawowych zasad ekologicznych metod produkcji i jest regulowana dopuszczalną zawartością azotu, która nie może przekroczyć 170 kg/ha, w łącznej ilości obornika zastosowanego w gospodarstwie w ciągu roku. O ilości zwierząt utrzymywanych w gospodarstwie decyduje możliwość zaopatrzenia zwierząt w paszę oraz zapotrzebowania uprawianych roślin na składniki pokarmowe. Chów zwierząt metodą ekologiczną wymaga zachowania kilku zasadniczych aspektów, jak: pochodzenie zwierząt, higiena, profilaktyka i leczenie weterynaryjne, metody chowu i żywienia zwierząt, budynki inwentarskie, wybiegi i pastwiska, obsada zwierząt i zagospodarowanie nawozów naturalnych.

Pochodzenie zwierząt - rasy zwierząt preferowane do chowu w gospodarstwach ekologicznych muszą posiadać zespół cech gwarantujących odpowiednią jakość produktów czy plenność. Powinny także zapewniać dobre przyrosty i wykorzystanie paszy. Ekologiczny chów zwierząt powinien opierać się przede wszystkim na wykorzystaniu ras krajowych, które są lepiej dostosowane do miejscowych warunków środowiskowych.

Higiena, profilaktyka i leczenie weterynaryjne - zachowanie higieny ma podstawowe znaczenie w zapobieganiu chorobom u zwierząt. Przestrzeganie wszystkich norm dotyczących mikroklimatu, wymogów sanitarnych pomieszczeń, przestrzeganie norm żywieniowych oraz prowadzenie nadzoru nad zwierzętami, aby zapewnić im jak najwyższy poziom dobrostanu.

W profilaktyce chorób można stosować probiotyki – mikroorganizmy naturalnie bytują w organizmie zwierzęcia. Niekiedy jedynym skutecznym środkiem profilaktyki jest prowadzenie szczepień ochronnych. Dopuszcza się możliwość szczepienia zwierząt w chowie ekologicznym celem zapobiegania eskalacji choroby zakaźnej, a same szczepienia są traktowane jako obowiązkowe. Jedną z pro-zdrowotnych praktyk w ekologicznym chowie zwierząt jest stosowanie ziół w dawce żywieniowej, ze szczególnym uwzględnieniem okresów większej podatności zwierząt na choroby. Substancje biologicznie czynne ziół mają korzystny wpływ na przebieg procesów trawiennych i wzmagają naturalne procesy immunologiczne działając na system odpornościowy. W profilaktyce i leczeniu zwierząt utrzymywanych w warunkach ekologicznych, wymagane jest stosowanie leków o pochodzeniu naturalnym, które nie wymagają stosowania okresu karencji na pozyskiwaną żywność. W przypadku stosowania leków „konwencjonalnych” od hodowcy wymaga się przestrzegania okresu karencji podwojonego w stosunku do podanego przez producenta preparatu.

Metody chowu i żywienia zwierząt - rozmnażanie zwierząt gospodarskich chowanych metodami ekologicznymi powinno opierać się na metodach naturalnych. Dopuszcza się jednak sztuczną inseminację a przeprowadzanie zabiegów kastracyjnych jest dozwolone w przypadkach uzasadnionych utrzymaniem jakości produktów.

Ekologiczne żywienie zwierząt powinno być umiarkowane, zabezpieczać ich naturalne potrzeby. Samowystarczalność pod względem bazy paszowej jest jednym z czynników decydujących o ekologicznym charakterze gospodarstwa. Zwierzęta powinny być tu żywione produktami wyłącznie ekologicznymi, pochodzącymi z własnego, bądź innego certyfikowanego gospodarstwa. System żywienia zwierząt

w gospodarstwie ekologicznym powinien bazować na wykorzystaniu użytków zielonych, głównie pastwisk. W ekologicznym żywieniu obowiązuje zakaz stosowania, antybiotyków, syntetycznych witamin, konserwantów, stymulatorów wzrostu i odchodów zwierzęcych.

Budynki inwentarskie, wybiegi i pastwiska - zwierzętom utrzymywanym w gospodarstwach ekologicznych powinno się zapewnić:

- budynki gwarantujące wystarczający dostęp powietrza z wentylacją naturalną, oświetlenie ze światłem dziennym oraz ochronę przed skrajnymi temperaturami, wiatrem i nasłonecznieniem;
- możliwość ruchu zarówno w budynkach, jak i na okólnikach oraz pastwiskach;
- dostosowanie miejsca przeznaczonego do potrzeb określonego gatunku do wypoczynku, wyposażone w stały dostęp do świeżej wody pitnej i pasz, zwierzęta powinny mieć zapewnioną naturalną ściółkę.

W sezonie pastwiskowym zwierzęta powinny mieć dostęp do wybiegów i pastwisk, na których powinny mieć możliwość schronienia się przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zapewniony dostęp do wody. Zwierzęta muszą być utrzymywane w taki sposób, aby mogły żyć i rozwijać się w warunkach możliwie bezstresowych i dostosowanych do ich potrzeb. Należy też zachować odpowiednie liczebności utrzymywanych zwierząt – obsady zwierząt na powierzchnię (budynku, wybiegu, pastwiska).

Obsada zwierząt i zagospodarowanie nawozów naturalnych - wielkość produkcji w gospodarstwach ekologicznych ograniczona jest wielkością posiadanego areалу użytków rolniczych. Wielkość ta wprowadzona została przez tzw. Dyrektywę azotanową UE i wielkością 170 kg azotu, jaką można wprowadzić bez ryzyka środowiskowego do gleby w ciągu roku (Dyrektywa 91/676/EWG, Ustawa z dnia 26 lipca

2000 r. o nawozach i nawożeniu). To przeliczenie zawartości azotu w odchodach ustaliło dopuszczalną obsadę, wynoszącą 2 DJP/ha. Jeżeli wystąpią nadwyżki obornika, to gospodarstwa produkujące metodą ekologiczną mogą współpracować z innymi gospodarstwami i przedsiębiorstwami w zakresie sprzedaży nadwyżek nawozów naturalnych.

Tabela 1. Minimalna powierzchnia podłóg i wybiegów dla różnych gatunków zwierząt gospodarskich

Gatunek i kategoria	Minimalna waga [kg]	Dostępna powierzchnia podłogi [m²/szt.]	Powierzchnia wybiegu [m²/szt.]
Bydło i koniowate	do 100	1,5	1,1
	do 200	2,5	1,9
	do 350	4,0	3,0
	ponad 350	5 przy minimum 1m ² /100kg	3,7 przy minimum 0,75 m ² /100 kg
Krowy mleczne		6	4,5
Owce i kozy		1,5	2,5
Trzoda chlewna	Prosięta do 40 dnia	0,6	0,4
	do 50	0,8	0,6
	do 85	1,1	0,8
	do 110	1,3	1,0

Tabela 2. Dopuszczalna obsada zwierząt w gospodarstwie ekologicznym

Gatunek i kategoria zwierząt	Dopuszczalna obsada [szt./ha/rok]
Krowy, buhaje, byczki od 2 lat	2
Jałówki	2,5
Byczki, jałówki od 1 roku do 2 lat	3,3
Cielęta	5
Maciory hodowlane	6,5
Owce, kozy	13,3
Trzoda chlewna	14
Prosięta	74
Króliki płci żeńskiej	100
Kury nioski	230
Kurczaki mięsne	580

Uzyskiwanie produktów pochodzenia zwierzęcego zgodne z zasadami rolnictwa ekologicznego to system produkcji zapewniający zdrowie i dobrostan zwierząt gospodarskich, przy zachowaniu zgodnych z naturą sposobów gospodarowania. Należy rozróżnić intensywny sposób gospodarowania metodą ekologiczną od ekstensywnego sposobu gospodarowania i pozyskiwania produktów pochodzenia zwierzęcego. Produkty te stanowią: mleko, mięso wołowe, wieprzowe, drobiowe, jagnięcina, jaja, wełna, itp. Ze względu na swoje walory odżywcze i smakowe wzrasta zainteresowanie konsumentów na produkty pochodzące z produkcji ekologicznych. Podobnie jak w rolnictwie „konwencjonalnym” tak i prowadzonym metodą ekologiczną, aby otrzymać produkt lub surowiec do przetwórstwa o pełnych właściwościach odżywczych, należy stosować pełną technologię produkcji opartą o obserwacje i badania naukowe. Technologie te skierowane są na określony produkt, np.:

- chów bydła mlecznego metodami ekologicznymi,
- chów bydła mięsnego metodami ekologicznymi,
- produkcja jaj metodami ekologicznymi,
- chów owiec w gospodarstwie ekologicznym.

Technologie te uwzględniają wymogi jakie stawiane są przed rolnictwem ekologicznym jak: uzyskanie wysokiej jakości żywności przy zastosowaniu nowoczesnych środków produkcji bez szkody dla środowiska, bez stosowania nawozów sztucznych oraz chemicznych środków ochrony roślin. Rolnictwo ekologiczne stanowi alternatywną formę gospodarowania dla dużej liczby rolników i stwarza szansę uzyskania znacznego dochodu.

ANALIZA EKONOMICZNA KOSZTÓW I MOŻLIWOŚCI PRODUKCJI, PRZETWARZANIA I DYSTRYBUCJI SUROWCÓW PRODUKOWNYCH METODAMI EKOLOGICZNYMI

Jan Caliński – Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego
w Piasecznie

Hanna Walczak – Zespół Szkół Ogrodniczych w Bydgoszczy

Wstęp

W Polsce obserwujemy dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego, który wpisuje się w koncepcję zrównoważonego rozwoju, zakładającego spójność pomiędzy celami ekonomicznymi, środowiskowymi i społecznymi. Dzięki produkcji rolniczej bez stosowania chemii rolnej oraz stałej kontroli procesu produkcyjnego rolnictwo ekologiczne gwarantuje wysoką jakość produktów i ochronę zasobów naturalnych. Kontrola procesu produkcyjnego na wszystkich etapach wytwarzania i przetwarzania produktów ekologicznych zapewnia ich określoną jakość, dlatego produkty ekologiczne cieszą się zainteresowaniem i uznaniem konsumentów, co potwierdza rosnący popyt na żywność ekologiczną.

Rosnące zapotrzebowanie na produkty ekologiczne powoduje rozwój rynku żywności ekologicznej. W krajach Unii Europejskiej, pomimo stosowania wsparcia finansowego dla rolnictwa ekologicznego, podaż nie pokrywa zapotrzebowania. Taka sytuacja stwarza szansę rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce. Rodzinny charakter gospodarstw i stosunkowo niskie zużycie pestycydów oraz nawozów mineralnych stwarza doskonałe warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego.

Rolnictwo ekologiczne jest systemem produkcji wymagającym od rolników odmiennych kwalifikacji i sposobów działania. Rolnicy prowadzący gospodarstwa ekologiczne powinni posiadać odpowiednią wiedzę z zakresu metod gospodarowania, przetwórstwa i marketingu produktów ekologicznych. Wprowadzanie systemu rolnictwa ekologicznego wymaga od producentów wiedzy z zakresu ochrony środowiska naturalnego i produkcji żywności wysokiej jakości. Rolnictwo ekologiczne może być wdrażane tylko kompleksowo w całym gospodarstwie obejmującym produkcję roślinną i zwierzęcą.

Rolnictwa ekologicznego nie można rozpatrywać bez aspektu ekonomicznego. Aby produkcja w systemie ekologicznym cieszyła się zainteresowaniem rolników musi przynosić dochody. Ocena efektywności ekonomicznej stosowania danych systemów produkcji, w tym rolnictwa ekologicznego, jest nieodzownym elementem procesu decyzyjnego w każdym gospodarstwie rolnym. Miernikami efektywności są: uzyskiwane plony, poniesione nakłady i koszty produkcji, uzyskane ceny produktu finalnego, a w konsekwencji określony poziom opłacalności produkcji.

Efektywność ekonomiczna gospodarstw ekologicznych

Aktualny i przyszły rozwój rolnictwa ekologicznego jest ściśle związany z jego opłacalnością oraz konkurencyjnością. Opłacalność z jednej strony zależy od kosztów (nakładów) ponoszonych na produkcję, z drugiej strony decydują o niej dochody uzyskane ze sprzedaży produktów ekologicznych.

Analizy porównawcze różnych systemów rolniczych w zakresie produkcyjno-ekonomicznym prowadzone w wielu krajach Europy Zachodniej (w tym w Niemczech) dowodzą, że w gospodarstwach ekologicznych:

- plony są mniejsze, niż w systemie konwencjonalnym od 10 % nawet do 50 %, w zależności od gatunku rośliny uprawnej oraz intensywności prowadzenia systemu konwencjonalnego przed przestawieniem produkcji na metody ekologiczne;
- udział zbóż oraz roślin oleistych w strukturze zasiewów jest mniejszy a roślin strączkowych, pastewnych, okopowych oraz warzyw jest znacznie większy;
- nakłady materiałowo - pieniężne na produkcję rolną (zakup nawozów, środków ochrony roślin, pasz) są znacznie mniejsze;

- nakłady robocizny są większe od 10–20 %;
- istnieją realne możliwości uzyskania wyższych cen za ziemiopłody oraz dotacji z tytułu prowadzenia produkcji rolniczej przyjaznej dla środowiska (udział w programach rolnośrodowiskowych)
- dochody są porównywalne z uzyskiwanymi w gospodarstwach konwencjonalnych;
- produkcja rolnicza charakteryzuje się mniejszą energochłonnością, m. in. dlatego, że nie stosuje się nawozów sztucznych (szczególnie azotowych), których produkcja pochłania wyjątkowo dużo energii.

W Polsce, badania dotyczące efektywności ekonomicznej gospodarstw ekologicznych są przeprowadzane sporadycznie, obejmują krótkie okresy i niewielką liczbę gospodarstw. Jednak pewne spostrzeżenia się w nich powtarzają. Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach (IUNG) w 2004 r. przeprowadził badania efektywności ekonomicznej 20 gospodarstw ekologicznych (18 z województwa kujawsko-pomorskiego i 2 z sąsiadującego powiatu w województwie warmińsko – mazurskim), na podstawie których stwierdzono, że pomimo wyeliminowania konwencjonalnych środków produkcji – nawozów syntetycznych i pestycydów, poziom uzyskanych plonów podstawowych gatunków roślin nie odbiegał od przeciętnych dla województwa kujawsko-pomorskiego. Gospodarstwa ekologiczne posiadały znacznie gorsze gleby: średni wskaźnik jakości gleb w tej grupie gospodarstw wynosił 0,73, co w przybliżeniu odpowiada klasie IV b, podczas gdy wskaźnik jakości gleb w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 1,05 czyli powyżej klasy IV a. Z rolniczego punktu widzenia ta różnica jest znacząca.

Średnia wartość towarowa produkcji rolniczej w analizowanych gospodarstwach wynosiła około 2 300 zł/ha UR (użytków rolnych) i była mniejsza niż średnia dla województwa – 2900 zł/ha UR. Jednak

gospodarstwa ekologiczne ponosiły o około 10–20 % mniejsze nakłady na zakup środków produkcji, pomimo że niektóre biologiczne środki ochrony roślin są bardzo drogie. Na przykład zwalczanie stonki ziemniaczanej preparatem Novodor jest nawet kilkakrotnie droższe, niż przy stosowaniu syntetycznych środków owadobójczych.

O sytuacji ekonomicznej rodziny obok dochodu rolniczego decydują również dochody pozarolnicze, takie jak renty, emerytury, zarobki z tytułu zatrudnienia. Oba te źródła dochodu łącznie tworzą dochód osobisty. W badanych gospodarstwach ekologicznych dochody pozarolnicze nie odgrywały tak znaczącej roli w strukturze dochodu osobistego, jak w przeciętnym gospodarstwie województwa kujawsko-pomorskiego.

Właściciele małych gospodarstw, często położonych na słabych glebach wykazywali niezwykłą aktywność w poszukiwaniu rozwiązań poprawiających ich sytuację ekonomiczną. Dzięki produkcji owoców jagodowych i warzyw, rozwojowi chowu kóz i drobiu (kur niosek i gęsi) gospodarstwa te osiągały wysoką wartość produkcji i dochodu rolniczego w przeliczeniu na 1 ha UR, często wyższą niż gospodarstwa posiadające lepsze warunki siedliskowe. W małych gospodarstwach, dzięki precyzyjnej organizacji produkcji uzyskano od 50 % do ponad 100 % wyższe wskaźniki odnoszące się do wartości produkcji i dochodu rolniczego z 1 ha UR, w porównaniu do gospodarstw dużych i średnich.

W gospodarstwach ekologicznych 60 % sprzedaży stanowiła produkcja roślinna, podczas gdy w województwie kujawsko-pomorskim 2/3 sprzedaży przypadało na produkcję zwierzęcą, w której przeważa żywiec wieprzowy.

Na sytuację ekonomiczną ocenianych gospodarstw znaczący wpływ miały:

- dotacje do ekologicznych metod produkcji w wysokości 4 600 zł średnio na gospodarstwo (280 zł/ha UR), co stanowiło 9 % wszystkich przychodów;
- wyższe ceny zbytu o 20–40 %, które uzyskiwano głównie w sprzedaży produktów roślinnych.

Podczas przeprowadzonych badań stwierdzono, że gospodarstwa te wymagają inwestycji w zmechanizowanie produkcji zwierzęcej: udój, przechowywanie mleka usuwanie obornika oraz stopniowej wymiany parku maszynowego i lepszego jego dostosowania do produkcji ekologicznej. Jednak warunkiem takiej modernizacji jest zespołowe użytkowanie sprzętu, ponieważ pojedynczych gospodarstw raczej nie będzie stać na takie kosztowne inwestycje.

Od 2004 roku Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy objął gospodarstwa ekologiczne badaniem rachunkowości rolnej w systemie FADN (System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych). W próbie polskiego FADN jest ponad 120 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. W latach 2004-2005 w próbie FADN znalazło się najwięcej gospodarstw o powierzchni od 5 do 20 ha (około 70 % próby w 2004 i 2005 roku) i były one reprezentantami najliczniejszej grupy gospodarstw ekologicznych w Polsce (ponad 50 % ogółu gospodarstw ekologicznych). Najliczniej występowały one w województwie świętokrzyskim, małopolskim, podkarpackim i lubelskim, podobnie jak w ogólnej liczbie gospodarstw ekologicznych w kraju. Gospodarstwa ekologiczne próby FADN specjalizowały się przede wszystkim w uprawach polowych bądź prowadziły produkcję mieszaną, podobnie jak gospodarstwa ekologiczne w kraju. Badane gospodarstwa osiągnęły dodatnie wyniki ekonomiczne w obydwu latach. Dopłaty do produkcji ekologicznej wpłynęły znacząco na poziom uzyskiwanych dochodów,

wyższa zaś wysokość dopłat w 2005 roku wynikała z opóźnienia i przesunięcia wypłat za rok poprzedni (tabela 5.1).

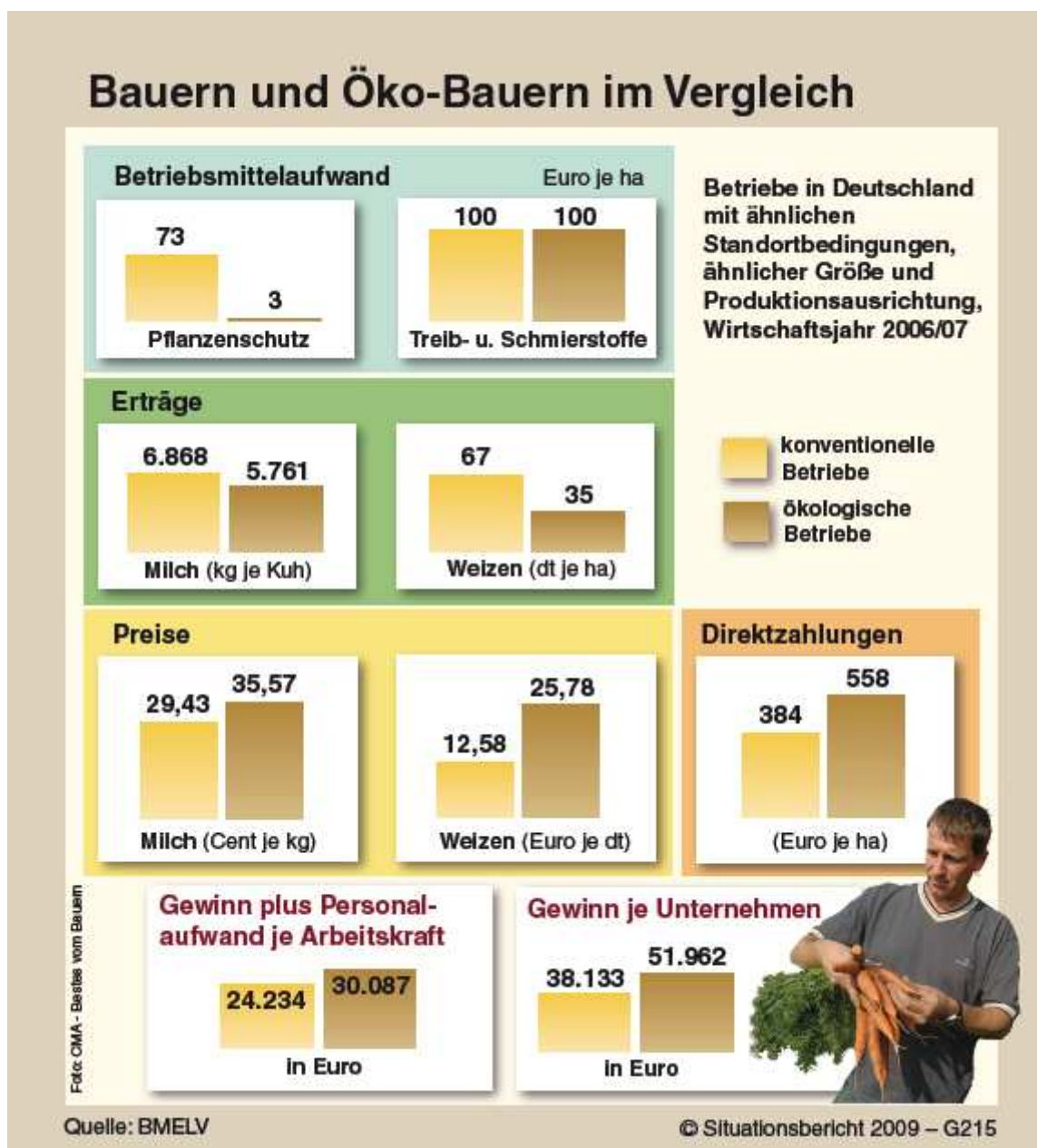
Odniesienie wysokości dopłat do produkcji ekologicznej w przeliczeniu na gospodarstwo do poziomu dochodu z gospodarstwa ekologicznego wskazuje na znaczący wpływ wsparcia finansowego w ramach WPR na kształtowanie poziomu dochodów z produkcji ekologicznej.

TABELA 5.1. Dochody gospodarstw ekologicznych w próbie polskiego FADN [zł/gosp.] Źródło: Komorowska [2008, s. 122-126].

Wyszczególnienie	2004	2005
Wartość produkcji	38 595	37 177
Dopłaty do produkcji	4 999	16 341
Wartość produkcji z dopłatami	43 594	53 518
Zużycie pośrednie	19 263	18 362
Wartość dodana brutto	24 331	35 156
Koszty amortyzacji	8 691	8 892
Wartość dodana netto	15 640	26 264
Koszty czynników zewnętrznych	2 151	2 045
Dochód z gospodarstwa rodzinnego	12 581	23 548

Z analizy ekonomicznej wynika, że subwencjonowanie produkcji ekologicznej w ramach WPR stanowi znaczący wkład w kształtowanie wyników ekonomicznych gospodarstw ekologicznych w Polsce, podobnie jak w innych krajach Unii Europejskiej. Jest to czynnik motywujący do przestawiania gospodarstw konwencjonalnych na ekologiczne metody wytwarzania produkcji rolniczej.

Analizę porównawczą między rolnictwem konwencjonalnym a ekologicznym można przedstawić na przykładzie danych z Niemiec (rys. 5.1 i 5.2), gdzie podobnie jak w Polsce obserwuje się dynamiczny rozwój ekologicznego systemu produkcji. W porównaniu do roku poprzedniego, w 2008 roku wzrosła powierzchnia pod uprawy o 5,3 %, a liczba producentów o prawie 6 %.

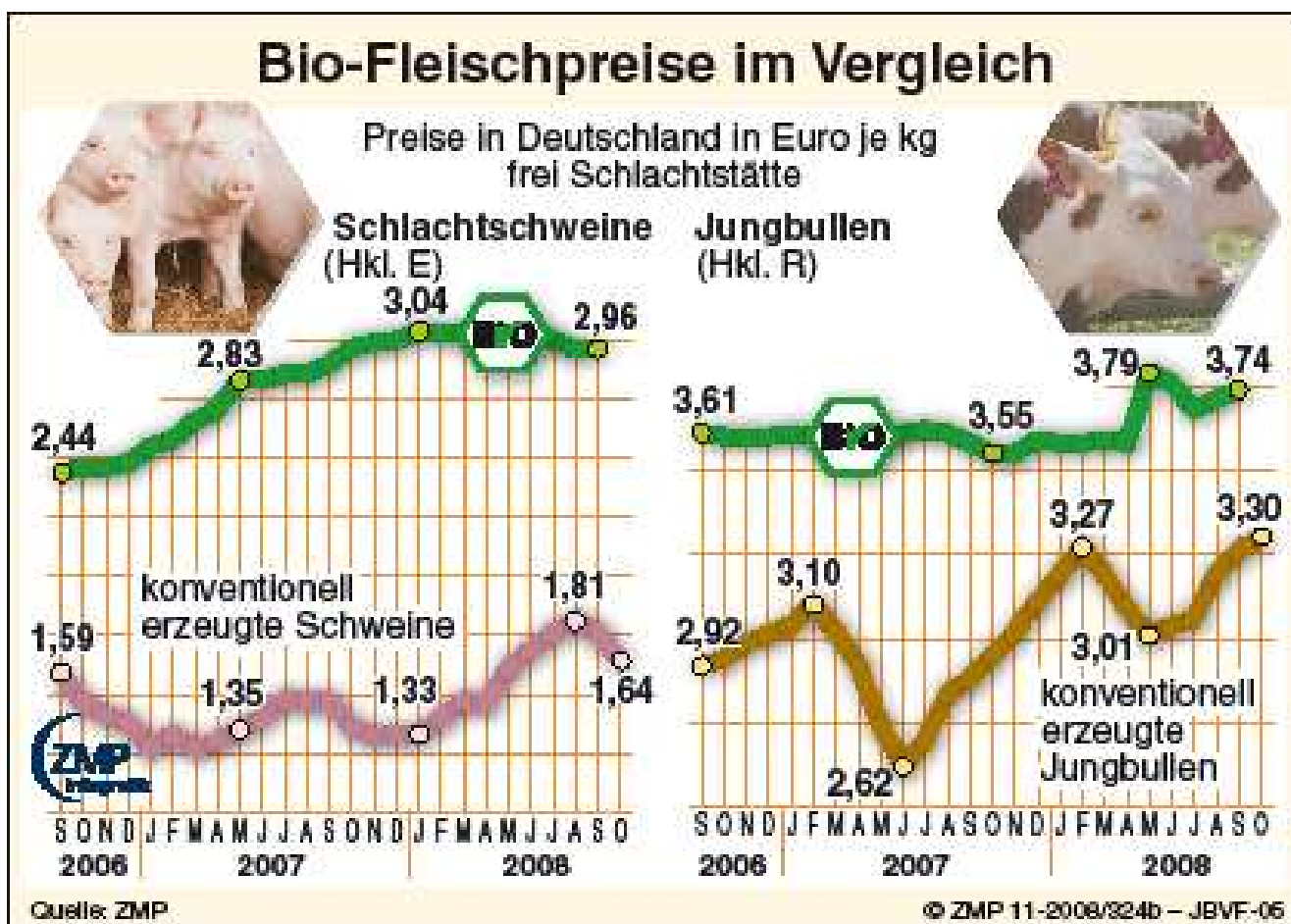

RYS. 5.1. Porównanie gospodarstw konwencjonalnych i ekologicznych w Niemczech (wyodrębnionych na podstawie podobieństwa położenia, wielkości i kierunku produkcji) w roku gospodarczym 2006/2007. Źródło: Materiały szkoleniowe, 2009, ILLUT, Paulinenaue (Niemcy).

Rosnący popyt na produkty ekologiczne w Niemczech i tym samym oczekiwany dochód z produkcji ekologicznej sprawia, iż coraz więcej rolników jest zainteresowanych jej podjęciem.

Z rysunku 5.1 (analizując od góry w dół) wynika, że nakłady środków gospodarczych wyrażone w EUR/ha zdecydowanie różnią się tylko w zakresie środków ochrony roślin, których koszt w gospodarstwie ekologicznym jest minimalny (3 EUR/ha). Nie ma jednak żadnej różnicy w kosztach paliw i smarów w przeliczeniu na 1 ha (po 100 EUR/ha). Z kolei porównanie (drugi wiersz) wydajności mleka od jednej krowy i plonu pszenicy w dt z 1 ha, wypada zdecydowanie korzystniej na rzecz produkcji konwencjonalnej. W rolnictwie ekologicznym szczególnie duża jest obniżka plonów pszenicy (prawie 2-krotna), przy tylko 16 % obniżce wydajności mleka w kg od 1 krowy. Biorąc do analizy porównawczej ceny i dopłaty bezpośrednie (trzeci wiersz), to relacje ich są z kolei odwrotne do poprzednich wskaźników (wydajności i plonów). Ceny: zarówno za 1 kg mleka, jak i za 1 dt pszenicy są wyższe w gospodarstwach ekologicznych i proporcjonalne do obniżki wydajności i plonów. Cena 1 kg mleka jest wyższa o ponad 17 %, a cena 1 dt pszenicy ponad 2-krotnie. Takie relacje cen rekompensują w pełni obniżkę wydajności i plonów. Także dopłaty bezpośrednie do 1 ha powierzchni są w systemie ekologicznym wyższe o ponad 30 % i wynoszą 558 EUR/ha. Porównanie dochodów (czwarty wiersz) w przeliczeniu na jednostkę siły roboczej łącznie z doliczoną wartością nakładów pracy własnej oraz na gospodarstwo wypada korzystniej dla produkcji ekologicznej. Przedstawione dane porównawcze dwóch odrębnych systemów produkcji, na przykładzie rolnictwa niemieckiego za rok gospodarczy 2006/2007, pozwalają uświadomić sobie i przeanalizować, jak różnie kształtują się wybrane wskaźniki ekonomiczne w rolnictwie konwencjonalnym i ekologicznym.

Uzupełnieniem tej analizy jest rys. 5.2, przedstawiający porównanie cen mięsa wieprzowego i wołowego (młode bydło opasowe) w Niemczech w latach 2006-2008 pochodzącego z produkcji konwencjonalnej i ekologicznej. Z przedstawionych na rysunku krzywych obrazujących kształtowanie się cen mięsa z produkcji ekologicznej (górną krzywą) i konwencjonalnej wynika, że większa różnica występuje w cenach żywca wieprzowego. Cena 1 kg wieprzowiny ekologicznej była wyższa w 2008 roku o około 40 % do prawie 60%, niż pochodzącej z gospodarstw konwencjonalnych. Mniej korzystne relacje zachodzą w przypadku mięsa z młodego bydła opasowego (wołowiny), gdzie widoczne jest ich spłaszczenie. Cena 1 kg wołowiny z gospodarstw ekologicznych w 2008 roku była

RYS. 5.2. Porównanie cen mięsa z produkcji konwencjonalnej i ekologicznej [EUR/kg].

Źródło: Materiały szkoleniowe, 2009, ILLUT, Paulinenaue (Niemcy).

wyższa od pochodzącej z produkcji konwencjonalnej tylko w granicach 8-20 %. Cena wołowiny z gospodarstw konwencjonalnych, na przestrzeni tych dwóch lat, ulegała największym wahaniom, przy jednocześnie stabilnym poziomie cenowym (wahania w granicach 1 %) wołowiny ekologicznej. Cena wieprzowiny z produkcji ekologicznej też w 2008 roku była stabilna, na poziomie 3 EUR za 1 kg, ale w przeciągu analizowanych 2 lat nastąpił wzrost jej ceny o ponad 17 %.

Wsparcie rolnictwa ekologicznego

Wsparcie poprzez dopłaty rolnictwa ekologicznego w Polsce, jak i w innych krajach UE, to dalsza możliwość rozwoju produkcji, przetwarzania i dystrybucji surowców produkowanych metodami ekologicznymi. To także poprawa warunków konkurencyjności i rekompensata za niższe plony i wydajność.

Dopłaty do produkcji ekologicznej są instrumentem realizacji polityki rolnej UE. Płatności te dotyczą świadczenia usług na rzecz zachowania dobrego stanu środowiska i minimalizacji negatywnych efektów działalności rolniczej, w tym wytwarzania produkcji rolniczej metodami ekologicznymi.

W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013 rolnicy produkujący metodami ekologicznymi mogą korzystać z płatności dla ogółu producentów rolnych oraz Programu Rolnośrodowiskowego (oś 2. PROW).

Wsparcie finansowe dla gospodarstw ekologicznych stanowią przede wszystkim dopłaty do powierzchni upraw ekologicznych w ramach pakietu Rolnictwo ekologiczne. Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne zawiera 12 wariantów różnicujących uprawy na: z certyfikatem i bez certyfikatu, czyli w trakcie przestawia się na ekologiczne metody wytwarzania.

Wysokość kwot dopłat dla poszczególnych wariantów pakietu Rolnictwo ekologiczne przedstawiono w tabeli 5.2.

Po akcesji Polski do UE i objęcia naszego rolnictwa wspólną polityką rolną rolnictwo ekologiczne korzysta z przysługującego mu wsparcia finansowego. W następstwie realizacji Programu Rolnośrodowiskowego notuje się dynamiczny rozwój produkcji wytwarzanej metodami ekologicznymi i wzrost liczby gospodarstw ekologicznych.

TABELA 5.2. Kwoty dopłat dla poszczególnych wariantów pakietu Rolnictwo ekologiczne w ramach Programu Rolnośrodowiskowego. Źródło: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013.

Warianty pakietu 2. Rolnictwo ekologiczne	Wysokość dopłat [zł/ha]
2.1. Uprawy rolnicze (z certyfikatem)	790
2.2. Uprawy rolnicze (w okresie przestawiania się)	840
2.3. Trwałe użytki zielone (z certyfikatem)	260
2.4. Trwałe użytki zielone (w okresie przestawiania się)	330
2.5. Uprawy warzywne (z certyfikatem)	1300
2.6. Uprawy warzywne (w okresie przestawiania się)	1550
2.7. Uprawy zielarskie (z certyfikatem)	1050
2.8. Uprawy zielarskie (w okresie przestawiania się)	1150
2.9. Uprawy sadownicze i jagodowe (z certyfikatem)	1540
2.10. Uprawy sadownicze i jagodowe (w okresie przestawiania się)	1800
2.11. Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe (z certyfikatem)	650
2.12. Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe (w okresie przestawiania się)	800

Podsumowanie

Według danych Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce z certyfikatem

i będących trakcie jego uzyskiwania w 2008 roku wynosiła 15 158. Zwiększyła się ona około siedmiokrotnie w stosunku do 2003 roku (2 286 gospodarstw). Świadczy to o dynamicznym rozwoju rolnictwa ekologicznego. Rozwój produkcji ekologicznej w Polsce nie jest jednak równomierny w całym kraju. Rolnictwo to może się rozwijać w regionach o niskim stopniu uprzemysłowienia i skażenia środowiska przyrodniczego. Do czynników sprzyjających rozwojowi rolnictwa ekologicznego w Polsce należy relatywnie niski stopień zanieczyszczenia środowiska naturalnego, tradycyjne technologie produkcji rolniczej i duże zasoby siły roboczej na wsi.

Z wyników badania strukturalnego GUS z 2007 roku wynika, że gospodarstwa ekologiczne w porównaniu z całą zbiorowością gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą posiadają 4-krotnie większy areał użytków rolnych. W 2007 roku średnia powierzchnia UR przypadająca na 1 gospodarstwo ekologiczne wynosiła 26,78 ha.

Znaczący postęp w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce po wstąpieniu do UE wywołuje potrzebę badania wyników produkcyjnych i ekonomicznych gospodarstw ekologicznych oraz systematycznego dokonywania analizy ekonomicznej ich działalności produkcyjnej.

W krajach UE, pomimo stosowania wsparcia finansowego dla rolnictwa ekologicznego, podaż nie pokrywa zapotrzebowania, dlatego importuje się żywność ekologiczną spoza Unii. Ta sytuacja stwarza perspektywę rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce, zwłaszcza wobec rosnącego wsparcia działań na rzecz ochrony środowiska w obszarze rolnictwa. Takim instrumentem realizacji wspólnej polityki rolnej (WPR) w zakresie tych działań jest Program Rolnośrodowiskowy, którego celem jest produkcja rolnicza w warunkach zaostrzonych norm ochrony środowiska, w tym produkcja ekologiczna. W ramach tego programu

wprowadzono więc płatności za świadczenie usług na rzecz zachowania dobrego stanu środowiska i minimalizacji negatywnych efektów działalności rolniczej, w tym wytwarzania produkcji rolniczej metodami ekologicznymi. Wsparcie finansowe produkcji ekologicznej powinno zachęcić rolników do tworzenia i rozwijania gospodarstw ekologicznych. Potwierdzeniem tego jest wspomniane już szybkie tempo wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych z certyfikatem i w trakcie jego pozyskiwania.

Analiza wyników produkcyjnych i ekonomicznych gospodarstw ekologicznych w Polsce objętych rachunkowością rolną w systemie FADN oraz inne badania pozwalają ocenić wpływ wsparcia finansowego produkcji ekologicznej na osiągane dochody z tej produkcji. Uzyskane wyniki wskazują na znaczący wpływ dopłat do produkcji ekologicznej na poziom dochodów gospodarstw ekologicznych. Dopłaty do produkcji stanowią główny czynnik zachęcający rolników do tworzenia i rozwoju gospodarstw ekologicznych. Są też ważnym instrumentem poprawiającym konkurencyjność rolnictwa ekologicznego w gospodarce rynkowej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że rolnictwo ekologiczne może być konkurencyjne wobec rolnictwa konwencjonalnego. Jednakże z reguły podstawą opłacalności tego sposobu gospodarowania są wyższe ceny produktów finalnych oraz dopłaty (dotacje) uzyskiwane z tytułu gospodarowania przyjaznego dla środowiska.

LITERATURA

Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 r.. GUS, Warszawa 2008.

Komorowska D.: Rolnictwo ekologiczne w strategii poprawy konkurencyjności regionu. Roczniki Naukowe SERiA” X, 2: 122-126, 2008

Łuczka-Bakuła W.: Rozwój rolnictwa ekologicznego oraz dystrybucji i konsumpcji jego produktów. Wieś i Rolnictwo, nr 2 (127), PAN-IRWiR, Warszawa, s. 179-182. 2005

Materiały szkoleniowe, 2009, ILLUT, Paulinenaue (Niemcy).

Nachtman G.: Gospodarstwa ekologiczne w świetle danych polskiego FADN. „Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy” 525: 26. 2007

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (www.minrol.gov.pl).

Witryna Wiejska (www.witrynawiejska.org.pl).

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. nr 93, poz. 898).

Zegar J., 2007: Globalny problem żywnościowy a polskie rolnictwo. „Wieś i Rolnictwo” 3 (136): 9-28.

SYSTEM CERTYFIKACJI GOSPODARSTW I PRODUKTÓW EKOLOGICZNYCH

Teresa Czaplicka –Zespół Szkół Rolniczych w Goładkowie

Elżbieta Torbicz – Zespół Szkół Rolniczych w Korolówce

Znakowanie produktów ekologicznych - podstawy prawne

Ustawodawstwo dotyczące znakowania produktów ekologicznych opiera się głównie na rozporządzeniu Rady (EWG) nr 2092/91 z dn. 24 czerwca 1991 roku w sprawie produkcji ekologicznej, produktów rolnych i środków spożywczych. Rozporządzenie to jest aktem prawnym nadrzędnym w stosunku do prawa krajowego, obowiązującym wszystkich i musi być wdrożone w państwowy system prawny bez zmian (skrótów, poprawek, interpretacji) przez każdego z członków państw Unii Europejskiej. Obowiązuje ono także w Polsce. Zostało wprowadzone w nasz system prawny Ustawą o rolnictwie ekologicznym z dn. 20 kwietnia 2004r. (Dz. U. 2004 nr 93, poz. 898).

Od 01 stycznia 2009r. rozporządzenie Rady (EWG) nr 2092/91 zostało zastąpione rozporządzeniem Rady WE nr 834/2007 z dn. 28 czerwca 2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych. Szczegółowe zasady wdrażania w/w rozporządzenia zawarte są w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 889/2008 z dn. 05 września 2008r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli.

Produkt ekologiczny wg prawa unijnego

W krajach UE funkcjonują różne nazwy rolnictwa ekologicznego. Rozporządzenie nie narzuca jednej, ale przyjmuje trzy równorzędne oficjalne nazwy: rolnictwo ekologiczne, biologiczne, organiczne. Jednak w każdym państwie członkowskim obowiązuje jedna nazwa prawnie chroniona, a pozostałe traktowane są jako nieoficjalne synonimy. W Polsce oficjalną nazwą określającą ten system rolnictwa jest przymiotnik „ekologiczne”. Nazwy równorzędne (ekologiczne, biologiczne, organiczne) są zastrzeżone wyłącznie dla produktów pochodzenia

ekologicznego. Produkty spożywcze oznakowane przymiotnikiem „ekologiczne” odnoszą się wyłącznie do wytworzonych zgodnie z rozporządzeniem 2092/91. Powszechnie przyjęte pochodne wyrazu „ekologiczne” zawierające przedrostki bio-, czy eko- oraz wszelkie wyrazy bliskoznaczne są zastrzeżone dla produktów spożywczych wytworzonych zgodnie z tym rozporządzeniem. Jeżeli ktokolwiek nadużywa tych wyrazów, oznaczając lub reklamując produkty spożywcze jako ekologiczne, które nie spełniają tego rozporządzenia, to jest pociągany do odpowiedzialności karnej [art. 15 ustawy o rolnictwie ekologicznym].

Produkty ekologiczne to produkty, które zostały wytworzone zgodnie z zasadami określonymi w przepisach wspólnotowych tj. rozporządzeniu Rady (EWG) nr.2092/91 z dnia 24.VI.1991 roku w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych. Produktem ekologicznym jest produkt, który został wytworzony według zasad rolnictwa ekologicznego a producent potrafi to udowodnić dokumentami obejmującymi wszystkie etapy produkcji, a ponadto jednostka kontrolna potwierdziła to stosownym certyfikatem. Tylko produkt tak zidentyfikowany, może zostać opatrzony stosowną etykietą i reklamowany jako produkt rolnictwa ekologicznego. Za produkt ekologiczny uznawane są:

- a) „nieprzetworzone produkty roślinne; również zwierzęta i nieprzetworzone produkty zwierzęce ...”
- b) „przetworzone produkty roślinne i zwierzęce przeznaczone do spożycia dla ludzi uzyskane zasadniczo z jednego lub większej liczby składników pochodzenia roślinnego i/lub zwierzęcego”
- c) „ pasze, mieszanki paszowe i surowce do pasz “

Ekologiczny, przetworzony produkt spożywczy to wieloskładnikowy produkt ekologiczny, który zawiera, conajmniej 95% składników pochodzenia rolniczego, wytworzonych według zasad rolnictwa

ekologicznego. Zawartość procentowa odnosi się do produktów rolniczych, w przeliczeniu na powietrznie suchą masę.

Zabrania się promieniowania jonizującego w obróbce produktu ekologicznego lub składników wchodzących w skład przetworzonego produktu oraz używania jakichkolwiek substancji pochodzących z organizmów modyfikowanych genetycznie.

Produkcja ekologiczna produktu ekologicznego musi podlegać kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej. Rozporządzenie wyklucza sprzedaż produktów ekologicznych, bez potwierdzenia nadanego przez jednostkę certyfikującą. Jeżeli producent spełnia wymogi rozporządzenia, ale nie zostanie poddany kontroli upoważnionej jednostki, to nie może wprowadzać do obrotu, wytworzonych przez siebie faktycznie ekologicznych produktów. Ekologiczny towar na rynku musi być objęty programem kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej. W tym momencie wiarygodność tego produktu rozkłada się na dwa podmioty: producenta i jednostkę kontrolną. Prowadzi to do wzrostu zaufania konsumenta, że ekologiczny produkt, którego on poszukuje, jest nim faktycznie. Wszystkie zabezpieczenia prawno-systemowe kontroli i certyfikacji mają jeden cel: udowodnienie ekologicznej jakości produktu, oferowanego konsumentowi.

Etykietowanie i znakowanie produktów rolnictwa ekologicznego w Polsce, Niemczech i Unii Europejskiej.

Konsumenci w całej UE spotykają się z coraz większą ilością produktów spożywczych, w tym zwłaszcza produktów przetworzonych i pakowanych. W rezultacie podczas przechodzenia alejkami supermarketów coraz trudniej jest dokonywać świadomych prozdrowotnych wyborów żywieniowych. Znakowanie żywności może być szybkim przewodnikiem, informującym konsumentów o wartości

odżywczej różnych produktów. W świecie obserwuje się rosnące zainteresowanie spożywaniem żywności ekologicznej, w przyszłości to zjawisko będzie się nasilać. Żywność ekologiczna jest często postrzegana jako produkt wysokiej jakości, ceny tych produktów są wyższe, dlatego zdarzają się przypadki jej fałszowania. Chcąc zapobiec temu procederowi w wielu krajach wprowadzono system kontroli produkcji żywności ekologicznej. Dla konsumenta bardzo istotne jest to, że wszyscy producenci ekologicznej żywności, zarówno rolnicy jak i przetwórcy dobrowolnie poddają się specjalnemu systemowi kontroli, który ma zagwarantować, że produkty oferowane jako ekologiczne rzeczywiście spełniają wymogi określone w przepisach. Decydując się na zakup produktów ekologicznych konsument musi mieć pewność, że dostanie dokładnie to, za co płaci. Produkty te powinny spełniać surowe kryteria jakościowe zawarte w rozporządzeniu o rolnictwie ekologicznym. Niezbędnym warunkiem uczestnictwa w rynku ekologicznych produktów jest posiadanie certyfikatu zgodności z wymogami produkcji ekologicznej. Nie mniej ważnym jest odpowiednie oznakowanie oferowanych na rynku produktów ekologicznych. Niewłaściwe znakowanie żywności ekologicznej podważa zaufanie zarówno do systemu kontroli i certyfikacji w rolnictwie ekologicznym jak i produktu, czyli żywności ekologicznej, co w rezultacie może negatywnie wpłynąć na pozytywny wizerunek żywności ekologicznej. Żywność ekologiczna na rynku musi spełniać wszystkie przepisy, dopuszczające produkty żywnościowe do obrotu detalicznego oraz dodatkowo powinna być zapakowana w jednostkowe opakowania i oznakowana. Ten dodatkowy wymóg nie musi być spełniony, jeśli sprzedawcą jest rolnik, legitymujący się aktualnym certyfikatem, w którego załączniku wymienione są sprzedawane przez niego produkty żywnościowe oraz sklep kontrolowany przez jednostkę certyfikującą,

posiadający aktualny certyfikat, gdzie luzem mogą być sprzedawane ekologiczne produkty żywnościowe.

Etykieta produktu ekologicznego.

Według ustawodawstwa unijnego obowiązującego w Polsce na żywności ekologicznej oprócz takich informacji jak: nazwa produktu, nazwa i adres producenta, data produkcji itp. musi znajdować się nazwa i kod jednostki certyfikującej lub organu kontrolnego. Producent oprócz logo UE może umieścić na etykiecie swoje logo, logo jednostki certyfikującej, a także nazwy produktu wyraźnie wskazujące na jego ekologiczne pochodzenie, np. dżem ekologiczny, ekochleb, biojogurt.

Tab. 1. Lista oznaczeń „Rolnictwo ekologiczne – System kontroli WE” w różnych językach

Hiszpański - ES	Agricultura Ecológica - Sistema de control CE
Czeski - CS	Ekologicke zemedelstvi - kontrolni system ES
Duński - DA:	Økologisk Jordbrug - EF-kontrolordning
Niemiecki - DE	Ökologischer Landbau - EG-Kontrollsystem Biologische Landwirtschaft - EG-Kontrollsystem
Estoński - ET	Mahepollumajandus-EU Kontrollsusteem Okoloogiline pollumajandus-Kontrollsusteem
Grecki - EL	Βιολογική γεωργία - Σύστημα ελέγχου ΕΚ
Angielski - EN	Organic Farming - EC Control System
Francuski - FR	Agriculture biologique - Systeme de contrôle CE
Włoski - IT	Agricoltura Biologica - Regime di controllo CE
Litewski - LV	Biologiska lauksaimnieciba-EK kontroles sistema
Lotewski - LT	Ekologinis zemes ukis-EB kontroles sistema
Węgierski - HU	Okologiai gazdalkodas-EK ellenorzesi rendszer
Maltański - MT	Agrikultura Organika - Sistema ta Kontroll tal-KE
Holenderski - NL	Biologische landbouw - EG-controlesysteem
Polski - PL	Rolnictwo ekologiczne - System kontroli WE
Portugalski - PT	Agricultura Biológica - Sistema de Controlo CE
Słowacki - SK	Ekologicke polnohospodarstvo - kontrolny system ES
Słoweński - SL	Ekolosko kmetijstvo - Kontrolni sistem ES
Fiński - FI	Luonnonmukainen maataloustuotanto - EY:n valvontajärjestelmä
Szwedzki - SV	Ekologiskt jordbruk - EG-kontrollsystem

Dodatkowo na etykiecie powinno się znajdować oznaczenie, że produkt został objęty systemem kontroli i musi być przedstawione w tym samym języku lub językach, co sama etykieta. W języku polskim – Rolnictwo ekologiczne - System kontroli WE. Poniżej w tabeli lista oznaczeń w innych językach.

Od 01.01.2009 roku rozporządzenie Rady (EWG) nr. 2092/91 zostało zastąpione rozporządzeniem Rady WE nr. 834/2007 z dnia 28.06.2007 roku w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych.

Rozporządzenie to określa zasady produkcji ekologicznej, jej logo oraz system znakowania. Przy znakowaniu i w reklamie żywych lub nieprzetworzonych produktów rolnych można stosować terminy odnoszące się do ekologicznej metody produkcji wyłącznie wtedy, gdy wszystkie składniki tego produktu zostały wyprodukowane zgodnie z wymogami określonymi w niniejszym rozporządzeniu.

Zgodnie z art. 24 należy wprowadzić obowiązek umieszczania logo UE na wszystkich pakowanych żywnościowych produktach rolnictwa ekologicznego wytwarzanych we Wspólnocie. Logo wspólnotowe jest zgodne ze wzorem zawartym w załączniku XI do niniejszego rozporządzenia. Logo wspólnotowe należy wykorzystywać zgodnie z technicznymi zasadami reprodukcji określonymi w w/w załączniku XI. Ponadto należy umożliwić dobrowolne umieszczanie logo UE w przypadku nie pakowanych produktów ekologicznych wytwarzanych we Wspólnocie lub wszelkich produktach rolnictwa ekologicznego importowanych z państw trzecich. Wskazane jest jednak ograniczenie stosowania logo UE do produktów zawierających wyłącznie lub niemal wyłącznie składniki pochodzące z rolnictwa ekologicznego, by nie wprowadzać konsumentów w błąd, co do ekologicznego charakteru całego produktu. Dlatego też nie należy zezwalać na stosowanie tego

logo do znakowania produktów wytworzonych w okresie konwersji lub przetworzonych środków spożywczych, w których mniej niż 95% składników pochodzenia rolnego to składniki pochodzące z rolnictwa ekologicznego. Logo UE w żadnym wypadku nie uniemożliwia stosowania wraz z nim logo krajowych lub prywatnych. Poniżej wspólnotowego logo obowiązkowo w tym samym polu widzenia umieszcza się nr kodowy oraz oznaczenie miejsca, w którym wyprodukowano nieprzetworzone produkty rolnicze, z których wytworzono końcowy produkt; oznaczenie to przyjmuje odpowiednio jedną z następujących form:

- „rolnictwo UE”, gdy surowiec rolniczy wyprodukowano w UE,
- „rolnictwo spoza UE”, gdy surowiec rolniczy wyprodukowano w krajach trzecich,
- „rolnictwo UE/spoza UE”, gdy część surowców wyprodukowano we Wspólnocie, a część w kraju trzecim.

Wyżej wymienione oznaczenie „UE” lub „spoza UE” może być zastąpione lub uzupełnione nazwą kraju, jeśli wszystkie surowce, z których wytworzono produkt, wyprodukowano w tym kraju.

Wspólnotowe logo oprócz znakowania może być stosowane w prezentowaniu i reklamie produktów spełniających wymogi rozporządzenia. Krajowe i prywatne logo mają analogiczne zastosowanie. Obowiązkowe oznaczenia (logo wspólnotowe, nr kodowy, miejsce pochodzenia surowców), są umieszczane w eksponowanym miejscu w taki sposób, aby były dobrze widoczne, czytelne i nieusuwalne. W Unii Europejskiej dla oznakowania żywności ekologicznej stosuje się logo wspólnotowe, które ma wiele wersji językowych. W Polsce dla oznaczenia produktów rolnictwa ekologicznego stosuje się logo Wspólnoty z napisem w języku polskim „Rolnictwo ekologiczne”.

Wersja niemiecka znaku ekologicznego unijnego

Wersja polska znaku ekologicznego unijnego

Rys. 1 Wspólnotowe logo dla Polski i Niemiec

Rys. 2. Przykład etykiety produktu ekologicznego z prawidłowym oznakowaniem

Przykład etykiety produktu ekologicznego z prawidłowym oznakowaniem zawierającym: nazwę i kod jednostki certyfikującej, którym podlega producent; oznaczenie 'Rolnictwo ekologiczne – System kontroli WE'. Dodatkowo produkt oznakowany jest logiem unijnym. Producent zamieścił również numer otrzymanego certyfikatu.

Logo i znakowanie produktów ekologicznych w Niemczech

Podstawy prawne

Rozporządzenie Rady WE (EG) nr 834/2007 z dnia 28.VI.2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej/biologicznej i znakowania produktów

ekologicznych uchylających rozporządzenie (EWG)nr 2092/91, które w międzyczasie było znowelizowane przez rozporządzenie (EG) nr 967/2008 z dn. 29.IX.2008 zmieniające i uchylające to w/w.

Polska i Niemcy należą do UE dlatego obowiązują tu te same uregulowania prawne dotyczące rolnictwa ekologicznego i znakowania produktów ekologicznych. Będąc w Niemczech odwiedziliśmy kilka sklepów w poszukiwaniu produktów rolnictwa ekologicznego. Wędrując alejkami supermarketów w niektórych spotkaliśmy oddzielne stoiska z żywnością ekologiczną, a w innych trzeba było wyszukiwać ekoprodukty pośród wielu innych towarów. Produkty ekologiczne wyróżniał znak BIO, niemiecki certyfikat ekologicznego rolnictwa. Ten znak graficzny oraz inne symbole zamieszczone są poniżej.

W chwili obecnej w Polsce żywność ekologiczna rzadko oznakowana jest logiem unijnym. Na ekożywności w Polsce można znaleźć logo organizacji rolników ekologicznych:

Logo Stowarzyszenia DEMETER INTERNATIONAL – skupiająca rolników biodynamicznych – w Polsce od wiosny 2005 r. działa Stowarzyszenie DEMETER POLSKA

oraz logo jednostek certyfikujących:

W obecnych prawnych uregulowaniach unijnych dotyczących ekologicznej/biologicznej produkcji i przetwórstwa, duży nacisk kładzie się na odpowiednie znakowanie.

Rys. 3. Przykładowe etykiety produktów z niemieckim certyfikatem rolnictwa ekologicznego

Wszystkie wyroby jako kontrolowany produkt, z unijnym znakiem logo UE muszą odpowiadać bioustawom unijnym. Aby móc śledzić drogę produktu ekologicznego/organicznego musimy znać nr identyfikacyjny wystawiony przez jednostki certyfikujące nadany urzędowo biocertyfikatom. Dla łatwiejszego rozróżnienia ekologicznych

(biologicznych) produktów objętych kontrolą od 01 lipca 2010 r. w Niemczech wprowadzone będzie nowe znakowanie zgodne z wymogami unijnymi. Obowiązkowo na opakowaniach z kontrolowanej produkcji ekologicznej/biologicznej będzie umieszczone:

- logo UE
- pochodzenie i miejsce wytworzonych produktów
- numer z certyfikacji

Stowarzyszenia i związki rolnictwa ekologicznego działające w Niemczech

Producenci żywności ekologicznej mogą zrzeszać się w stowarzyszenia, które reprezentują ich interesy wobec władz, instytucji i różnych organizacji, przyczyniają się też do popularyzowania rolnictwa ekologicznego, pomagają swoim członkom w organizowaniu rynku rolnego i marketingu produktów ekologicznych. Związki kontrolują proces produkcji, sprawdzają czy wytworzone produkty spełniają warunki produkcji ekologicznej i wydają certyfikat. Członkowie, którzy otrzymają certyfikat mogą umieszczać na swoich produktach znak towarowy, markowy tj. logo stowarzyszenia. W Niemczech 50% rolników ekologicznych jest zrzeszonych w stowarzyszeniach rolnictwa ekologicznego.

Tab. 3. Przegląd stowarzyszeń niemieckich zrzeszających rolników ekologicznych

Name	Gründungsjahr	Beschreibung	Logo
Biokreis	1979	Regionaler Schwerpunkt Ostbayern	
Bioland	1971	Verband für organisch-biologischen Anbau	
Biopark	1991	Fleisch produzierende Betriebe, Schwerpunkt nordöstliche Bundesländer	
Demeter	1928	Einzigster Verband für biologisch-dynamischen Anbau, weltweit tätig	
Ecoland	1996	Regionaler Schwerpunkt Hohenlohe	
Ecovin	1985	Verband ökologischer Winzer	
Gäa	1989	Schwerpunkt Mecklenburg-Vorpommern Bundesländer	
Naturland	1982	Eine der weltweit größten Zertifizierungsorganisationen für Ökoprodukte	
Übersicht über die in Deutschland zugelassenen Bioverbände			

Tab. 4. Rolnictwo ekologiczne na świecie

	<p>Bio – Siegel Niemiecki certyfikat ekologicznego rolnictwa.</p>		<p>Demeter Certyfikat rolnictwa biodynamicznego w Holandii.</p>
	<p>Soil Association Certyfikat rolnictwa ekologicznego w Wielkiej Brytanii.</p>		<p>Skal Certyfikat żywności ekologicznej w Holandii.</p>
	<p>Rainforest Alliance Certified Certyfikacja promuje żywność uprawianą w sposób przyjazny dla środowiska i ludzi.</p>		<p>Ecocert Certyfikat żywności ekologicznej między innymi we Francji.</p>
	<p>Znak KRAV to szwedzkie oznaczenie żywności pochodzącej z upraw ekologicznych.</p>		<p>USDA – The U.S. Department of Agriculture Znak rolnictwa ekologicznego przyznawany przez Ministerstwo Rolnictwa w Stanach Zjednoczonych.</p>
	<p>Bio Suisse Certyfikat rolnictwa ekologicznego w Szwajcarii.</p>		<p>The Demeter „Biodynamic” Certyfikat rolnictwa biodynamicznego w USA.</p>

Przepisy przejściowe i końcowe w zakresie znakowania. (Rozp. Komisji (WE) nr 889/2008 Rozdział 2, art. 95)

8. W okresie przejściowym upływającym dnia 1 lipca 2010 r. podmioty gospodarcze mogą nadal stosować etykietowanie zgodne z przepisami rozporządzenia (EWG) nr 2092/91 w odniesieniu do:
- systemów obliczania procentowej zawartości ekologicznych składników żywności;
 - numeru kodowego i/lub nazwy organu kontroli lub jednostki certyfikującej.
9. Zapasy produktów wytwarzanych, pakowanych i etykietowanych przed dniem 1 stycznia 2009 r. zgodnie z rozporządzeniem (EWG) nr 2092/91 mogą być nadal wprowadzane do obrotu z oznakowaniem zawierającym określenia odnoszące się do produkcji ekologicznej, do wyczerpania zapasów.
10. Opakowania zgodnie z rozporządzeniem (EWG) nr 2092/91 mogą być nadal stosowane do produktów wprowadzanych do obrotu z oznakowaniem zawierającym określenia odnoszące się do produkcji ekologicznej do dnia 1 stycznia 2012r., jeżeli produkty te spełniają wymogi rozporządzenia (WE) nr 934/2007.

ROZWÓJ RYNKU PRODUKTÓW EKOLOGICZNYCHW EUROPIE, NIEMCZECH I POLSCE

Teresa Snarska - Zespół Szkół Rolniczych im. K. Kluka
w Rudce

Jolanta Bilska - Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Zduńskiej Dąbrowie

Rynek produktów ekologicznych

Przełom XX i XXI wieku to dla rynku produktów ekologicznej w krajach Unii Europejskiej okres niezwykle dynamicznego rozwoju. Był on możliwy dzięki pozytywnemu sprzężeniu zwrotnemu jakie wytworzyło się między dwoma głównymi czynnikami rynku: popytem i podażą. Z jednej strony to rozwój ekologicznych metod produkcji opisanych przez jasne i precyzyjne kryteria, których zachowanie gwarantowane było niezależnym systemem kontroli. Z drugiej strony pojawiła się grupa konsumentów, którzy wyrazili zainteresowanie żywnością pochodzącą z produkcji ekologicznej.

Obecnie kraje Unii Europejskiej oraz USA są głównymi producentami żywności ekologicznej na świecie. Łącznie dostarczają 90% żywności ekologicznej. Poniżej przedstawiono dane odnośnie rynku produktów rolnictwa ekologicznego w UE.

Tab.1. Rozwój rynku żywności ekologicznej w Unii Europejskiej [Studia i raporty IUNG-PIB. Zeszyt 6- Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Puławy 2007r.]

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
mld euro	6,9	8	9,8	10	12,1	14,1	30

Wartość rynku żywności ekologicznej w Unii Europejskiej w 2006 r. szacowana była przez agencję badań marketingowych Organic Monitor na ponad 30 mld euro. Wartość ta była dwukrotnie większa niż w roku 2005. Największy udział w obrotach na europejskim rynku żywności ekologicznej mają Niemcy, co obrazuje tab. nr 2

Tab.2. Wielkość rynku żywności ekologicznej w mln euro w wybranych krajach Europy w 2005r. [Studia i raporty IUNG-PIB. Zeszyt 6- Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Puławy 2007r.]

Kraj	Niemcy	UK	Włochy	Francja	Szwajcaria	Austria	Belgia	Polska
mln euro	3 900	2 400	2 400	2 200	750	400	300	50 - 600

W Polsce brak jest dokładnych danych odnośnie wielkości rynku żywności ekologicznej. Rynek ten jest szacowany na 50 – 600 mln euro. Ta rozbieżność dowodzi jak niewiele o nim wiemy i jakie mamy w Polsce problemy ze zdefiniowaniem co właściwie rynek ten obejmuje.

W Europie wzrasta również udział rynku żywności ekologicznej w całości rynku żywnościowego. prezentuje to tabela nr.3.

Tab.3. Udział rynku żywności ekologicznej w % w całości rynku żywnościowego w wybranych krajach Europy [Studia i raporty IUNG-PIB. Zeszyt 6- Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Puławy 2007r.]

Kraj	Szwajcaria	Dania	Niemcy	Austria	Holandia	Francja	Belgia	Polska
% udział	4,5	3,5	3	3	1,7	1,5	1	0,7

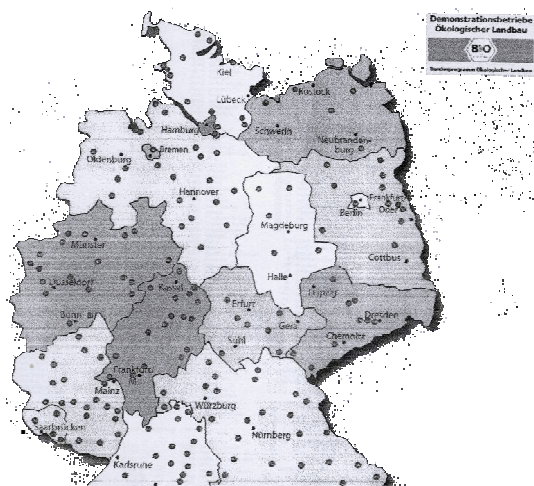
Pomimo faktu, że rynek żywności ekologicznej w UE rozwija się w tempie 3-15% rocznie, w zależności od państwa, udział żywności ekologicznej w ogólnej sprzedaży jest ciągle bardzo mały i nie przekracza 5%. Związane jest to głównie z wciąż jeszcze niewystarczającą podażą żywności ekologicznej, niedostosowaniem oferty rynkowej do oczekiwań konsumentów pod względem poziomu cen, oraz ograniczoną dostępnością produktów ekologicznych w preferowanych przez konsumentów kanałach sprzedaży żywności. Nie bez znaczenia jest także wciąż niski poziom wiedzy konsumentów na temat żywności ekologicznej.

Podaż i popyt żywności ekologicznej.

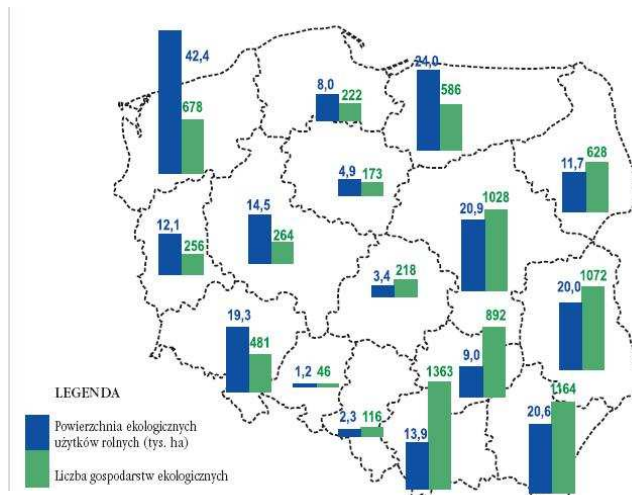
Europa jest wyraźnie spolaryzowana pod względem popytu i podaży na żywność ekologiczną. Do krajów podażowych należy zaliczyć państwa południowe tj. Hiszpania, Włochy i Portugalia. Krajami gdzie popyt przewyższa podaż są państwa skandynawskie: Dania, Finlandia, Norwegia, Szwajcaria. Wśród nowych krajów członkowskich UE liderami w produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej są Czechy i Węgry. W Czechach popyt zdecydowanie przewyższa podaż. Natomiast na Węgrzech krajowa produkcja zaspokaja wewnętrzny popyt, zaś nadwyżki, co stanowi ponad połowę produkowanej żywności ekologicznej, są eksportowane do innych państw, głównie do UE. Podobną sytuację jak na Węgrzech obserwujemy obecnie także w Polsce.

O podaży produktów ekologicznych między innymi ilość gospodarstw ekologicznych oraz ich przestrzenne rozmieszczenie.

Liczba gospodarstw ekologicznych w Europie oraz w Polsce systematycznie wzrasta, wzrasta więc i podaż produktów ekologicznych. W UE dynamiczny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych odnotowany był w latach 90. W naszym kraju to zjawisko obserwowane jest obecnie. W Polsce od stanu na koniec roku 2004 do stanu na dzień 30 czerwca 2007r, odnotowano blisko 2,7 krotny wzrost liczby producentów rolnych prowadzących produkcję metodami ekologicznymi. Z danych przedstawiających stan rolnictwa ekologicznego przygotowanych przez Głównego Inspektora Jakości Handlowej Artykułów Rolno – Spożywczych wynika, że na dzień 30 czerwca 2007r. liczba producentów rolnych prowadzących w Polsce produkcję metodami ekologicznymi wynosiła 10 135. W UE największy wzrost liczby gospodarstw występował w latach 90-tych. W 2005r liczba gospodarstw ekologicznych w UE wynosiła 160 tys. Rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Niemczech pokazuje rys. 1, zaś w Polsce rys. 2

Rys. 1. Rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w landach w Niemczech

Rys. 2. Powierzchnia i liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce

Najwięcej gospodarstw, a więc i największa podaż surowców i produktów ekologicznych jest w następujących landach: **Bawaria, Badenia - Wirtembergia, Nadrenia –Westwalia.**

Również w Polsce obserwuje się zróżnicowanie regionalne. Dotyczy to głównie produkcji roślinnej. Ekologiczna powierzchnia upraw sadowniczych i jagodowych skupiona jest w województwach środkowo-południowych. Największa podaż ekologicznych warzyw pochodzi od rolników województw lubelskiego oraz świętokrzyskiego. Rolnicy produkują tradycyjnymi metodami polowe warzywa korzeniowe, cebulę oraz kapustę Według literatury [Żakowska – Biemans S.: Rynek żywności ekologicznej w Polsce. CDR w Brwinowie Oddział w Radomiu.Radom-2006] rozwój ekologicznego rynku warzyw w Polsce będzie przebiegał w kierunku zwiększenia upraw polowych i pod osłonami. W przyszłości znaczący ma być także rynek roślin oleistych.

Ekologiczna produkcja pochodzenia zwierzęcego w Polsce bardziej rozproszona, aniżeli produkcja roślinna Dotyczy to między innymi żywca wołowego oraz trzody chlewnej. Największą obsadę bydła mlecznego obserwuje się w województwach Polski południowej; (podkarpackie,

małopolskie), centralnej (mazowieckie, świętokrzyskie) oraz północno - wschodniej (warmińsko - mazurskie).

Czynnikami determinującymi popyt są:

- ceny produktów ekologicznych,
- dochody ludności,
- ceny produktów substytucyjnych,
- preferencje konsumentów.

Im będą niższe ceny produktów ekologicznych, a wyższe dochody ludności tym większy będzie popyt na produkty ekologiczne. Substytutami w stosunku do produktów ekologicznych są produkty pochodzące z gospodarstw konwencjonalnych. Aby popyt na produkty ekologiczne był podobny jak na produkty konwencjonalne porównywalne muszą być również ich ceny. Preferencje i zachowania europejskich konsumentów na rynku żywności są podobne. Z analiz i obserwacji wynika, iż ten sposób produkcji kojarzony jest z pozytywnym wpływem na środowisko, a spożywanie tego rodzaju żywności, łączy się z pozytywnym oddziaływaniem na zdrowie stąd też wzrost zainteresowania tego rodzaju produktami.

Pomimo, że determinanty kształtujące popyt są wspólne dla wszystkich konsumentów bez względu na narodowość, wydatki na jednego mieszkańca na żywność ekologiczną są różne. Wynika to przede wszystkim z rozwoju gospodarczego, kultury społeczeństw, wyznawanych wartości motywacji, postaw oraz od stopnia upowszechniania idei produkcji ekologicznej.

Tab. 5. Wydatki na żywność ekologiczną w wybranych krajach Europy w 2005r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca. (euro/rok). [Żakowska – Biemans S.: Rynek żywności ekologicznej w Polsce. CDR w Brwinowie Oddział w Radomiu.Radom-2006]

Kraj	Szwajcaria	Dania	Austria	Szwecja	Niemcy	Francja
Euro/rok	100	56	56	43	48	38

W przeliczeniu na jednego mieszkańca zdecydowanie najwięcej na żywność ekologiczną wydano w Szwajcarii (ponad 100 euro rocznie), o połowę mniej na ten cel przeznaczył mieszkaniec Niemiec.

We wszystkich krajach UE w tym również i w Polsce odbiorcami żywności ekologicznej najczęściej są:

- ludzie o większych dochodach,
- ludzie chorzy lub osoby opiekujące się chorymi,
- rodzice małych dzieci,
- studenci.

Kanały sprzedaży produktów rolnictwa ekologicznego

Kanał dystrybucji jest jednym z narzędzi marketingu, musi on być prawidłowo dobrany, aby produkt ekologiczny w odpowiednim miejscu, czasie i formie dotarł do konsumenta o określonych preferencjach. Stan rozwoju kanałów sprzedaży żywności ekologicznej w krajach UE jest różny. Na ich rozwój wpływają następujące czynniki:

- poziom i struktura podaży rolnictwa ekologicznego (im większa podaż pod względem ilościowym i jakościowym tym większa różnorodność kanałów),
- stan przetwórstwa produktów ekologicznych,
- preferencje konsumentów w stosunku do kanałów sprzedaży żywności,
- poziom dochodów jakimi dysponują konsumenci,

- rozwój systemu dystrybucji żywności w danym kraju, czy regionie, tempo zmian w tym zakresie,
- udział importu produktów rolnictwa ekologicznego w ofercie sprzedaży,
- programy wsparcia w zakresie organizowania systemu dystrybucji żywności ekologicznej.

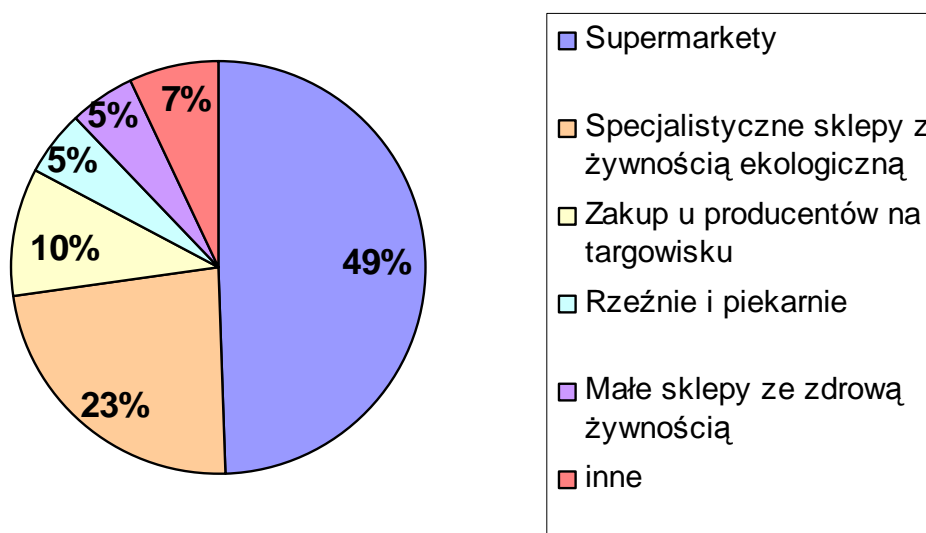
W krajach Unii Europejskiej można wyodrębnić następujące kanały sprzedaży żywności ekologicznej

- sprzedaż bezpośrednia,
- sklepy specjalizujące się w sprzedaży ekologicznej,
- sklepy ogólnospożywcze
- inne

Na wykresie nr 1 i nr 2 przedstawiono strukturę kanałów sprzedaży produktów ekologicznych w Polsce i Niemczech.

Wykres 1. Kanały sprzedaży ekologicznych produktów żywnościowych w Niemczech w 2006r. [Quelle: Prof. Hamm: Universität Kassel Situations bericht 2008 – G216]

Kanały sprzedaży ekologicznych produktów żywnościowych w Niemczech

Na podstawie powyższych wykresów można stwierdzić iż w Polsce i w Niemczech odmienna jest struktura kanałów dystrybucji. Kraje te

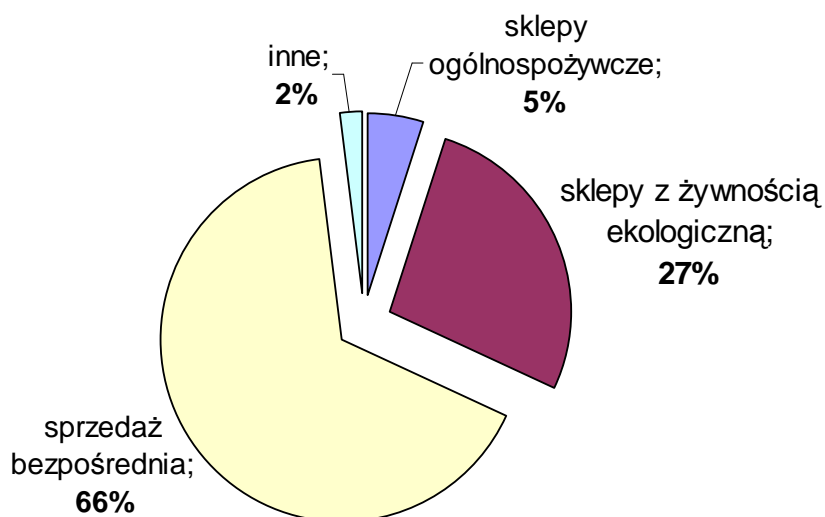
bowiem różnią się stopniem rozwoju. W Polsce dominującym kanałem dystrybucji jest sprzedaż bezpośrednia, w Niemczech zaś sprzedaż w supermarketach.

Sprzedaż bezpośrednia jest to najbardziej sprawdzona forma sprzedaży produktów rolnictwa ekologicznego, która przybrała różne formy:

- targowiska,
- sklepy w gospodarstwach,
- „system abonamentów”,
- dostawy do domu (popularne zamówienia przez Internet).

Wykres 2. Struktura wybranych kanałów sprzedaży żywności w Polsce w 2004r.
[Studia i raporty IUNG-PIB. Zeszyt 6- Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Puławy 2007r.]

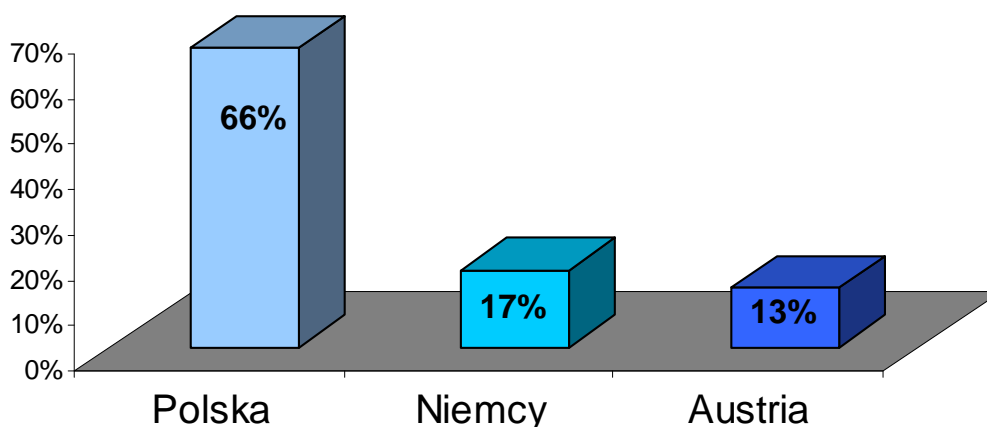
Struktura wybranych kanałów sprzedaży żywności w Polsce w 2004r.

Udział sprzedaży bezpośredniej w stosunku do innych kanałów dystrybucji w wybranych krajach Europy w 2004 prezentuje wykres nr 3.

Wykres 3. Zestawienie porównawcze sprzedaży bezpośredniej w Polsce, Niemczech i Austrii w 2004r. [Studia i raporty IUNG-PIB. Zeszyt 6- Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Puławy 2007r.]

Zestawienie porównawcze sprzedaży bezpośredniej w Polsce, Niemczech i Austrii w roku 2004r.

Sprzedaż bezpośrednia dominuje w tych krajach gdzie rynek żywnościowych produktów ekologicznych jest początkowej fazy rozwoju np. w Polsce. Charakterystyczną cechą jest również to, iż w takich krajach dominującą formą sprzedaży, w tym kanale, są targowiska.

Targowiska to tani kanał dystrybucyjny, charakterystyczny dla gospodarstw małych, przestrzennie rozproszonych, które mają ograniczone możliwości rozwijania innych form sprzedaży.

W krajach o zaawansowanym stopniu rozwoju rynku żywnościowych produktów ekologicznych popularna jest sprzedaż bezpośrednia przez Internet. Producenci realizują zamówienia jednorazowe lub w systemie abonamentowym z możliwością dostawy do domu. Obsługa klientów przez Internet sprawdza się zarówno na terenach wiejskich jak i w dużych aglomeracjach. Wielkość obrotów w tym systemie zależy od umiejętności komunikowania się producenta konsumentami.

Sprzedaż bezpośrednia ma swoje wady i zalety. Wadą jest to, iż produkcja i sprzedaż z reguły nie przyjmują dużej skali, zaletą zaś to:

regularne, stałe dochody, bezpośredni kontakt z konsumentem, stosunkowo niskie nakłady inwestycyjne.

Sklepy specjalizujące się w sprzedaży żywności ekologicznej to kolejny kanał dystrybucji. Pierwsze sklepy, w których rozpoczęto sprzedaż produktów ekologicznych, były sklepami z żywnością wegetariańską. Asortyment był ubogi. Na początku handlowano tylko warzywami, potem asortyment rozszerzył się o mąki, kasze, makarony. Obecnie w sprzedaży w Polsce, Niemczech i krajach Unii Europejskiej znajduje się mięso i jego przetwory oraz inne produkty. Obecnie w krajach UE zwiększa się liczba sklepów specjalizująca się w sprzedaży żywności ekologicznej. Zmienia się również ich rodzaj powstają średnio i wielkopowierzchniowe, delikatesowe i sklepy prowadzone przez sieć sklepów drogeryjnych.

W Polsce w porównaniu do Niemiec i starych krajów UE sprzedaż w tym kanale dystrybucji jest niski, wynika to uboższego asortymentu produktów ekologicznych, stosunkowo wysokich cen, brak działań promocyjnych, niekorzystna lokalizacja tego typu sklepów, oraz niska siła nabywcza konsumentów. Zdaniem ekspertów rynkowych, rozwój specjalistycznych sklepów z żywnością stymulują czynniki związane z istniejącym popytem, popularyzacją zdrowego stylu życia wśród konsumentów, oraz uprzywilejowana pozycja tego sklepu.

Wielkopowierzchniowe sklepy ogólnospożywcze (supermarkety) to dominujący kanał dystrybucji ekologicznej żywności na rynkach dojrzałych np. w Niemczech (wykres 1).

W Polsce obroty w dużych supermarketach są niskie (wykres nr 2). Wynika to, z niskiej podaży produktów ekologicznych, szczególnie przetworzonych, oraz z krótkiej historii działania sklepów wielkopowierzchniowych.

Inne kanały sprzedaży produktów ekologicznych to między innymi skup i sprzedaż produktów rolnictwa ekologicznego organizowany przez

profesjonalne firmy zajmujące się przetwórstwem, logistyką i eksportem, czy sprzedaż produktów ekologicznych przez grupy producenckie.

Ceny ekologicznych produktów żywnościowych

Ceny na produkty ekologiczne są ustalane przez mechanizmy rynkowe czyli przez relacje popytu do podaży. W przypadku żywności ekologicznej stanowi ona kolejną z podstawowych barier jej zakupów. Żywność ekologiczna na rynku jest droższa od konwencjonalnej. Różnice te nie wynikają z kosztów produkcji, ale związane są przede wszystkim z kosztami dystrybucji i marżami handlowymi. O ile w dystrybucji koszty przeważnie odzwierciedlają rzeczywisty poziom wydatków to w odniesieniu do marż handlowych są one związane z etapem rozwoju rynku. Handlowcy narzucają wysokie marże jeżeli popyt przewyższa podaż – to ogólna prawidłowość wolnej konkurencji.

Wysokość cen zależy od szczebla obrotu towarowego. Marże poszczególnych uczestników obrotu wynoszą od 14 do 40%. Stąd też konsument może nabyć produkt za różną cenę w zależności w jakim kanale dystrybucji go nabywa. Konsument płaci najniższą cenę w kanałach bezpośrednich. Producent zaś w kanale bezpośrednim uzyska najbardziej atrakcyjne ceny sprzedając go konsumentowi ostatecznemu. Producent sprzedając towar hurtowni czy do sklepu detalicznego musi go sprzedać taniej, gdyż firmy te ponoszą jeszcze dodatkowe koszty transportu, przechowywania i pakowania [Metera D. Sakowski T.: Podręcznik Rolnictwa Ekologicznego –CDR– Brwinów Oddział Radom]

Porównanie ceny kielbas pochodzącej z produkcji ekologicznej i z produkcji konwencjonalnej w jednym z niemieckich sklepów przedstawia rysunek 3.

Rys. 3. Ceny kiełbasy ekologicznej i konwencjonalnej pochodzące z jednego z niemieckich sklepów.

Według ekonomistów aby produkty ekologiczne miały niższą cenę należy prowadzić takie działania aby produkty były bardziej dostępne, a więc zwiększać podaż produktów ekologicznych oraz wprowadzać je do sklepów wielkoobszarowych. W sklepach wielkoobszarowych dzięki efektowi skali realizowane są akceptowalne dla handlowców niskie marże oraz zredukowane są koszty transportu.

Asortyment produktów ekologicznych

Asortyment produktów ekologicznych jest inny w stosunku do konwencjonalnych. Wynika to z tego iż:

- w rolnictwie ekologicznym wykorzystuje się w większym stopniu gatunki i odmiany roślin rzadko uprawiane w rolnictwie konwencjonalnym np.: orkisz, amarantus, którym przypisuje się działanie prozdrowotne,
- żywność ekologiczna musi mieć duże wartości odżywcze i smakowe,

- powinna być przetwarzana tradycyjnymi metodami,
- produkt powinien być łatwy i szybki w przygotowaniu do spożycia.

Asortyment produktów ekologicznych w poszczególnych krajach jest różny i zależy od stopnia jego rozwoju

- na rodzących się rynkach żywności ekologicznej (np. litewski, czy rumuński) dominują przede wszystkim produkty lokalne o małym stopniu przetworzenia,
- wraz z rozwojem rynku pojawiają się dodatkowo produkty importowane przetworzone i nieprzetworzone, a następnie krajowe o większym stopniu przetworzenia,
- na dojrzałych rynkach żywności ekologicznej asortyment jest bardzo urozmaicony, a produkty często są oferowane dla określonej grupy odbiorców, dla określonego segmentu.

Przykładami takiego ukierunkowania mogą być dynamicznie rozwijający się segment żywności dla niemowląt w Danii i Wielkiej Brytanii, czy żywności gotowej tzw. cateringowej w Holandii i Belgii.

Podczas wymiany doświadczeń odwiedzano różne sklepy spożywcze celem zbadania asortymentu produktów ekologicznych. Należy stwierdzić iż w Niemczech jest szeroki asortyment tych produktów. Dobra jest ekspozycja towarów. Wszystkie towary ekologiczne są umieszczone obok towarów konwencjonalnych i wyraźnie oznakowane symbolem, BIO OKO-Lebensmittel. Prezentuje to rys. 4. Takie ułożenie produktów pozwala porównać ich ceny, skład i dokonać wyboru zakupu.

Rys. 4. Ekspozycja towarów w sieci handlowej Netto Market-Discout w Niemczech

W Polsce asortyment produkcyjny żywności ekologicznej jest mało urozmaicony. Dominują produkty nieprzetworzone, głównie pochodzenia roślinnego: zboża, owoce i warzywa. Duże braki obserwowane są również w odniesieniu do mięsa i jego przetworów oraz przetworów owocowo-warzywnych. Rynek w Polsce jest we wczesnej fazie wzrostu, w tzw. początkowym okresie „dojrzewania”.

Wnioski

- w Polsce istnieją duże potencjalne możliwości rolnictwie ekologicznego, a co za tym idzie rynku produktów ekologicznych,
- na wspólnym rynku UE polskie gospodarstwa mogą konkurować w bardziej pracochłonnej produkcji ekologicznej np.: w produkcji owoców i warzyw,
- rynek żywności ekologicznej w Polsce znajduje się w początkowej fazie rozwoju, ale w związku z obserwowanym wzrostem liczby gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych oraz przedsiębiorstw

- podejmujących przetwórstwo ekologicznych płodów rolnych należy spodziewać się, analogicznie jak to ma miejsce w innych krajach UE, rosnącej podaży żywności z ekologicznego rolnictwa i przetwórstwa,
- w najbliższych latach zgodnie z doświadczeniami innych krajów UE Polska powinna dążyć do różnicowania kanałów sprzedaży, a przede wszystkim podjęcia działań, które będą sprzyjać współpracy z dużymi sieciami handlowymi. Sklepy wielkoobszarowe skupiają obecnie konsumentów, oraz mają najniższe koszty dystrybucji i marż handlowych co umożliwi w przyszłości większą sprzedaż żywności ekologicznej
 - ważną rolę w rozwoju rynku produktów ekologicznych, zwłaszcza w krajach o słabo zorganizowanym rynku, takim jak Polska, pozostaje system dotacji funkcjonujących w ramach programów rolno-środowiskowych.

Literatura

Metera D. Sakowski T.: Podręcznik Rolnictwa Ekologicznego –CDR–
Brwinów Oddział Radom

Studia i raporty IUNG-PIB. Zeszyt 6- Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce Puławy 2007r.

Żakowska – Biemans S.: Rynek żywności ekologicznej w Polsce. CDR w Brwinowie Oddział w Radomiu. Radom-2006

www.maciejczak.pl

UPOWSZECHNIENIE IDEI PRODUKCJI I KONSUMPCJI ŻYWNOSCI EKOLOGICZNEJ

Teresa Kobyłecka – Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie
Jolanta Ciszewicz - Zespół Szkół Rolniczych w Grudziądzu

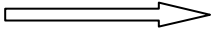
Wraz ze wzrostem zanieczyszczenia środowiska wzrasta problem skażenia żywności przez nadmierną ilość substancji o szkodliwym działaniu dla organizmu ludzkiego. Główną winę za niekontrolowane przedostanie się substancji chemicznych do środowiska ponosi między innymi rolnictwo konwencjonalne, oparte na stosowaniu nawozów syntetycznych i pestycydów.

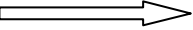
Wiele chorób np. choroby układu krwionośnego, cukrzyca, choroby nowotworowe, osteoporoza rozwijają się na skutek długotrwałego niedoboru witamin i mikroelementów. Źródłem tych niezbędnych substancji odżywczych są produkowane naturalnie surowce roślinne, warzywa i owoce, a także pozbawiona sztucznych hormonów i antybiotyków hodowla zwierząt.

Nieskażona, żyzna gleba stwarza warunki potrzebne dla wzrostu i rozwoju roślin, dostarcza składników mineralnych, rośliny korzystając z energii słonecznej i powietrza syntetyzują związki organiczne potrzebne z kolei dla wzrostu i rozwoju zwierząt i ludzi. Gleba zniszczona nawozami sztucznymi i środkami ochrony roślin wymaga ciągłego dostarczania niezbędnych dla wzrostu roślin składników mineralnych oraz dalszego stosowania chemicznych środków ich ochrony. Ten cykl prowadzi do zubożenia roślin w wiele naturalnych mikroelementów, które są niezbędne do utrzymania zdrowia.

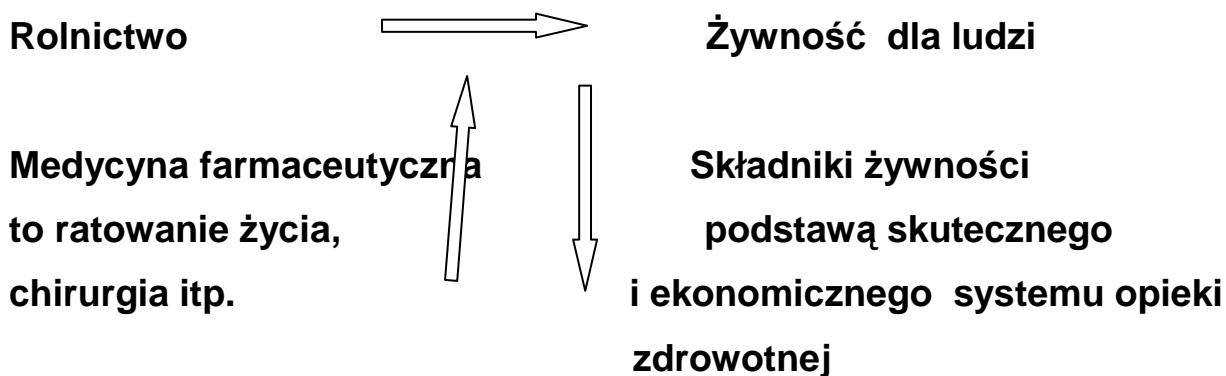
Jednocześnie specyficzna struktura polskiego rolnictwa, tradycja upraw i charakterystyka gleb stwarzają Polsce unikalną okazję do kompleksowego ukierunkowania rolnictwa, które zapewnia zarówno poprawę zdrowia obywateli jak i ekonomicznej sytuacji rolnictwa jak i pracowników gospodarstw rolnych. Cele te można osiągnąć przez stworzenie warunków pozwalających na priorytet rolnictwa ekologicznego w Polsce.

Najnowsze osiągnięcia naukowe i prace badawcze uniwersytetów i instytucji naukowych krajowych i światowych potwierdzają niezmiernie ważną rolę wszystkich składników odżywczych, a szczególnie witamin, minerałów, mikroelementów w utrzymaniu zdrowej funkcji systemu immunologicznego, funkcji serca i naczyń krwionośnych i innych organów ludzkiego organizmu. Wyniki wielu prac naukowych wskazują na skuteczność składników odżywczych w naturalnej kontroli wielu chorób. Obecnie rolnictwo i zdrowie to oddzielne dziedziny.

Rolnictwo **Żywność dla ludzi**

Medycyna farmaceutyczna **Monopol na zdrowie**

Pomimo wzajemnych powiązań rolnictwo i opieka zdrowotna działają oddzielnie. W tym układzie rolnictwo rozpatrywane jest jako dostawca żywności i źródło zysków finansowych. Na drugi plan przesuwane są skutki produkcji roślinnej dla zdrowia i ekologii środowiska – pestycydy, nawozy sztuczne, GMO. Jednocześnie bariera podziału zapewnia utrzymanie monopolu przemysłu farmaceutycznego w dziedzinie opieki zdrowotnej, co daje się odczuć chociażby poprzez reklamy telewizyjne. Przyszłość – rolnictwo i zdrowie to jedność.

Opieka zdrowotna winna uwzględnić wzajemną zależność rolnictwa i zdrowia. Produkty pochodzenia rolniczego są podstawą zdrowia, w związku z tym produkcja ekologicznej i pozbawionej środków chemicznych żywności powinno być uwzględnione w nowoczesnej opiece zdrowotnej. Ryzykowne dla zdrowia ludzi manipulowanie rolnictwem (GMO) i hodowlą zwierząt powinno być uregulowane prawnie poprzez poszczególne kraje, jak i skali globalnej. Decyzje Unii Europejskiej wyraźnie ograniczyły, poprzez realizację Wspólnej Polityki Rolnej i niejednolity system dotacji dla dotychczasowych i nowych członków, taki kierunki jak: cukier, mleko, ziemniaki, żywiec wołowy.

Otwiera to możliwości szukania nowych rozwiązań, które wezmą pod uwagę specyfikę naszego rolnictwa, interes ekonomiczny i społeczny.

Mimo, że mamy duże rezerwy produkcyjne, nie są one należycie wykorzystane. Na przykład porównaniu z Niemcami, nasza produkcja rolno jest 2-3 krotnie niższa pomimo zbliżonej powierzchni użytków rolnych. Polska 16 mln ha i wyższe zatrudnienie, Niemcy 17mln.ha.

Zwiększa się również w Polsce tendencja do likwidowania małych gospodarstw rolnych i do oparcia rolnictwa na technologii bazującej na nawozach sztucznych i chemicznych środkach ochrony roślin.

Od wielu lat obserwuje się w krajach Unii Europejskiej i w Polsce wzrost zapotrzebowania na żywność produkowaną ekologicznie, bez stosowania chemicznych środków ochrony roślin, nawozów sztucznych, jak również bez hormonów i antybiotyków w hodowli zwierząt. Likwidacja małych gospodarstw rolnych niesie za sobą potrzeby stworzenia dodatkowych miejsc pracy dla byłych rolników i pokrycie kosztów ich przekwalifikowania.

Wzrost zainteresowania zdrową, ekologicznie produkowaną żywnością zarówno w Polsce jak i innych krajach Europy, w połączeniu ze

strukturą i charakterystyką produkcji rolnej w Polsce, stwarza nowe możliwości dla specjalizacji rolnictwa w kierunku rolnictwa ekologicznego.

Polska ma wyjątkowe warunki i szanse dla wzrostu tego rodzaju produkcji bez prowadzenia rabunkowej gospodarki wobec środowiska. Szczególny nacisk powinien być położony na odbudowę życia biologicznego gleby i powiększeniu w niej zasobów próchnicy.

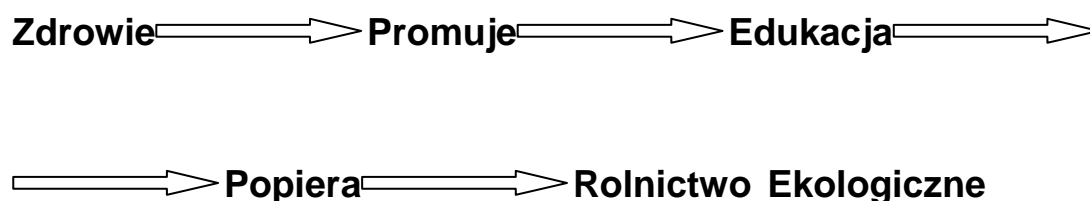
Rozwój specjalistycznego rolnictwa ekologicznego będzie prowadzić do poprawy sytuacji ekonomicznej wynikającej z eksportu zdrowej żywności do innych krajów, jak również poprawy zdrowia społeczeństwa i zmniejszenia kosztów opieki zdrowotnej. Polska, jej ukształtowanie ma ogromne szanse produkować żywność ekologiczną. Warunki sprzyjające ku temu to:

- mniejszy areał indywidualnych gospodarstw pozwala na wprowadzenie bardziej pracochłonnych upraw,
- polskie gleby są w mniejszym stopniu poddane długoletniemu stosowaniu chemicznych środków ochrony roślin, co sprawia, że gleby są przystosowane do upraw ekologicznych,
- centralne położenie Polski w Europie jest korzystne dla obniżenia czasu transportu żywności i jego kosztów,
- utrzymująca się tendencja wzrostowa upraw ekologicznych, w Polsce według danych Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno- Spożywczych na 31 grudnia 2007 roku liczba wszystkich gospodarstw ekologicznych wynosiła 11 887. Wśród nich było:
 - 4502 producentów posiadających certyfikat zgodności,
 - 5159 producentów rolnych w okresie przestawiania produkcji,
 - 2226 producentów posiadających certyfikat zgodności i jednocześnie prowadzących część produkcji w okresie przestawienia na metody ekologiczne.

Jak podaje GIJHAR-S liczba gospodarstw ekologicznych wciąż rośnie, w sierpniu 2008 roku łącznie z nowymi zgłoszeniami rozpoczęcia produkcji systemem ekologicznym liczba gospodarstw w Polsce wynosiła 15 158.

Wcielenie idei produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej winno przynieść następujące korzyści;

- poprawę zdrowia społeczeństwa,
- obniżenie kosztów opieki zdrowotnej,
- ograniczenie wycieku funduszy prywatnych i państwowych do obcych korporacji np. firm farmaceutycznych,
- rozwiązanie kryzysu indywidualnych gospodarstw rolnych np. podniesienie autorytetu rolnictwa specjalistycznego o unikalnych walorach zdrowotnych,
- umocnienie naturalnego związku pomiędzy rolnictwem – zdrowiem- edukacją.

W dzisiejszej rzeczywistości, pełnego nasycenia wszelkich dóbr inwestycyjnych i konsumpcyjnych, bardzo trudno jest wprowadzić na rynek nowy produkt. Można znaleźć niewielką niszę, ale czy w dziedzinie produkcji i sprzedaży żywności ekologicznej jest to możliwe? Gospodarstwa ekologiczne w Polsce to najczęściej małoobszarowe powierzchnie nie mające szans w starciu z gospodarstwami konwencjonalnymi, z zaawansowaną technologią produkcji, marketingiem, zaprogramowaną filozofią konsumencką na tani produkt. Przeciętny konsument częściej wybierze inne produkty bardzo dobrej jakości, jak

choćby przysłowiowy olej do silnika samochodowego z najwyższej półki, niż nieco droższą żywność ekologiczną. Produkcja i dystrybucja żywności ekologicznej to starcie z potężnym konkurentem. W dobie kryzysu jest to tym bardziej trudniejsze.

Rozwój gospodarstw ekologicznych bez wsparcia państwa, organów samorządowych jednostek badawczo rozwojowych, mediów oraz biznesu nie jest możliwy. Pozostanie tylko w skali mikro dla producentów i konsumentów – pasjonatów. Rozwój gospodarstw ekologicznych w Polsce się powiedzie, jeśli zwiększy się areał upraw, zwiększy się podaż i popyt na produkty zarówno przetworzone jak i nieprzetworzone. Można postawić pytanie, czy wobec powyższych trudności warto upowszechniać ideę produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej?

Warto, jeśli na rynku produkcji ekologicznej podaż spotka się z popytem. Jest to możliwe, gdy podejmie się różnorodne działania upowszechniające konsumpcję żywności ekologicznej. Dotychczas podjęto szereg działań zwiększających rynek producentów, powstają nowe ekologiczne gospodarstwa otrzymujące wsparcie finansowe w postaci dopłat unijnych. Jednak więcej jest do zrobienia w sferze rynku konsumenta, wsparcia kapitałowego, upowszechnienia i promocji konsumpcji żywności ekologicznej.

Istotnym czynnikiem dotarcia do konsumenta jest uświadomienie wpływu technologicznej, konwencjonalnej żywności na zdrowie człowieka, rozwój chorób cywilizacyjnych jak: choroby układu krążenia, choroby nowotworowe, układu pokarmowego, otyłość, reakcje alergiczne i inne. Jak powiada Pierre Delbet, żadna dziedzina ludzkiej działalności – nawet medycyna - nie ma takiego wpływu na zdrowie człowieka jak rolnictwo. W krajach wysoko rozwiniętych, jak Niemcy, obserwowany jest proces ekologicznego modelu konsumpcji. Wzrost zainteresowania tą żywnością jest reakcją na niezadowalającą jakość żywności konwencjonalnej.

Badania niemieckie informują o szczególnie dużym zainteresowaniu zbożami chlebowymi oraz pieczywem, a następnie świeżymi warzywami i owocami. Spośród produktów zwierzęcych kupowane jest głównie mleko i jego przetwory. Taka struktura popytu na żywność ekologiczną jest charakterystyczna także dla rynku polskiego.

Bardzo interesującym upowszechnianiem idei produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej jest stworzenie i realizacja na Lubelszczyźnie projektu pod nazwą "Dolina Ekologicznej Żywności". Jego celem jest zbudowanie sieci współpracy skoncentrowanej wokół ekologicznej produkcji rolnej i jej marketingu. Łączy stronę podażową i popytową ekorynku przy uczestnictwie różnych organizacji i instytucji wspierających, jak na przykład regionalne władze, wyższe uczelnie i instytuty badawcze, ośrodki doradztwa, certyfikacji czy kontroli.

Dlaczego warto podejmować i wspierać ekologiczną produkcję?

Światowy rynek ekologicznej żywności dynamicznie rośnie, a to warto wykorzystać. Województwo lubelskie jest regionem szczególnie odpowiednim do produkcji ekologicznej na szeroką skalę. Ma ono wybitnie rolniczy charakter. Ponadto, duża ilość lasów, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody oraz naturalnych akwenów wodnych w sąsiedztwie czystych ekologicznie pól sprawiają, że obszar Lubelszczyzny daje możliwości produkcji zdrowych, naturalnie nieskażonych produktów rolnych. W rolnictwie ekologicznym nie stosuje się sztucznych środków chemicznych (jak np. nawozy czy środki ochrony roślin), co oznacza, że nie wprowadza się do środowiska substancji zanieczyszczających. Sprzyja to samooczyszczaniu się środowiska i zachowaniu równowagi biologicznej, bardzo korzystnej dla człowieka i jego przyrodniczego otoczenia.

Rozwój rolnictwa ekologicznego powoduje stworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawę sytuacji materialnej rolników, gdyż:

- ekorolnictwo jest bardziej pracochłonne, a produkty droższe niż w rolnictwie konwencjonalnym; wymaga większych nakładów pracy, ale gwarantuje większe przychody;
- rozwój ekologicznego rolnictwa pociąga za sobą rozwój przetwórstwa i sieci sprzedaży produktów ekologicznych, a tym samym wzrost zatrudnienia; jednocześnie powstaje popyt na inne produkty ekologiczne (jak np. kosmetyki, środki czystości, odzież) i usługi (ekoagroturystyka, ziołolecznictwo, medycyna naturalna);
- perspektywy atrakcyjnego zatrudnienia na wsi stwarzają szanse zatrzymania w regionie wykształconej młodzieży;
- podnosi się atrakcyjność turystyczna i biznesowa regionu;
- dopłaty unijne dla ekorolników są znacznie podwyższone.

„Dolina Ekologicznej Żywności” jest koncepcją stworzoną na szczeblach ministerialnych i stanowi pomysł na rozwój Ściany Wschodniej Polski, a w szczególności województw: warmińsko –mazurskiego, lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego. Ekologiczna żywność jest sztandarowym produktem tych regionów, promowanym i sprzedawanym na terenie Polski oraz na rynku międzynarodowym.

Przedsięwzięcie o nazwie „Dolina Ekologicznej Żywności” stanowi regionalny eksperyment, dla którego przyjęto formułę tzw. klastra gospodarczego. Jest to formuła realnie sprawdzona w wielu krajach wysoko rozwiniętych. Według definicji Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości **klaster** to *struktura skupiająca firmy i instytucje powiązane z określoną branżą (lub produktami regionalnymi) i skoncentrowana regionalnie.*

Wyraz „Dolina” w nazwie „Dolina Ekologicznej Żywności” oznacza formę organizacji klastrowej. Wzorem nazewniczym dla tej struktury jest

„Silicon Valley”, czyli „Krzemowa Dolina” w Kaliforni. Za jej przykładem wiele *klastrów* gospodarczych na świecie i w Polsce nosi nazwę zawierającą słowo „Dolina”, jak chociażby „Dolina Lotnicza” z centrum w Rzeszowie czy „Plastikowa Dolina” z Tarnowa.

Dolina Ekologicznej Żywności ma celu pobudzanie zarówno podaży, jak i popytu na żywność ekologiczną. Strona podaźowa ekorynku, objęta projektem skoncentrowana jest na terenie województwa lubelskiego, natomiast strona popytowa może być reprezentowana zarówno przez lokalnych, jak i krajowych czy światowych nabywców.

Strona podaźowa rynku ekologicznej żywności to: rolnicy, przetwórcy, jednostki certyfikujące czy kontrolne oraz inne firmy świadczące usługi (transportowe, marketingowe), a także oferujące komplementarne produkty – np. opakowania. Zadaniem Doliny w odniesieniu do strony podaźowej to: budowanie świadomości ekologicznej i wsparcie informacyjne, a także realne ułatwienie sprzedaży produktów do przetwórców i sieci sklepów lub w formie sprzedaży bezpośredniej (w gospodarstwie lub u klientów). Najważniejsze grupy nabywców zaliczone do strony popytowej to:

- nabywcy indywidualni i gospodarstwa domowe (głównie rodzice małych dzieci, kobiety w ciąży i karmiące, osoby alergiczne, mające problemy gastryczne, a także osoby szczególnie dbające o zdrowie i wygląd),
- niezależne od producentów kanały dystrybucji: sieci sklepów detalicznych, wielobranżowych, specjalistycznych, sklepiki szkolne,
- stołówki, bary i restauracje.

Projekt zakłada współpracę nabywców i producentów ekożywności. Świadomi, wymagający nabywcy zmuszają do ciągłego podnoszenia jakości oferty, a tym samym do podwyższania jej konkurencyjności w skali światowej.

„Dolina Ekologicznej Żywności” to przykład dobrej praktyki, system kompleksowych działań, który z powodzeniem może być promowany w innych rejonach naszego kraju i poza granicami. Upowszechnianie idei rolnictwa ekologicznego i konsumpcji musi odbywać się przez rozwój dotacji dla producentów, ale przede wszystkim przez jej promocję i upowszechnianie w każdym środowisku i w każdej grupie wiekowej. Producenci liczą na krajowe kampanie promocyjne, takie jak:

- reklama w prasie,
- reklamowe audycje radiowe,
- spoty telewizyjne, w tym programy kulinarne,
- kalendarze, broszury
- targi, wystawy krajowe i międzynarodowe, np.: Polagra Food, Polagra Farm, Biofach, Grüne Woche i inne,
- konkursy fotograficzne i rysunkowe dla dzieci,
- degustacje w centrach handlowych i tradycyjnych sklepach,
- stoiska informacyjne na imprezach masowych,
- konkursy dla dziennikarzy,
- konferencje prasowe,
- inne.

Upowszechnienie i rozwój rolnictwa ekologicznego wpłynie na:

- poprawę zdrowotności społeczeństw,
- ochronę dziedzictwa przyrodniczego oraz środowiska życia i zdrowia ludzi,
- zrównoważony i wielokierunkowy rozwój obszarów wiejskich,
- kultywowanie tradycji i kultury polskiej wsi,
- rozwój nauki i edukacji
- rozwój ekoturystyki,
- zmniejszenie bezrobocia na obszarach wiejskich.

Wszystkim, którym zależy na promocji polskiego rolnictwa ekologicznego powinni dążyć do pozyskania nowych miejsc sprzedaży. Upowszechnić produkcję i konsumpcję, a polska żywność musi znaleźć się w supermarketach. Powyższe argumenty dowiodły słuszność tezy o : UPOWSZECHNIANIU IDEI PRODUKCJI I KONSUMPCJI ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ

Wykaz literatury:

Alternatywne kierunki produkcji roślinnej. Materiały szkoleniowe. Opolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2007

Bartosik A.: Zmianowanie w rolnictwie ekologicznym. ŁODR Bartoszewice, 2006

Krysztoforski M.: Podstawy prawne rolnictwa ekologicznego –PROW 2002-2013. CDR, Poznań 2007

Krysztoforski M.: Płodozmian w gospodarstwie ekologicznym. RCDRRiOW, Radom 2005.

Metera D., Sakowski T.: Podręcznik rolnictwa ekologicznego. CDR Brwinów, 2008

Preuschen G.: Chów zwierząt w gospodarstwie ekologicznym. Fundacja Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi: Stowarzyszenie Ekoland, 1992

Rolnictwo ekologiczne – informator dla rolników

Szauska B. Przekształcenie gospodarstwa rolnego z produkcji konwencjonalnej na ekologiczną, PROW 2007-2013 , Poznań 2007

Siebeneicher G.: Podręcznik rolnictwa ekologicznego. PWN, Warszawa 1997

Sołtysiak U. – Rolnictwo ekologiczne – od producenta do konsumenta. Ekoland, Warszawa 1995,

Sołtysiak U. - Rolnictwo ekologiczne od teorii do praktyki. Ekoland, Warszawa 1993

Zakończenie

**PROGRAM UNII EUROPEJSKIEJ
LEONARDO DA VINCI**

Marek Rudziński – Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej w Brwinowie

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji¹

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji wspiera działania związane z reformą i rozwojem edukacji w Polsce. Do końca 2006 r. swój cel realizowała przede wszystkim poprzez koordynację dwóch programów Unii Europejskiej w Polsce - SOCRATESA II i MŁODZIEŻY. Od 2007 r. zajmuje się realizacją programów: "Uczenie się przez całe życie" i "Młodzież w działaniu". W 2008 r. budżet programu "Uczenie się przez całe życie" przeznaczony na działania zdecentralizowane wynosił 63.064.700 euro, natomiast budżet programu "Młodzież w działaniu" - 7.079.467 euro (działania zdecentralizowane).

Fundacja prowadzi także Krajowe Punkty Kontaktowe ds. Programów UE: ERASMUS MUNDUS i TEMPUS, Krajowe Biuro Programu Eurodesk oraz Centrum Współpracy z Europą Wschodnią i krajami Kaukazu SALTO EECA.

Fundacja realizuje w Polsce inicjatywę wspólnotową European Language Label oraz program eTwinning. Przy Fundacji działa także Polskie Biuro Eurydice - sieć informacji o edukacji w państwach europejskich. Od 2007 Fundacja realizuje także Polsko-Litewski Fundusz Wymiany Młodzieży. Od 2008 r. FRSE prowadzi także Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy (budżet na projekty wyniósł 6.900.400 ruro).

Programy realizowane w ramach FRSE

Celem programu jest rozszerzanie współpracy europejskiej i wymiany w dziedzinie edukacji. Jej różne formy obejmują dzieci, młodzież i dorosłych - od przedszkola po uniwersytety trzeciego wieku.

¹ Opracowano na podstawie stron internetowych FRSE

Podprogramy:

- Comenius - edukacja przedszkolna i szkolna
- Erasmus - szkolnictwo wyższe
- Leonardo da Vinci - kształcenie i szkolenie zawodowe
- Grundtvig - edukacja dorosłych
- Wizyty studyjne - wyjazdy dla kadr eksperckich i kierowniczych w obszarze edukacji i szkoleń, doradztwa zawodowego oraz akredytacji
- Wizyty przygotowawcze LLP - w ramach Wizyt możliwe jest uzyskanie dofinansowania na działania przygotowawcze, służące stworzeniu przyszłego projektu w ramach programów: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci i Grundtvig.

O programie Lifelong Learning Programme (LLP)

Uczenie się przez całe życie (Lifelong Learning Programme) to program Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji i doskonalenia zawodowego, przewidziany na lata 2007-2013.

W programie kontynuowane są działania prowadzone wcześniej w programach SOCRATES, Leonardo da Vinci, Jean Monnet, e-Learning i European Language Label.

Celem programu jest rozwój różnych form uczenia się przez całe życie poprzez wspieranie współpracy między systemami edukacji i szkoleń w krajach uczestniczących.

Program ma się przyczynić do podnoszenia jakości i zwiększenia atrakcyjności szkolnictwa i kształcenia zawodowego w Europie.

W skład programu "Uczenie się przez całe życie" wchodzi cztery programy sektorowe (Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig) oraz program międzysektorowy i program Jean Monnet.

Program LEONARDO DA VINCI

Program Leonardo da Vinci jest częścią nowego programu edukacyjnego Unii Europejskiej "Uczenie się przez całe życie" (Lifelong Learning Programme). Jest on realizowany od 1 stycznia 2007 r. do końca grudnia 2013 r. Program działań w zakresie uczenia się przez całe życie został ustanowiony decyzją nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r.

Program Leonardo da Vinci wcześniej istniał jako samodzielny program o takiej samej nazwie. Polskie instytucje mogły z niego korzystać już od 1998 roku. Program ma na celu promowanie mobilności pracowników na europejskim rynku pracy oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych dla podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Wspiera także rozwiązania zwiększające przejrzystość i uznawalność kwalifikacji zawodowych w krajach europejskich (np. transfer punktów kredytowych w kształceniu i szkoleniu zawodowym ECVET, narzędzia EUROPASS), a także działania wzmacniające jakość kształcenia zawodowego i ustawicznego (np. europejskie i narodowe ramy kwalifikacji EQF / NQF, czy europejskie systemy oceny jakości EQARF).

Program Leonardo da Vinci promuje innowacyjne podejścia do edukacji i doskonalenia zawodowego, w taki sposób, aby systemy kształcenia jak najlepiej odpowiadały potrzebom rynku pracy. Program Leonardo da Vinci wspiera także mobilność pracowników na europejskim rynku pracy, aby absolwenci i pracownicy zdobywali nowe kwalifikacje

w czasie staży i praktyk zawodowych oraz doskonalili swoje umiejętności według nowoczesnych standardów. Niezwykle ważne jest przy tym kształtowanie otwartości i wrażliwości międzykulturowej, nauka języków obcych oraz umiejętności adaptowania się do warunków życia i pracy w różnych krajach europejskich.

Program przyczynia się do rozwoju kształcenia i szkolenia zawodowego na wszystkich poziomach w poszczególnych krajach, jak też do współpracy między nimi w tym zakresie. Dalekosiężnym celem programu jest dostosowanie systemu kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy w zjednoczonej Europie oraz poprawa sytuacji na rynku pracy w poszczególnych krajach. Będzie to możliwe dzięki bardziej efektywnemu przygotowaniu zawodowemu i stworzeniu lepszych szans zatrudnienia absolwentów szkół różnych typów. Dla państw członkowskich UE oznacza to m.in. wzmocnienie jej konkurencyjności w przemyśle w stosunku do innych regionów świata, rozwój społeczeństwa informacyjnego, wzmocnianie związków społecznych i ekonomicznych. W sytuacji, gdy rynek pracy - zgodnie z umowami zjednoczeniowymi - jest otwarty, chodzi już nie tylko o doskonalenie narodowych systemów kształcenia, ale także o przyjęcie standardów pozwalających na wzajemne uznawanie świadectw i dyplomów poprzez zdobywanie porównywalnych kwalifikacji.

Rozwój innowacji i modernizacja systemów kształcenia ustawicznego jest realizowana w ramach tzw. projektów tematycznych, natomiast wspieranie mobilności na europejskim rynku pracy odbywa się w ramach projektów wymian i staży.

Nowością w programie są tzw. Projekty partnerskie Leonardo (od 2008 roku) oraz Certyfikacja projektów mobilności (od 2009 roku).

Program jest adresowany do instytucji publicznych oraz prywatnych zaangażowanych w kształcenie i szkolenie zawodowe, są to zwłaszcza:

- placówki szkolenia zawodowego,
- centra kształcenia i instytucje szkoleniowe,
- przedsiębiorstwa, zwłaszcza małe i średnie (MŚP),
- przemysł rzemieślniczy,
- sektor publiczny lub prywatny, w tym instytucje zaangażowane w szkolenie zawodowe,
- organizacje zawodowe, w tym izby przemysłu i handlu itp.,
- organizacje partnerów społecznych,
- organy i organizacje samorządów lokalnych i regionalnych,
- organizacje non-profit,
- organizacje wolontariuszy,
- organizacje pozarządowe.

Do składania wniosków uprawnione są:

- szkoły zawodowe,
- instytucje kształcenia ustawicznego,
- firmy szkoleniowe,
- przedsiębiorstwa,
- partnerzy społeczni i ich organizacje,
- organizacje branżowe,
- izby rzemieślnicze,
- izby przemysłowo-handlowe,
- podmioty świadczące usługi doradztwa zawodowego i poradnictwa,
- ośrodki badawcze,
- organizacje non-profit i organizacje pozarządowe („NGO”).

Niestety, osoby indywidualne nie mogą składać projektów samodzielnie.

W ramach Programu "Leonardo da Vinci" instytucja, czy organizacja szuka zagranicznych partnerów, którzy będą zainteresowani podjęciem współpracy, a następnie zgłasza swój pomysł na konkurs projektów. Jeśli projekt zostanie zatwierdzony - otrzymuje dotację lub całkowite finansowanie. Projekty oceniają eksperci krajowi i unijni. Wysokość dotacji dla wykonawców projektów uzależniona jest od typu projektu i warunków kontraktu zawartego z Narodową Agencją Programu lub Komisją Europejską. Projekty dają uczestnikom możliwość nawiązania współpracy międzynarodowej i organizacji wyjazdów na staże zagraniczne, pozwalają doskonalić warsztat metodyczny nauczycielom, trenerom i instruktorom.

Program stwarza możliwości realizacji różnorodnych działań, między innymi w ramach projektów wymian doświadczeń adresowanych dla nauczycieli kształcenia zawodowego i staży adresowanych dla osób w trakcie wstępnego kształcenia zawodowego

Projekty wymian i staży wspierają międzynarodową mobilność osób biorących udział w szkoleniu zawodowym. Koncentrują się przede wszystkim na organizowaniu szkoleń służących doskonaleniu zawodowemu. Głównym założeniem projektów tego typu jest połączenie teorii z praktyką, co powoduje wzmocnienie więzi między światem edukacji i pracy. Można uzyskać dofinansowanie staży dla uczniów szkół zawodowych (staże od 2 tygodni do 9 miesięcy), studentów (staże od 3 miesięcy do 12 miesięcy), młodych pracowników i absolwentów (staże od 2 miesięcy do 12 miesięcy) oraz dofinansowanie wymiany doświadczeń dla nauczycieli i szkoleniowców, doradców zawodowych,

kierowników działów kadr, organizatorów szkoleń oraz nauczycieli i lektorów języków obcych (czas trwania od 1 do 6 tygodni).

Można ubiegać się również o skorzystanie z możliwości dofinansowania na etapie przygotowywania projektów (Wizyty Przygotowawcze).

Ofertę możliwości podnoszenia kwalifikacji kadry zarządzającej edukacją i kształceniem ustawicznym uzupełniają także Wizyty Studyjne.

Program Leonardo da Vinci ściśle współpracuje Krajowym Centrum EUROPASS, które od stycznia 2009 roku jest umiejscowione w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji.

Załączniki

Prezentacja

Płyta CD